

Det autonome subjektet

Kreativitet, subjektivitet og agens for sosial inkludering

Madeleine Belle Pfister

Masteroppgave

Sosialantropologisk Institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2015

Det autonome subjektet

Kreativitet, subjektivitet og agens for sosial inkludering

Madeleine Belle Pfister

Copyright Madeleine Belle Pfister

2015

”Det autonome subjektet. Kreativitet, subjektivitet og agens for sosial inkludering”

Madeleine Belle Pfister

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: CopyCat, Forskningsparken

Sammendrag

Denne oppgaven handler om bruk av kunst og lek for sosial inkludering. La Vereda er en ideell organisasjon som jobber med barn, unge og voksne i sentrum av Buenos Aires. Majoriteten av disse er migranter fra naboland som Peru og Bolivia, og jeg illustrerer hvordan dette er en gruppe som er preget av fattigdom, eksklusjon og diskriminering.

Hos La Vereda identifiserer jeg en ideologi som fremhever individet og individualitet, og hevder at dette må ses i forhold til de sosiale omgivelsene som oppfattes som hemmende for deres personlige utvikling. Målet deres er at deltagerne skal kunne bli autonome, og dette mener de deltagelse i kunst og lek muliggjør. Aktivitetene de legger frem skal legge til rette for å utforske, styrke og kanskje transformere egen subjektivitet gjennom kreativitet. I dette arbeidet hevder jeg de forsøker oppøver autonomi og agens. Dette er noe som skal komme fra innsiden av deltagerne, fordi troen er at alle har egenskaper og ferdigheter, men de trenger gi slipp på alt som begrenser dem. Frykten for å blande seg inn i andres liv blir ekstra tydelig når jeg viser dilemmaet mellom en mors selvbestemmelse og omsorgen til to små jenter.

Et mål med oppgaven er å se om det er realistisk at deltagerne kan forandre og få større muligheter i samfunnet gjennom deltagelse, eller om det er andre faktorer som begrenser deres handlingsmuligheter. Dette gjør jeg ved å vende blikket utenfor organisasjonens fire vegger, og ser på hvordan familiene er innviklet i de sosiale omgivelsene.

Denne oppgaven tar utgangspunkt i et etnografisk feltarbeid fra slutten av januar til begynnelsen av august i 2013. Det empiriske materialet stammer i hovedsak fra mitt opphold hos La Vereda som frivillig i barnehagen og et workshop for mødre fra og med 29.april.

Forord

Jeg vil starte med å takke alle i La Vereda for at jeg fikk gjøre feltarbeid hos dem, og min husvert som satte meg i kontakt med dem.

Takk til min første veileder Susanne Brandtstädter for å hjulpet meg i gang med skriveprosessen. Jeg vil også takke Odd Are Berkaak, som med gode tilbakemeldinger og nyttige tips som hjalp meg å komme i havn.

Takk til Annette Holmedal som har tatt seg tid til å lese korrektur på oppgaven.

Til slutt må jeg takke alle de som har støttet og holdt ut med meg i løpet av mange måneder fylt av mye frustrasjon. En spesiell takk til min familie for all støtte.

Innholdsfortegnelse

Introduksjon	1
Sosial inkludering gjennom kunst og lek	1
Hvem er La Vereda?	2
Antropologisk etnografi og metode: den store runddansen	6
Subjektivitet, Agency og Makt	11
Struktur for resten av oppgaven	12
KAPITTEL 2: Kontekst	15
Argentina og Buenos Aires	15
El Barrio	19
KAPITTEL 3: Å fremme autonome subjekter. Vold, passivitet og kunnskap.....	28
Fra å gjøre noe gøy, til å gjøre en forskjell	28
Ideologi	30
Empowerment	35
Innsikt i samfunnet	36
KAPITTEL 4: Kreativitet og subjektivitet.....	43
Kreativitet, identitet og utvikling	43
Kunst og litteratur	45
Kroppsslek- en annerledes og fri pedagogikk?	47
Tilbake til roen	54
Individualitet i praksis	57
KAPITTEL 5: Kunnskap, sosiale ferdigheter og habitus	59
Sosialiseres til å følge samfunnets normer	61
Habitus og sosiale ferdigheter	62
KAPITTEL 6: Dilemmaer	66
Gisela - en fortelling	67
Negativ suksesshistorie	68
Legge ideologien til side?	69
KAPITTEL 7: Utfordringer på veien mot autonomi og agens	74
Kroppsliggjøre de sosiale omgivelsene	74
Gisela og habitus	75
Finnes det faktiske muligheter?	77
Avsluttende refleksjoner	80
Litteraturliste.....	83

Introduksjon

Ved bredden av det den brune elven Río de la plata ligger hovedstaden i Argentina. Millionbyen Buenos Aires sammenlignes gjerne med europeiske eller amerikanske storbyer, og har kallenavnet *Sør-Amerikas Paris*. Store deler av byutviklingen hadde Frankerrikets hovedstad som forbilde, og dette reflekteres i arkitekturen, utbygning av lange avenyer og store grandiose parker. Til sammenligning med USA, mottok Argentina fra det 19. til første del av det 20. århundret en massiv innvandring av europeere. Europa ble tidlig sett som et forbilde for *sivilisasjonen* og med de nye borgerne skulle landet moderniseres (Faulk, 2013; Guano, 2003, 2004). Omkring nitti prosent av landets befolkning har i dag europeisk opprinnelse (Svalestuen, 2014). De senere år har lukkede boligområder med stor sikkerhet i provinsen, og høye gjerder og portvakter i byen blir mer vanlig (Guano, 2004). De første to månedene av feltarbeidet som denne oppgaven bygger på bodde jeg i Palermo, et øvre middel- til overklassebydel. Det var flere høyhus beskyttet av store gjerder og vakter. Når min husvert Isabella skulle selge inn leiligheten ble jeg forsikret om at dette var en av de sikreste områdene i både bydelen og hele byen. Ikke nok med det, men hun var ganske klar på at i denne byen var det kun noen bydeler hvor det var mulig å bo, og dette var alle velstående områder nord for sentrum. San Telmo, populært blant turister og *porteños*, ble karakterisert som litt for farlig. Du kan ikke ta frem mobilen din der mente hun, for da kommer ”de” å raner deg. Kontrastene er store i byen. De påstått trygge bydelene er også de typiske områdene hvor turister oppholder seg. Jeg flyttet fra flotte parker, butikker, cafeer, restauranter og utesteder, til *Congreso*, et middelklasseområde, preget av lite turisme, rett ved den store kongressen i sentrum av byen. Dette var uten tvil et ikke akseptabelt sted å bo for Isabella, og spesielt siden det lå så alt for nære ”skumle” Once.

Sosial inkludering gjennom kunst og lek

Denne oppgaven tar utgangspunkt i dette sosioøkonomiske skillet, og den delen av befolkningen som de store gjerdene skulle settes opp mot, og som bodde i de områdene Isabella helst holdt seg unna. Oppgaven bygger på et feltarbeid i organisasjonen La Vereda som holder til i Once, en bydel som har en større andel migranter fra land som Peru, Bolivia og Paraguay. Jeg er interessert i hvordan de ønsker å tette det gapet mellom de som har mye og de som har lite med fokus på at alle i samfunnet burde ha samme muligheter. Organisasjonen tilbyr ulike aktiviteter spesielt rettet mot kunst og lek, og målet med denne

oppgaven er å analysere hvordan de ser sammenhengen mellom lek, kunst og større muligheter i samfunnet. Min problemstilling er som følger:

På hvilken måte kan lek og kunst forstås som ett verktøy for sosial inkludering?

Jeg vil analysere hvordan de sosioøkonomiske forutsetningen til befolkningen La Vereda jobber med blir forstått som hemmende for deres utvikling for å bli *autonome*, og dermed gjør at de ekskluderes fra samfunnet. Gjennom analysen vil jeg vise hvordan autonomi handler om å ha kontroll over eget liv, og at dette skal oppnås ved innsikt i og ved å utvikle selvet og subjektiviteten. Jeg vil hevde at kunsten og leken må forstås som kreative prosesser, og at det handler om å gi slipp på begrensninger, og å komme i kontakt med, bli kjent med og kunne transformere sine egne følelser, tanker, ønsker, drømmer, frykter, begrensninger, egenskaper og ferdigheter, og dette forstår jeg som utvikling av subjektivitet. Ved å se hvordan damene i La Vereda tilnærmet seg barna, hevder jeg at organisasjonen i stor grad ønsker å legge bort begrensninger og ha rom for individualitet, men for at barna skal kunne samhandle med andre, og handle innenfor loven, så må de legge noen begrensninger på denne grenseløsheten. For å vise hvordan deres ideologi kan utfordres, vil jeg ved å analysere noen diskusjoner om en familie hvor moren ikke tok det ansvaret de forventet over sine barn, vise hvordan deres ideologi om autonomi utfordres. Jeg vil avslutte ved å undersøke om deres metoder faktisk vil kunne gi resultater for deltagerne.

Hvem er La Vereda?

Ikke-statelige organisasjoner, heretter NGOs, er organisasjoner som i korte trekk opererer utenfor den politiske og økonomiske sfæren. De skal med andre ord være både politisk uavhengige, og ikke ha mål om profitt, til forskjell fra bedrifter. NGOs utgjør et stort spekter, alt fra veldedige-, utviklings-, religiøse-, menneskerettighets- og miljøorganisasjoner til noen som driver med forskning eller grasrotorganisasjoner. I skala går det fra små frivillig drevne til store multinasjonale organisasjoner med hundrevis av ansatte og høye budsjett (Fisher, 1997). Siden demokratiet ble gjeninnført på 1980-tallet, og med de nyliberalistiske økonomiske reformene tiåret etter, har situasjonen for frivillige organisasjoner forandret seg. Allerede i starten av det 20. århundret var det slike organisasjoner, men deres synlighet ble styrket av økonomiske og politiske utvikling. I større omfang har ulike organisasjoner tatt over ansvaret for velferden til borgerne. Spesielt er det mange som jobber for å beskytte

menneskerettighetene, krav om åpenhet og transparens hos myndighetene, møte ulike sosiale problemer, øke citizenship og i å tilby ulike sosiale tjenester (Andrea Campetella, 1998). En av disse organisasjonen som dukket opp rundt millenniumskiftet var La Vereda. Det er en mindre lokalt basert organisasjon, som drives av både ansatte og frivillige.

Frivillige organisasjoner tar ofte oppgaver som enten er utenfor myndighetenes bekymringer eller ikke vurderes som viktig nok for å få deres oppmerksomhet. Behovene til nye innvandrere eller etniske minoriteter er et eksempel på dette (Anderson og Anderson i D. Lewis, 1999). Målgrupper til La Vereda er den delen av befolkningen de selv mener ikke får nok oppmerksomhet av de føderale myndighetene i Buenos Aires. De har mindre ressurser og muligheter, og ” er igjennom svært komplekse situasjoner (fattigdom, arbeidsløshet, jobb usikkerhet, boligustabilitet, sosial vold, eksklusjon, diskriminering osv)” (Asociación Civil La Vereda, i.d-b). Det er hovedsakelig personer med bakgrunn fra Peru, Bolivia, Paraguay og de nordlige provinsene i Argentina som er deltagere, og deltagerne gjenspeiler et heterogent og sammensatt nabolag. Det La Vereda jobber for er at disse menneskene skal kunne forbedre sin situasjon, og få samme tilgang og rettigheter som andre i byens mer eller mindre velstående områder har. Det betyr i praksis at de skal lære om hvilke ressurser som eksisterer i samfunnet, og hvilke rettigheter de har. Måten deltagerne skal klare dette er ved å delta i ulike aktiviteter utvikle seg til å bli selvstendige, og troen er at dette vil generere handlingskraft hos dem for å videre kunne skape forandring i livene sine. Fremfor å være passive, og godta sin fattigdom og eksklusjon, så skal de ta en aktiv del i livene sine, og dermed bli integrert i samfunnet. Deres overordnede målsetting er som følger:

*«At de barn, ungdom og voksne som møtes i La Vereda, ved deltagelse i det pedagogiske, kunst, litteratur og kroppslek, kan konstituere seg som autonome subjekter og styrke og/eller bygge sunne familie, gruppe og samfunnsrelasjoner»
(Asociación Civil La Vereda, i.d-b)*

La Vereda består av en barnehage, et kultursenter og et bibliotek. Aktivitetene som La Vereda tilbyr i disse arenaene tar utgangspunkt i enten kunst, lek eller begge deler. De har en idé om at disse metodene kan være et verktøy for å «utvikle selvtillit, mening med livet, humor, skape positive relasjoner for aksept, og anerkjennelse av ferdigheter og evner» (Asociación Civil La Vereda, i.d-a). For denne prosessen som både finner sted i aktiviteter innen kunst, og i leken, mener La Vereda at «muliggjør uttrykk, å kunne sette seg i handling, utvikle kreativitet og akseptere forskjeller og samarbeide for felles interesser» (Asociación Civil La Vereda, i.d-a). *Juego Corporal* (Kroppslek) er en metode hvor deltagerne bruker kroppen

aktivt i lek, med fokus på å jobbe med ulike spørsmål knyttet til personlig utvikling, fremfor motorisk fremgang som er målet i gymnastikk. Kunsten er den andre metoden som utgjør organisasjonens praksis. I grove trekk innebærer dette både kjennskap til kunst, og egen produksjon. Både individuelt, og kollektivt. Det handler om å bruke kunsten, om det er i å skape et maleri eller en fortelling om å være i en kreativ prosess.

Barnehagen ble startet etter at noen mødre hadde fortalt om mangelen på plasser i området, og består av to grupper med barn fra 1-2 år, og en gruppe på 3 år. Hovedvekten av datamaterialet kommer fra denne barnehagen, hvor jeg tilbrakte alle dager i løpet av feltarbeidet i gruppen for 3-åringene. Det er Romina og Laura som er lærerne for denne gruppen, de er begge i midten av 30 årene, og kommer opprinnelig fra Capital. Sammen hold de styr på hva som egentlig var en gruppe på 20 barn, men som regel var det kun fra 6 til 15. Hver dag startet ute på den fargerike terrassen, med mindre det regnet, og der fikk barna lov til å løpe rundt og leke med alt som hadde blitt lagt frem. De var i løpet av uken igjennom både kroppslek, fysisk lek som fokuserer på motorisk utvikling, dramatiseringslek hvor de kan leke alt fra frisør, lege, foreldre, butikk til kontor og med verktøy, tid i biblioteket, en dag med ulike kunstprosjekter og fredagene ble alltid avsluttet med leiremodulering. Denne oppgaven vil hovedsakelig fokusere på kroppsleken, som de selv mener definerer barnehagen, men også hele organisasjonen. Jeg vil også trekke frem hvordan de bruker kunsten i arbeidet.

Jeg vil også trekke frem kunsttekstil- og litteraturkurset, som jeg også fikk delvis innblikk i. Sosialarbeider Florenica holder kurset sammen med Carolina som er koordinator for biblioteket. Dette er en gruppe av mødre som samlet seg en gang i uken, og deltagerne drev med ulike teknikker innen kunsttekstiler; de blant annet heklet, strikket, sydde, og lagde drømmefangere. Dette var en måte å integrere kunsten, og det å være kreativ, med et arbeid som kunne fokusere mer på foreldrene. Videre har de integrert litteratur i kurset, siden mange av mødrene har problemer med eller ikke kan lese, og Carolina leste alltid høyt fra bøkene. Hovedmålet med denne gruppen var at damene skulle få et sted de kunne snakke om livene sine, dele erfaringer og bekymringer.

Biblioteket til La Vereda er et lite rom, fylt av bøker som er et tilbud for deltagerne, og her kan de låne med seg bøker hjem. Carolina styrte en rekke ulike workshops for barna, med både lesing og kreativ skriving, som et alternativ etter skolen for barn fra tre til åtte og ni til tretten. Jeg vil ikke fokusere på biblioteket i denne oppgaven siden jeg ikke fikk muligheten

til å observere kursene de holdt, og det samme gjelder *juegoteca*. Det er også et fritidstilbud etter skoletid for barn fra tre til åtte år og en annen gruppe fra ni til tretten. Her fyller både kroppslek og kunst noen timer to ganger i uken for hver gruppe. Det er i tillegg et håndverkskurs som foregår i barnehagens åpningstider for mødre som jeg ikke fikk muligheten til å delta på.

I tillegg til kunsten og leken, har de en et integrert sosialarbeid og oppfølging av familiene, både i ulike aktiviteter på gruppenivå, men også fulgt individuelt i de ulike familiene. Det arbeidet de gjør tar utgangspunkt i de internasjonale menneskerettighetene: «...å oppmuntre til og fremme spredning og gjennomføring av praksiser som faller inn under rammeverket til menneskerettighetene, dens implikasjoner og betydninger» (Asociación Civil La Vereda, i.d.c). De mener selv de driver forebyggende arbeid mot brudd på rettigheter, deretter jobber de også for at personene skal få mulighet til å utøve de rettigheter de har, og tilslutt er det arbeidet som gjøres i etterkant av eventuelle brudd på rettigheter.

La Vereda består av mange frivillige som bruker noen timer av uken til å holde ulike workshops. Aktivitetene i kultursenteret og biblioteket går rundt ved hjelp av omkring 12 kvinner. Organisasjonen styres av en liten kjerne. Det er Juliana og Micaela som sammen startet opp La Vereda. De deler det pedagogiske ansvaret. I tillegg er det sosialarbeideren Florencia som jobber tett med de ulike familiene, samt Carolina som koordinerer biblioteket. Alt fra regnskap til rapportering blir gjennomført av disse fire damene. Den administrative gruppen fungerer som et kooperativ. Dette innebærer at de kan ta ut et lite utbytte om det skulle være overskudd. Selv om de ser på La Vereda som sin hovedjobb, er det ikke her de får penger til å dekke de utgifter de har i hverdagen. Derfor har alle en jobb ved siden av, og dagene blir delt mellom den de to arbeidsplassene. Florencia og Carolina jobbet blant annet i departementet for utdanning. Ved siden av de fire damene i kooperativet får fire andre lønn. De to lærerparene i barnehagen er ansatt gjennom myndighetene. Idealet er organisasjoner som operer uavhengig av politiske og økonomiske grunner (Fisher, 1997). Hovedsakelig er La Vereda finansiert gjennom ulike donasjoner og støtte til ulike prosjekter. Det er derfor en viktig del av jobben å søke støtte ulike steder, for at de skal ha muligheten til å tilby alt de gjør uten deltageravgifter. Hvor de fikk støtte fikk jeg ikke innsikt i, men jeg vet de tidligere hadde de tidligere hadde blitt støttet av den britiske kleskjeden C&A, som holdt til på kjøpesenteret noen kvartaler unna, før de trakk seg ut av Argentina. Et unntak er barnehagen, som de tilbyr i samarbeid med myndighetene. Her bryter de med det idealet Fisher (1997)

beskriver hvor organisasjoner er totalt uavhengige fra myndighetene, men som han viser er relasjonen mellom NGOs og deres lokale myndigheter gjerne ambivalente og dynamiske. For det er ikke uvant at organisasjoner samarbeider med og noen ganger tar over rollen til myndighetene (Fisher, 1997). La Vereda startet opp barnehagen som et resultat av mangel på offentlige tilbud i sonen. De får en viss støtte for å gjøre dette, men dette er kun i form av lønn til lærerne, samt mat til lunsjen. Detaljene rundt denne ordningen har jeg ikke innsikt i, og jeg kan derfor ikke få nærmere inn i hvilke spesifikke krav de hadde. I deres avhengighet av støtte for å tilby barnehagen, finnes det en ambivalens i det at jeg observerte en generell misnøye innad i La Vereda, til nettopp de myndighetene som på denne tiden regjerte i Buenos Aires, spesielt borgermester Macri, som beskrives internt som en katastrofe. De må rapportere tilbake til kontaktpersoner i myndigheten, og bli kontrollert for å se om de følger kravene det stilles til dem angående lokalene. Jeg hadde aldri sett kontoret så ryddig som den dagen de kom innom på kontroll.

De har ikke en kobling til større nasjonale eller globale organisasjoner, men samarbeider tett med flere organisasjoner og institusjoner i området. Samme danner de et nettverk, og flere gang er i uken møtes de for å samarbeide på tvers av de ulike aktørene. Samme prøver de å tilby helhetlige tilbud for familier som gjerne har kontakt med flere i nettverket, som helsesenteret eller kultursentre, og hadde ulike arrangementer ute i gatene for å bedre de lokale omstendighetene.

Antropologisk etnografi og metode: den store runddansen

Det å være en antropolog innebærer å være åpen for å gå bort fra den opprinnelige planen. Et feltarbeid kan beskrives som ”en ’runddans’ mellom teori/hypoteser, metode og data *mens* en driver feltarbeid” (Wadel, 1991, s. 129), og denne oppgaven er heller ikke et unntak. Når jeg gikk ut av Ezeiza, hovedflyplassen i Buenos Aires, var planen å studere diskurser om bærekraftighet. Først skulle jeg ta litt spansk kurs, og samtidig etterhvert komme i kontakt med en organisasjon jeg hadde sett meg som perfekt for min problemstilling. Problemet var bare, at når alt kom til alt, så var det ikke mulig å gjennomføre det feltarbeidet jeg hadde sett for meg. Så da sto jeg der i en millionby, og viste ikke hvordan jeg skulle klare finne et nytt felt. Alle feltarbeid avhenger av at man må avgrense feltet, men i urbane etnografiske

undersøkelser er dette behovet større. Størrelsen og kompleksiteten i byer gjør det umulig å få oversikt over hele byen, og ”jo større feltets befolkning er, desto mindre andel av den kan antropologen regne med å treffe eller høre om” (Frøystad, 2003, s. 45). Det er derfor viktig å definere og avgrenset hva og hvem som er en del av feltet. Ukene gikk fort, og byen hadde så mange spennende problemstillinger, men problemet var hvordan jeg skulle nettopp kunne få tilgang til et avgrenset felt. Etter å ha bodd i den velstående bydelen Palermo over lang tid, måtte jeg ut på jakt etter nytt sted å bo. I mitt nye hjem, i barrio Congreso, fortalte jeg med mine nye husverter Sol og Facu fortvilet om mine vanskeligheter med å finne tilgang til et spennende felt. I en bisetning nevnte jeg for dem at jeg hadde blitt nysgjerrig på ulike organisasjoner som brukte kunstneriske aktiviteter i arbeid med barn. Tilfeldighetene skulle ha det til at nettopp min husvert Sol, jobbet som frivillig en lignende organisasjon like i nærheten, og dette var La Vereda. Ved hennes hjelp fikk jeg kontakt med dem, og tilslutt ordnet et møte noen uker senere.

Feltet ble dermed et ”*geografisk definert univers*” (Frøystad, 2003, s. 46), hvor mine informanter befant seg inne i bygningen som huser La Vereda. Dermed er det ikke Buenos Aires jeg begynte å studere, men en liten fraksjon, og det jeg observerte der kan ikke nødvendigvis si så alt for mye om byen som helhet. Informantene mine representerer en mer homogen gruppe enn byen som helhet. Det er de som arbeider eller er frivillige i organisasjonen, som er alle engasjerte, med et relativt likt syn på hvordan samfunnet burde være, og deltagerne som er den del av en marginalisert gruppe i samfunnet, som har fått muligheten til å komme til La Vereda. Det nye feltet trengte en ny problemstilling. I begynnelsen var det La Vereda sin rolle i nabolaget som interesserte meg, og hvordan de brukte kunst for sosial integrering. Mens ukene gikk, og jeg ble bedre kjent med organisasjonen forandret min vinkling seg fra rettigheter, til menneskesyn og empowerment, til diskriminering. Ny kunnskap førte til nye problem, og dette nye fokuset åpnet opp for annen data og mønstre, som igjen åpnet opp for nye problemstillinger. Hele tiden i feltet var det en *runddans* slik Cato Wadel (1991) beskriver, og tilbake i Norge fortsatte denne runddansen mellom teorier, begreper og hva som var relevant data.

Organisasjoner avhenger av en tydelig arbeidsdeling (Gellner & Hirsch, 2001). Som i alle felt, vil informantene prøve å plassere antropologen i en rolle som passer til deres samfunn. Når jeg kom til La Vereda ble jeg raskt tildelt rollen som frivillig. Dette var deres måte å finne plass til meg som antropolog. Derfor startet jeg å jobbe som frivillig, samtidig som jeg

var opptatt av å understreke at jeg var der for å gjøre et studie av organisasjonen. Når jeg ble presentert for nye mennesker fortalte de alltid at jeg jobbet som en frivillig. Det var bare noen ganger de nevnte at jeg skulle skrive en masteroppgave. Derfor måtte jeg som regel selv nevne at jeg var der for å gjøre en undersøkelse som antropologistudent. Etterhvert var jeg mer bevisst på å ta litt notater åpenlyst for å understreke at jeg faktisk observert hva som skjedde rundt meg. Det var ikke noe jeg gjorde ofte, men jeg valgt å ikke skjule det de gangene jeg noterte. Når de lurte på hva jeg skrev, var jeg åpen og fortalte hva det var. For det er viktig at etnografen ikke bedriver skjult antropologi (Gellner & Hirsch, 2001).

Antropologrollen, eller nærmere bestemt studentrollen, ble mer tydelig mot slutten av oppholdet da jeg begynte å gjøre mer intervjuer og snakke mer om studiene. Deltagende observasjon er en av mest sentrale elementene med etnografisk metode (ex. Frøystad, 2003; Stewart, 1998), og det er deltagelsen i de ulike aktivitetene, og observasjon av rutiner, og hvordan de ansatte og deltagerne samhandlet som utgjør en viktig del av mitt datagrunnlag. Min deltagelse i organisasjonen, og dermed den tilgangen jeg fikk til samhandlingsdata var avgrenset til noen få arenaer. Min hovedarena var barnehagen for 3.åringene hvor jeg var som frivillig hver ukedag. Der observert jeg de to lærerne og hvordan de jobbet med barna. En gang i uken var jeg med under kunsttekstil- og litteraturkurs for mødre, men jeg fikk da oppgaven å passe på noen små barn i samme rom. Fokus på barna har gjort observasjonen vanskeligere, men evalueringsmøter i etterkant av hver gang har vært god informasjon, for å se hva de vektlegger og snakker om deltagerne. I tillegg har jeg vært deltager i ulike planleggings- og vurderingsmøter om barnehagen, samt om spesifikke barn.

Det å gjøre etnografiske undersøkelser i en storby som Buenos Aires, og i en organisasjon har satt begrensinger i min tilgang til informantene. I større komplekse felt som byer, som i hovedsak er preget av unilaterale relasjoner, har informantene gjerne mindre tid til antropologen (Frøystad, 2003). Studiene mine begrenser seg til den tiden jeg brukte hos La Vereda. Jeg fikk ikke tilgang til deres private sfærer. De var alle opptatt, med andre jobber, organisasjoner, familie og forpliktelser. På samme måte var de svært opptatt i organisasjonen. I barnehagen hvor jeg har tilbrakt mest tid var Romina og Laura som jobbet der lite tilgjengelige til uformelle samtaler. De var nesten konstant sammen med barna i deres lek. Dette er helt klart også data, men gjør tilgang til informasjon om deres liv utenfor organisasjonen vanskelig. Derimot fikk jeg mye data i å observere hvordan de samhandlet i barnehagen, og sammen med barna. Med de, og alle andre brukte jeg de små periodene i gangen, på kontoret, på vei ut til bussen, og etter aktivitetene til å småsnakke.

Som følge av hektiske dager i organisasjonen, og lite tid til å sitte nede til lengre uformelle samtaler, bestemte jeg meg for å holde intervjuer. Jeg gjennomførte intervjuer med de mest sentrale personene i organisasjonen, og de jeg selv hadde vært mest med. Etter første intervju tok jeg en beslutning om å bruke lydopptaker for å ikke miste nyansene i hva som ble sagt. Det var vanskelig å følge med på samtalen, samtidig som jeg skulle oversette i hodet for å forstå, og skrive notater. Intervjuene var delvis strukturerte. På forhånd hadde jeg tenkt over ulike tema som jeg ville snakke om. Det var viktig for meg å få frem deres ulike synspunkt på arbeidet de gjorde, befolkningen de jobbet med, og den større sosiale konteksten. Det å ha brukt lydopptakeren kan ha gjort mine informanter mer bevisste på hva de sa, og dermed utelatt informasjon eller fremstilt deres perspektiver med et litt annerledes synspunkt. Det var en vanskelig vurdering, men forståelse av språket, og muligheten for å gå tilbake for å finne nyanser i ettertid vurderte jeg som viktigere. Innimellom fikk jeg inntrykk av at de holdt et nøye gjennomarbeidet foredrag for meg. Jeg fikk det offisielle svaret. En risiko, som spesielt oppstår når informantene blir bevisste på forskerens oppgave å studere dem, er at de prøver å fremstille seg selv på en spesifikk måte. Generelt sett observerte jeg lite uenighet innad mellom de som jobbet hos La Vereda. Hva de har snakket om, og hvordan de har snakket til meg kan ha vært styrt av deres interesser for å fremstille seg selv eller organisasjonen i et godt lys. Informanter som er klar over at de blir studert kan bedrive inntrykkskontroll som innebærer å kontrollere hvilken informasjon antropologen skal få (Berreman, 1962). ”Pensamos..” (vi tenker) startet ofte setninger med i intervjuene, og selv når jeg prøvde stille spørsmålene for å få personlige svar, var det spesielt Juliana ofte opptatt å få frem organisasjonens synspunkt. For meg virket det som at de nesten aldri var *off-stage*, og derfor velger jeg å analysere det jeg ble fortalt innenfor en offisiell kontekst. Det å gjøre feltarbeid over lengre tid gjør det lettere å avsløre når en informant ikke snakker sant (Stewart, 1998), og et enda lengre feltarbeid kunne ha avdekket om det var flere sprekker i deres fortellinger. På samme tid har jeg også prøvd å kryssjekke det har fortalt meg, både i andre spørsmål og med hva jeg har observert, for å se om det er sammenheng mellom deres ideologi og praksis. I stor grad virket det slik, men som jeg spesielt tar opp i kapittel 6 oppstår det innimellom situasjoner som utfordrer deres gjeldende ideologi.

En del av datagrunnlaget mitt er også ulike skriftlige materiale som damene i La Vereda sendte. Det var ulike referater fra møtene jeg var med på, egenproduserte dokumenter som beskriver organisasjonen, deres egen internettside, samt to utgaver av en bok som hele

organisasjonen publiserer en gang i året med bidrag fra deltagerne. Først nevnte var viktig for å sjekke at jeg hadde forstått hva vi snakket om under møtene, de egen produsert for å få et overblikk over hvordan ønsker å presentere la Vereda, og sist nevnte var nyttig data i forståelsen av deres metoder.

Etiske vurderinger

Det å gjøre en etnografisk studie av andre mennesker krever at man streber etter sannferdighet (Stewart, 1998), og det er for meg viktig å fremstille mine data på så nært opp til virkeligheten som mulig. Det har vært viktig å gi et oversiktlig bilde av organisasjonen, deltagerne og den sosiale konteksten. Mye av mitt datagrunnlag bygger på hva La Vereda fortalte meg om familien, og hvordan de jobbet med ulike problemstillinger. Dette er informasjon som er fundamental for å kunne forstå, utforske og utfordre deres ideologi, men det kommer også opp et etisk dilemma. For familiene som deltok hos La Vereda fikk ikke mulighet til å fortelle sitt perspektiv i disse sakene. Dette er jeg fullt klar over, og må presisere at det jeg presenterer er fra organisasjonens synsvinkel. I arbeidet etter feltet har det vært en prosess hvor jeg har fortløpende vurdert hvilken informasjon jeg ikke kunne bruke, og hva som var viktig data. Alle mine informanter har blitt anonymisert, både de som jobber i organisasjonen og deltagerne. Det innebærer at jeg har gitt dem ny navn, og forandret karakteristikker hvor jeg har vurdert at ingen nyttig informasjon vil forandre konteksten. I noen få tilfeller har jeg både splittet og lagt sammen ulike hendelser. Under oppholdet har jeg vært åpen med mine intensjoner, men det er noen som ikke har vært klar over hva de var. For de barna som var deltagere hos La Vereda var små, de var alle rundt treårsalderen, og hadde ikke mulighet til å forstå at min oppgave var noe mer enn å være sammen med, leke og passe på dem.

Språk

I utgangspunktet hadde jeg planer om å gjøre feltarbeid blant noen jeg trodde snakket engelsk, men når jeg endte opp hos La Vereda ble fort språket en utfordring. For der var det nesten ingen som kunne engelsk. Det var noen som mente de gjorde det, men om jeg prøvde snakke med dem, forsto jeg raskt at min spansk var mye mer anvendelig. Før jeg dro ned til Buenos Aires hadde jeg et veldig begrenset ordforråd i spansk. Derfor tok jeg intensivkurs når jeg kom ned, og fortsatte i gjennom hele feltarbeidet. Når jeg først kom til La Vereda var jeg fortsatt ganske usikker i spansken. Selv om jeg forsto det meste av hva som ble sagt, var det vanskelig å holde samtaler om annet en trivielle hverdagstemaer. Dermed har jeg gått glipp av

muligens verdifull “speech in action” informasjon (jf. Stewart, 1998, s. 26). Dette gjelder mellom informantene mine også. Når jeg kun forstod deler av en samtale, var det vanskelig å vite om jeg hadde forstått sammenhengen. Jeg merket selv hvordan min mer passive rolle i ulike møter, mye på grunn av språket, virket mer påfallende. Jeg passet derfor på å ikke notere under møtene. Etter som ukene gikk ble jeg mer trygg, og det ble etterhvert lettere å holde samtalene, og å holde lengre intervjuer.

Alle sitater både av empiriskdata og teori som har et annet originalspråk enn norsk er i denne oppgaven basert på egne oversettelser.

Subjektivitet, Agency og Makt

I *Anthropology and Social Theory: Culture, Power, and the Acting Subject* har Ortner utarbeidet en praksisteori om subjektivitet, agens og makt. Hennes ideer og perspektiver vil være nyttig for å forstå hva det betyr at, og på hvilken måte La Vereda prøver opparbeide agens blant sine deltagere. Praksisteorien tar utgangspunkt i det dialektiske forholdet mellom hvordan et samfunn skaper subjekter, men samtidig er samfunnet produkt av den sosiale praksisen, og dermed et produkt av subjekter. Ortner (2006) har i lys av dette vært kritisk til aktørorienterte teorier som ser aktører som fullstendig frie individer, og hun ser heller ”...sosiale agenter, som alltid er involvert i, og kan aldri handle utenfor, mangfoldet av sosiale relasjoner de er innviklet i” (Ortner, 2006, s. 130). Så fremfor å se sosiale subjekter som totalt frie på den ene siden, eller på den andre siden som bestemt av det sosiale systemet, er det en ”dynamisk, mektig, og noen ganger transformerende relasjon mellom praksisen til ekte mennesker, og samfunns-, kultur- og historiske strukturer”(Ortner, 2006, s. 133).

Hun introduserer konseptet *serious games*, som innebærer et aktivt spill for å nå ulike kulturelt bestemte prosjekter. I et mangfold av sosiale relasjoner arbeider ulike for å nå disse, samme, ulike og et mangfoldig antall mål som har kulturell betydning. Det er ikke et spill blottet for solidaritet, som familie, vennskap og allierte, men Ortner (2006) fokuserer på de relasjonene som er preget av makt, ulikhet og konkurranse. Selv om hun benytter seg av begrepet spill, så understreker hun at teorien har lite til felles med de rasjonelle aktørene i *game theory*. Aktørene slik hun ser det for seg er ”subjektivt komplekse (fremfor rasjonelle og selvinteresserte)” (2006, s. 130), og den kulturelle konteksten er med å forme denne subjektiviteten og hva som får mening. ”Ved subjektivitet (mener Ortner det) ensemblet av

former for persepsjon, affekt, tanke, ønske, frykt, og videre som stimulerer handlende subjekter” (Ortner, 2006, s. 107). Det er derimot ikke kun denne psykologiske, og indre beskrivelsen som utgjør subjektivitet, men også ”... de kulturelle og sosiale formasjonene som former, organiserer, og fremkaller disse formene for affekt, tanke og videre”(Ortner, 2006, s. 107). For sosiale agenter er innviklet i en sosial verden, hvor kulturelle formasjoner både uttrykker, former og utgjør sinnstilstanden.

Intensjonalitet og agens er dimensjoner av subjektivitet som er helt sentrale aspekt av spillet. Aktørers intensjoner blir rettet mot å nå mål om kulturelt meningsfylte liv, eller prosjekter. *Agency*, mener Ortner, er ikke noe man har, men muligheten for å kunne handle ut disse prosjektene. Selv om intensjoner og ønsker kan oppleves individuelt av aktøren, vil de alltid være kulturelt konstruert og bestemt av ulike prosjekter. Dette er *agency of projects*. Hun kritiserer den individualistiske forståelsen av agens hvor frie, autonome subjekter kan overvinne alle strukturer. Aktørens mulighet til å nå disse prosjektene er innvevd i ett nett av maktrelasjoner. For de ulike maktrelasjoner kan forstyrre eller nekte aktøren i å nå disse kulturelt definerte målene. De med mye makt vil også ha mye agens, eller mulighet til å få gjennomført sine prosjekter, og dette kan i spillet resultere i at andre blir hindret i å nå sine mål. For sjeldent er det dominasjon som er ett mål i seg selv, men det er et resultat av at de med makt går for sine prosjekter. Det betyr derimot ikke at en dominert i en ulikhets-og maktrelasjon ikke har agens. Selve strukturen i spillet og aktørens egen subjektivitet blir reproduisert samtidig som aktørene spiller spillet. Samtidig viser hun at maktforhold kan utfordres av aktørene eller at eksterne faktorer kan forandre hele grunnlaget for spillet (Ortner, 2006).

Struktur for resten av oppgaven

I *kapittel 2* vil jeg beskrive den større konteksten La Vereda og deres deltagere er innviklet i. Jeg begynner med å beskrive hvordan Argentinas historie er preget av et skille mellom Buenos Aires og resten av landet, og hvordan det politiske landskapet fortsatt delvis gjenspeiler dette. Jeg beskriver hvordan landet i de siste ti årene har hatt et vært preget av politisk og økonomisk ustabilitet, men at det samtidig har vært en større mobilisering fra det sivile samfunnet (Faulk, 2013; Kessler & Grimson, 2005). Videre beskriver jeg hvordan migranter fra naboland har blitt satt opp mot de med europeiske aner (Guano, 2003, 2004; Keeling, 1996; Kessler & Grimson, 2005), før jeg tar en nøye gjennomgang av hvordan Once

har en større andel migranter, og utfordringer innen tilgang til sysselsetting, bolig, utdanning, helse (Bou Pérez, 2011; Cerrutti, 2009; GCBA, 2011; Marcús, 2007), og fremmedfrykt og segmentering mellom de ulike grupperingene i samfunnet.

I *kapittel 3* vil jeg beskrive hvordan La Vereda ble formet av møtet med Once, og hvordan de ville motvirke passivitet og vold med kunst for at deltagerne skulle bli autonome. Ved Sherry Ortner (2006) viser jeg at agens handler om å kunne få igjennom sine intensjoner, men at alle er innviklet i samfunnets strukturer, som legger begrensinger for hvordan man kan handle. Videre vil jeg vise hvordan de vektlegger individets egen valg, og at de selv har den beste kunnskapen om sine behov, hvordan dette igjen fører til at La Vereda ønsker å legge få begrensninger på deltagerne, men at de selv skal kunne sette egne grenser. Deretter vil jeg vise hvordan deres ideologi kan plasseres innen en empowermentdiskurs (Gardner, 1997; Kesby, 2005), før jeg viser hvordan ønsket å motvirke passivitet ved å vise hvilke hva som hemmer dem, og hvilke muligheter og rettigheter som eksisterer i samfunnet (Freire, 2003).

I *kapittel 4* analyserer jeg hvordan kunst og lek skal gjøre deltagerne *autonome*, og hvordan det å være kreativ forstås som en måte å få komme i kontakt med og utvikle sin egen subjektivitet. Videre vil jeg vise hvordan de bruker kunsten i ulike aktiviteter, og hvordan å lage en bok skal fremme blant annet deltagerens stemmer og mestringfølelse. Deretter vil jeg beskrive kroppslig, og hvordan La Vereda mener barna skal kunne utvikle seg gjennom subjektets erfaringer med kroppen og i relasjon med andre. Jeg analyserer hvordan aktivitetene kan forstås som å gi slipp på begrensningene som legges på deres mulighet for å utvikle subjektivitet, og hvordan de i en slags liminalfase (Schechner, 1993; Turner, 1979, 1982, 1997, 1999) skal få utforske denne subjektiviteten, og generere agens.

I *kapittel 5* viser jeg hvordan deltagerne må forstås som innviklet i en større sosial struktur (Ortner, 2006) hvor det eksisterer noen normer og regler som setter muligheten for hvordan en aktør kan handle. Derfor vil jeg vise hvordan også La Vereda lærer barna sosiale ferdigheter, og vektlegger det å kunne kontrollere sin subjektivitet som en del av å være autonom. Deretter ved å anvende et begrep om habitus (Bourdieu, 1977, 2002) for å se hvordan deltagerne må kroppsliggjøre det å ha kontroll over seg selv innenfor samfunnets forventninger. Jeg ser dermed hvordan regler under kroppslig lek kan ses som at barna blir

konfrontert med samfunnet og ser at deres grenseløshet i leken ikke er grenseløs, som i et initieringsritual (Turner, 1979, 1997, 1999)

I *kapittel 6* tar jeg utgangspunkt i historien om to av de små jentene i barnehagen, og deres mor Gisela. Jeg viser hvordan La Veredas ideologi om å ikke blande seg inn i andre valg utfordres ved at Gisela ikke tar det ansvaret de mener hun bør ha overfor barna sine. Videre viser jeg hvordan denne usikkerheten gjør at de inviterer inn andre for å hjelpe dem finne ut av dette dilemmaet.

I *kapittel 7* ser jeg på noen av de hindringene som kan identifiseres for at deltagerne kan bli autonome gjennom aktivitetene og at de skal kunne få flere muligheter i samfunnet. Ved å anvende habitus (Bourdieu, 1977, 2002) viser jeg hvordan de sosiale omgivelsene forstås som kroppsliggjort, og dermed gjør det vanskelig å forandre hvordan deltagerne tenker, føler og ikke minst handler. Jeg avslutter med å analysere hvordan også myndighetene kan forstås som et hinder mot å utøve agens på grunn av deres makt til forandre de objektive forholdene, og at deltagerne i La Vereda til stor grad er prisgitt den politikken de fører.

Til slutt vil jeg oppsummere hovedpoengene i oppgaven

KAPITTEL 2: Kontekst

La Vereda er ikke en organisasjon som eksisterer i et vakuum. Alle organisasjoner opererer i en større kontekst som både gir dem mål å gå etter, men som også begrenser hvordan de opererer (Gellner & Hirsch, 2001). Derfor må La Vereda ses som en del av en større kontekst som både eksplisitt og implisitt påvirker hvordan de definerer seg som organisasjon, deres ideologi, mål, praksis og utfordringer. Før jeg går inn i analysen av arbeidet de gjør er det derfor viktig å ha en forståelse om denne konteksten de er innviklet i. Først vil jeg redegjøre kort for de sidene ved den argentinske historien som jeg mener er viktig å ha en forståelse av. Deretter vil jeg gi en grundig beskrivelse av Once for å vise den sosioøkonomiske konteksten familiene de har som målgruppe er en del av. Det vil bli viktig å fremheve de karakteristikkene ved samfunnet som La Vereda mener utgjør et urettferdig skille mellom innbyggere i samme by.

Argentina og Buenos Aires

Argentina hadde i 2014 omkring 43 millioner innbyggere, hvorav majoriteten bodde i urbane områder, hele 91,6%. Hovedstaden Buenos Aires kunne på denne tiden vise til rundt 15 millioner innbyggere (CIA, i.d), og er både økonomiske, politiske og kulturelle sentrumet av landet. *Ciudad Autónoma de Buenos Aires (CABA)* er det offisielle navnet på Buenos Aires, men byen blir gjerne også kalt Capital Federal. Rundt finner vi forstedene i provinsen, Gran Buenos Aires (Keeling, 1996). Senere i oppgaven vil jeg ved Buenos Aires referere til Capital Federal. Forholdet mellom Capital og resten av Argentina har gjennom historien vært problematisk. Buenos Aires har i stor grad representert landet, og definert "argentineren" som de som kom fra båtene, med andre ord migranter fra Europa. Konflikter mellom Capital og provinsen har kommet til uttrykk som eliten mot folket, europeisk mot Latin-Amerika eller peronister mot anti-peronister (Kessler & Grimson, 2005). Juan Domingo Perón ble i 1946 president, og ble den første presidenten i landets historie som ikke hadde elitens interesser, men en politikk rettet mot *el bienestar del pueblo* (folkets velferd). Dette innbar økte kollektive rettigheter til urfolk, arbeidere, familier, kvinner, barn og eldre med ulike velferdsprogram, fagforeninger og sosiale goder (Faulk, 2013). Fremfor å representere den europeiske eliten, fikk Perón folket fra provinsen, og migranter frem i det offentlige, og utfordret det gjeldende nasjonale narrative (Kessler & Grimson, 2005). Perón, men spesielt også hans første kone Eva "Evita" Perón er både elsket og hatet i Argentina, den politikken

som ble startet i denne perioden danner grunnlaget for perónismen. Det er ofte politiske konflikter mellom de nasjonale myndighetene og myndighetene i Capital Federal, og grunnen er at kontrollen over de to ulike partene som regel har vært av ulike partier (Rosenbaum & Rodriguez-Acosta, 2005). President Cristina Kirchner (2007-) er leder for Justicialist partiet som ble grunnlagt av Perón (Britannica, 2015). Hennes politisk standpunkt tar utgangspunkt i perónismen, og står i stor kontrast til lederen for myndighetene i Capital Federal, Mauricio Macri, som kommer fra høyrefløyen i argentinsk politikk (Faulk, 2013), og som damene i La Vereda vektla, en mann med bakgrunn fra business. Offisielt i La Vereda ville de ikke ta et tydelig politisk standpunkt, men de var tydelig mer enig i den politikken de nasjonale myndighetene førte, og ønsket et nytt styre i byen.

Revolusjoner, kupp og politisk ustabilitet som følge av institusjonell svakhet har preget en rekke land i Latin Amerika. Argentina er ikke et unntak, og de har en historie preget av mye politisk ustabilitet (Larrain, 1999). En rekke militærkupp har funnet sted, sist i 1976, når den nye diktaturmakten satte i gang *El Proceso* (Prosessen) med mål om å disiplinere samfunnet til vestlige, kristne verdier. President General Videla skulle rense nasjonen, og alle som var i mot regimet ble stemplet som underklasse og sammenlignes med terrorister (Faulk, 2013). Resultatet ble forsvinning, tortur og drap av over 30,000 menn og kvinner (Kessler & Grimson, 2005, s. 16). I etterkant av de siste militærdiktaturet har det sivile samfunnet organisert seg, og krav om ulike rettigheter blitt satt på agendaen (Faulk, 2013). *Madres de Plaza de Mayo* (mødrene på maiplassen), har hver torsdag demonstrert for å finne svar og rettferdighet for alle de som forsvant under den skitne krigen.

President Carols Menem (1989-1999) førte en nyliberalistisk politikk som førte med seg blant annet privatiseringer av statlige tjenester og ressurser og kutt i velferdsordninger (Faulk, 2013; Guano, 2004), og Argentina ble et foregangsland i denne perioden for økonomisk vekst. I slutten av perioden viste det seg at landet hadde endt opp med en rik elite, og en stor gruppe fattige og arbeidsløse (Guano, 2004). I 2001 kollapset systemet og satte landet i en politisk og økonomisk krise, hvor landet ikke kunne betale gjelden sin. De var innom fem presidenter på to uker, hadde store opptøyer og stor arbeidsledighet (Faulk, 2013)

Den nyliberalistiske perioden og økonomiske krisen første enda større engasjement fra befolkningen, og alt fra korrupsjon, rettigheter, miljø og utvikling har blitt satt på agendaen (ibid, 2013). Det er et samfunn med lite tillit til ledere i viktige samfunnsposisjoner, og spørsmål om korrupsjon preger den offentlige debatten (Faulk, 2013).

La Vereda sitt team besto nesten utelukkende av kvinner i perioden jeg var der, og slik hadde det som regel vært. Noen få menn hadde vært innom, men i utgangspunktet var det alltid en majoritet av kvinner. Gjennom historien har kvinner hatt en fremtredende rolle i det offentlige, fra Evita, til mødrene på maiplassen (Foster, 1998), og den sittende presidenten Christina Kirshner. David W. Foster (1998) hevder at Buenos Aires er ett av få unntak i Latin Amerika, hvor kvinner har lite tilgang på det offentlige rom igjennom historien. Han beskriver hvordan Evita skal ha åpnet opp for kvinners tilstedeværelse i det offentlige. Historien om den en jenta fra små kår, som drar til byen for å bli stjerne, og ender opp som presidentkone, er en legende i Argentina. Hun startet Fundación Eva Perón, som skulle hjelpe fattige og marginaliserte, og var en sentral lobbyist når kvinner fikk stemmerett i 1947 (Foster, 1998). Mødrene på maiplassen brakte ikke bare rettigheter og rettferdighet på banen, men samlet kvinner fra alle sosiale klasser, satte fokus på kvinners rettigheter, og er nok et eksempel på kvinner som tar plass i det offentlige (Foster, 1998). Det er med andre ord et samfunn som ikke er fremmed for kvinner som tar plass i det offentlige, og kjemper for andres rettigheter. I løpet av 90-tallet kom det mange organisasjoner rettet mot kjønsspørsmål (Kessler & Grimson, 2005).

Sivilisasjonen og barbariet

I grunnloven fra 1853 ble det garantert rettigheter til alle som ville komme til Argentina, og insentiver ble satt i gang for å få europeisk innvandring. Den nye befolkningen skulle være med på å transformere Argentina fra *barbariet til sivilisasjonen* (Faulk, 2013; Guano, 2003, 2004; Kessler & Grimson, 2005). Europeisk immigrasjon har gjennom store deler av Latin Amerika blitt fremmet av elitene, som har videre ført til en dikotomisering hvor urbefolkning og svarte har blitt verdsatt i negative termer (Larrain, 1999; Wade, 1997). Selv om rasisme er et fenomen som samfunnsvitenskapen har påvist, er dette et sosialt problem som i stor grad er oversett i regionen (Larrain, 1999). Guano (2003, 2004), argumenterer for at det i Argentina har det siden europeerne kom til landet vært en diskurs som favoriserte Europa. Urfolk, og andre med ikke-europeisk bakgrunn ble stemplet som en del av barbariet. Igjennom historien har de som ikke nådde opp mot det europeiske idealet, i hovedsak migranter fra andre latin-amerikanske land og nordlige provinser, blitt klassifisert som hva Kessler & Grimson (2005) kaller *annenrangsborgere*. Fattige, migranter og andre med ikke vestlig bakgrunn har gjerne blitt samlet sammen til en gruppe i det offentlige, og kalt *cabecita negra* (lille svarte hode), *negro* (svart), *bolita* (nedverdiggende begrep for bolivianer) uavhengig den opprinnelige

meningen (Guano, 2004; Kessler & Grimson, 2005). Fattige har blant annet blitt kalt *cabectia negra*, uten sammenheng med deres hudfarge (Kessler & Grimson, 2005).

På 80- og 90-tallet, med økt urban migrasjon av grensemigranter og provinsen til Capital Federal, ble den nye befolkningen skyldebukk for arbeidsledigheten og kriminalitetsstatistikken (Kessler & Grimson, 2005). Emanuela Guano sitt studie av middelklassen i Buenos Aires på 90-tallet fant en diskurs som konstruerer fattige som barbariske. Den nyliberalistiske politikken førte til at store deler av middelklassen mistet mye ressurser, og hun argumenterer for at gjennom nettopp denne diskursen opprettholder de et sosialt skille ved å beskrive dem som blant annet kriminelle, voldelige, skitne og primitive (Guano, 2003, 2004). I følge Kessler & Grimson (2005), skal den økonomiske krisen i 2001 ha stilnet debatten rundt innvandrerne, men han påpeker samtidig at det ikke betyr at hverdagsrasismen forsvant. I følge La Vereda er dette en diskurs som fortsatt sirkulerer i deler av byen. Det er mye stigmatisering av ”våre latinamerikanske søsken” fortalte Florencia meg. En stor andel av innvandrere fra nabolandene blir ikke akseptert, og peruanere og bolivianere blir ofte stemplet som tyver. Det er mange som sier at i Argentina aksepterer man alle, men Florencia påpeker at det er mye rasisme mellom ulike grupper, spesielt i Buenos Aires. ”Vi er verst”, sa Juliana, og refererte til middelklassen i Buenos Aires. ”Mange er grusomme, de går over på andre siden av gaten om det kommer noen”. Florencia bodde sammen med kjæresten i Abasto, som ikke er mange kvartalene fra La Vereda. Derimot hadde hun tidligere bodd i velstående Recoleta, og hun fortalte om hvordan mange så veldig mistenkelig på kjæresten hennes som har mørkere trekk. Når han åpnet en dør inn til oppgangen de bodde i, så ville ikke alle gå inn sammen med han. Jeg observerte det selv hos noen av de jeg ble kjent med utenfor La Vereda, hvordan de viste en frykt for å bevege seg innover til de områdene av byen som hadde en større andel migranter. I løpet av 90-tallet ble overvåkning, gjerder og lukkede boligområder vanlig som følge av en stadig større frykt i Buenos Aires (Guano, 2004). Mediene skaper et hysteri i følge Juliana, de sier at om du går ut kommer du til å bli drept. Det er mye sikkerhet i byen nå. Mange tør ikke gå ut, men om de hadde gjort det ville de sett at virkeligheten ikke var så farlig. Hun påpeker at det er ikke sånn at det aldri skjer noe, men det er ikke så ille som mediene, og noen folk skal ha det til. Dette er en viktig kontekst for å forstå de sosiale omgivelsene La Vereda jobber i. For mange mener at de som kommer til La Vereda, ikke har rett til byens ressurser. De ulike stereotypene som sirkulerer er med å legitimere og stemple befolkningen som mindre verdige. Juliana mener at det er alt for mange som legger skylden på de fattige, og tror de er det bare er late. Hun påpeker at det er alt for

mange som tror at de får støtte fra staten fordi de ikke vil jobbe, men det er mye mer komplekst enn dette. Hun viser til at det er snakk om generasjoner med systematisk eksklusjon. De har ikke hatt mulighet til å jobbe, studere eller et sted å bo. I neste del vil jeg vise hvordan den sosioøkonomiske situasjonen er i Once, og dermed senere kunne se hvordan disse karakteristikene kan være strukturer som hinder befolkningen i å kunne forandre situasjonen.

El Barrio

Jeg bodde i Congreso, men det var Once som var sonen jeg gjorde feltarbeid hos La Vereda. Disse to sonene, er sammen med Abasto mye oftere referert til av porteños, enn det offisielle barrioen navnet Balvanera. Rett vest for sentrum befinner Balvanera seg, og er en av de mest folkerike bydelene i Buenos Aires. Ved folketellingen i 2001 var innbyggertallet 137 521, som innebærer en folketetthet på 31 254,8 per kvadratkilometer. (GCBA, i.d). Det er en barrio mange porteños unngår, og turister sjeldent oppsøker. Dette er et arbeiderklasseområdet preget av innvandrere av ikke-europeisk opprinnelse, som peruanere, bolivianere, arabere og afrikanere, samt byens største jødiske befolkning.

Togstasjon, folk, butikker og duer

Plaza Miserere, bedre kjent som Plaza Once på folkemunne, er et stort og viktig transportknutepunkt i byen. Undergrunnsbanen har nedgang til to linjer, en rekke busser har stopp i gatene rundt plassen, og overfor ligger *Estacion 11 de septiembre*, togstasjonen som har gitt navn til området. Dette er en plass preget av personer i transitt mellom ulike destinasjoner, om de passerer raskt over plassen, sitter å venter på en kant eller står i en av de karakteristiske lange køene på busstoppene. Duer går, flyr eller sitter i tretoppene. Hele byen er stappfull av duer som sies å ha blitt innført til Argentina for å gjøre byen, ja nettopp, mer lik en by i Europa. På plassen er det flere selgere som har vogner med pølser, godteri eller annet spiselig. Rundt på plassen er det til ulike tider artister som underholder. Hver ettermiddag rundt klokken 5 stod det alltid en stor gjeng med tilskuere rundt noen humorister som snakket i mikrofon, og publikum sto rundt i sirkel og lo. Som regel var det litt lengre borte en annen som messet religiøst budskap med et betydelig mindre publikum. Å krysse plassen er som å gå i en labyrint mellom duer, mennesker, søppel og boder. På denne plassen går det også rundt barn og voksne som bor på gaten, og utover kvelden kommer prostituerte

frem. Som en av de største sentrene for prostitusjon, er plassen også døpt ”plaza de prostitución”.

Once, egentlig hele Balvanera, er et tett og grått område. Det er asfalt, trafikk og mennesker tett i tett som stamper i kø langs fortauet. Selv i de fineste områdene som Palermo ligger det søppel strødd utover på gatehjørnene eller rundt noen av de få søppelcontainerne, men her i Once er det mye mer. Mangelen på åpne, grønne plasser er åpenbar, spesielt i sammenligning med de nære nordområdene med store, grønne parker og plasser. Det viser seg at *comuna 3*, som utgjør Balvanera og San Cristóbal, er en av to kommuner med minst grønt arealer i hele Buenos Aires by (Bou Pérez et al., 2011). Det kryr det av mennesker i gatene mellom den tette bebyggelsen, og det å gå noen kvartaler i dette området tar som regel noen minutter lengre enn områdene rundt. På vei fra mitt eget hjem, fulgt jeg ofte sidegaten til Avenida Rivadavia, som skiller Congreso fra Once. Grunnen var at jeg gjerne kunne spare opptil ti minutter på den ruten. For Rivadavia, samt påfølgende gater er betydelig mer folksomme, og det som gjør gatene så livlige er butikkene, som selger svært billige varer.

Once er kjent for å være et kommersielt sentrum. Her er det *venta por mayor* (engrossalg) hvor større kvanta av varene selges. Ved å kjøpe mye av samme vare blir det billigere, og i mange butikker er dette eneste mulighet. Sidegatene har butikker hvor alle selger varer innen samme bransje. Det er en gate med tekstiler på rull, barneklær, brudekjoler, smykker, perler, elektronikk, leketøy, partybutikker og annet. Listen er lang. Klærne, og andre produkter du kjøper her kan bli funnet igjen i butikker i kjente shoppingområder til høyere priser. Små butikker kjøper inn varer fra Once, eller andre lignende områder som Flores hvor jeg hørte at alt var enda billigere. Langs fortauet finnes også en mange gateboder som selger alt fra smykker, leker, klær, fotballdrakter, matekopper, godteri, speket pølse, til piratfilmer. I tillegg er det matvognner som oser av fete søte lukter av retter som churros, panchos og empanadas. Ved bodene sitter ofte familier med flere småbarn igjennom hele dagen. Nedover Avenida Rivadavia, en av hovedårene i Once, står det lange køer til busser. Musikk strømmer ut fra de ulike butikkene. Desto lengre nedover mot sentrum man kommer, desto mer blandes dresskledde menn inn i gatebildet. Når en kommer ned til kongressen tar businessfolket og turistene større plass, og butikkene selger varer etter høyere stykkpris, og i kjente merkenavn.

Migranter

Balvanera har en spesielt stor andel immigranter med opphav fra Bolivia, Paraguay eller Peru (Cerrutti, 2009). Bydelen fremstår som mer ”latin-amerikansk”, for ved å bare se på befolkningen i andre sentrumsnære barrios, skulle en tro man var i Europa. Bakgrunn for migrasjon har gjerne flere grunner som familiegjenforening og studier, men søken etter arbeid og bedre økonomiske fremtid dominerer (Cerrutti, 2009). Migrasjonsloven garanterte grunnleggende rettigheter til alle menn, ikke bare statsborgere, som kom for å leve på argentinsk jord (Kessler & Grimson, 2005). Dermed har alle rett til de samme goder som borgere av byen nyter. Det som gjør Argentina spesielt lokkende for mange er tilgangen til offentlige tjenester som ikke eksisterer i samme grad i andre latin-amerikanske land (Cerrutti, 2009), blant annet helsesystemet og utdanningsmuligheter. Det er rett og slett flere muligheter, og i forhold til provinsene er ressursene og mulighetene bedre og mer tilgjengelige. Byen har muligheter, men mange møter på hindringer i høyere kostnader, og mangelen på tilstrekkelige boliger er stor i forhold til andre deler av landet (Cerrutti, 2009). Om vi ser på befolkningssammensetningen i comuna 3, er oppunder halvparten født i hovedstaden (49,40%), 14,90% i provinsen av Buenos Aires og 21,50% andre provinser. Det er 7,40% som er født i land med grenser til Argentina og 6,90% i andre (Bou Pérez et al., 2011). Det som ble tydelig gjennom mitt feltarbeid er at de som er født i land som Peru, Bolivia, Paraguay og nordlige provinser som Jujuy, har de mest prekære forholdene. Mange har bodd lenge i byen, og har gjerne barn som er født der. Det er denne delen av befolkningen som La Vereda arbeider med. I de neste avsnittene vil jeg beskrive aspekter rundt utdanning, arbeid, bo, helse og kriminalitet i Once. Fokuset er på den delen av befolkningen som har mindre ressurser. Det vil vise seg at i Buenos Aires er migranter har størst risiko, og en av grunnene til dette er tilgangen til arbeidsmarkedet.

Arbeid

For migranter i Buenos Aires er det mye som tyder på at ansettelsesforholdene er dårligere enn for innfødte. Dette gjelder spesielt for de fra Peru, Bolivia og Paraguay. For mange i området er situasjonen deres preget av arbeidsløshet, undersysselsetting, liten jobbsikkerhet, og mangel på rettigheter. Det er en noen få sektorer som dominerer for denne gruppen, og det er en arbeidsfordeling som også skiller seg mellom de ulike nasjonalitetene. Blant menn jobber hele 63% av paraguayanere og 59% av bolivianere innen med bygnings- og reparasjonsarbeid, i fabrikker og i salg (Cerrutti, 2009). Blant kvinner er det økende deltagelse i arbeidslivet, men innenfor hva Cerrutti (2009) kaller ”feminine yrker”. Spesielt husarbeid i

private hjem er det stor etterspørsel etter lokalt og sysselsetter mange peruanere og paraguayanere (Cerrutti, 2009). Selv hadde jeg alle steder jeg bodde en vaskehjelp som kom innom en til to ganger i uken, vasket fellesarealer, rommet mitt og skiftet sengetøy. Når jeg lette etter et sted å bo, forsto jeg raskt for utbredt hushjelp var, for de fleste annonsene nevnte vaskehjelper. Bolivianske kvinner jobber også innen husarbeid, men de er også sysselsatt innen varehandel og industri, spesielt i tekstilbransjen (Cerrutti, 2009). Cerrutti viser til at peruanere har høyere utdanningsnivå en landsgjennomsnittet, og større andel ufaglært arbeid. Derfor kan ikke arbeidsforholdene kun knyttes til lav utdanning blant migranter, men man må åpne opp for muligheter for diskriminering i ansettelse eller begrensede sosiale nettverk. Samtidig er det ikke til å stikke under en stol at illegale innvandrere ikke får tilgang til den formelle økonomien. For blant migrantene, ikke bare de fra Peru, er det de som mangler papirer. Som følge av situasjonen må de være mindre selektive i valg av jobb, og aksepterer dårligere vilkår. Ett eksempel på dette er tilstedeværelsen av illegale sweatshops, med lange dager og dårlige forhold. En dag fikk jeg være med ut til en NGO som jobber mot disse illegale fabrikkene i tekstilbransjen. Her tilbød de plass til ulike kooperativer som kunne produsere produkter. Et kooperativ er en gruppe som jobber sammen, ikke har en sjef, og fordeler utbytte likt mellom alle. Det er migranter, og spesielt kvinner som er utsatt. Forholdene blir gjerne sammenlignet med slaveri. En av disse, hadde tidligere jobbet i en fabrikk, hvor de var der 24 timer i døgnet, jobbet på sovende skift, 7 dager i uken. Dette var ikke en unik historie. Det er ikke store fabrikker i Argentina, slik som i Asia. Regelverket i landet forbyr slike vilkår, og de blir stengt om de oppdages. Det er ”skjulte verksted”, små fabrikker som er usynlige fra utsiden ble jeg fortalt.

Dette er tendenser på nasjonalt nivå, men blir gjenspeilet i den virkeligheten jeg observerte lokalt i Once og ble fortalt under feltarbeidet. For varehandel er spesielt utbredt, de ulike butikkene og salgbodene sysselsetter en god del av befolkningen. Videre er det mange som jobber med renhold eller andre tjenester i private hjem. Når jeg gikk under jorda, til undergrunnsbanen, kom gjerne selgere med alt fra 80-talls cd-er, klistremerker, tyggegummi og kulepenn. Videre er det de som står utenfor togstasjonen er de som åpner dører til taxier i håp om å få tips, eller de på hjørnet som vasker bilvinduer på rødt lys.

I følge en rapport skrevet av et team på sykehuset Hospital J.M Ramos Mejía som dekker comuna 3, er det ikke arbeidsledighet som er det største problemet i sonen, men undersysselsetting. Deres tall viser at det kun er 2% som er faktisk arbeidsledige. 21,6% er

inaktive, altså utenfor arbeidsmarkedet tilsynelatende av eget valg. Det innebærer at hele 76% er aktive i arbeidslivet, men i denne gruppen er det mange som jobber mindre enn de ønsker (Bou Pérez et al., 2011). På den ene siden var nettopp denne undersysselsettingen en utfordring som ble nevnt som et av de mange problemene familiene som deltok hos La Vereda kjempet med. På den andre siden ble arbeidsledighet oppfattet som et faktisk problem, noe som tyder på at det er den delen av befolkningen er mest utsatt for eksklusjon fra arbeidslivet.

Utdanning

En grunn for migrasjon er som tidligere nevnt de offentlige tjenestene i Argentina. Det offentlige skolesystemet er gratis. Under migrasjonsloven har alle barn og ungdom, uansett legale status, rett til å delta i offentlige skolesystemet (Cerrutti, 2009). Når vi ser på antall barn, uavhengig bakgrunn, er det fra fem år og opp til ungdom i 13-14 årsalderen er det så godt som full deltagelse. Den obligatoriske skolegangen sikrer høy deltagelse. Derimot, om vi ser på den gruppen fra 3 til 4 år, er det hele 13% som ikke har blitt en del av utdanningssystemet (GCBA, 2011). Dette er en av de gruppene La Vereda jobber opp mot. Noen av barna som deltok hos dem var egentlig for gamle, over 4 år, men de hadde ikke noen alternativer å gå til. Tall fra myndighetene (GCBA, 2011) viser at blant ungdom i 15-17 års alderen er det et frafall fra skolen på 7% . Analyser viser at spesielt i lav-inntekts hushold er frafallet stort blant barna og unge. Spesielt gjelder dette hushold styrt av kvinner, familier hvor de voksne ikke har fullført utdanningen eller hvor husholdoverhodet er utenfor arbeidsmarkedet (GCBA, 2011).

Troen på det offentlige skolesystemet har stått sterkt gjennom historien som en mulighet for mobilitet (Kessler & Grimson, 2005). Problemet kan sies å være at de med større ressurser kan kjøpe seg en større sjanse for bedre muligheter. For i Argentina er det ved siden av det offentlige systemet, et stort mangold av private tilbydere av utdanning. Synspunkter på kvaliteten i den offentlige skolen var sprikende, men som regel var skussmålene gode. Et problem er derimot hyppige streiker. Det tok flere uker etter sommerferien før de fleste skolene var i gang. Lærere i streik var ikke uvanlig. Jeg har hørt historier om argentinere som er for det offentlige systemet, men på grunn av hvordan systemet er, sender barna til private skoler og private leger, et valg som ikke er mulig for alle. I La Vereda beskriver de skolene som ekskluderende. For selv om barna går på skolen, blir de gjerne sett på som et problem. Det er en stor andel som har blant annet lære- og atferdsvansker. De får ikke den forståelsen

og tilpasningen de trenger, men de heller disiplineres. Det er som Juliana, en av damene i La Vereda fortalte meg. De har muligheten til å velge hvor de vil sende barna. Noen av damene, har barn i det offentlige, og andre i private. Hun selv har ett barn som stortrives i det offentlige, og en som går på privat som passer barnet best. For store deler av befolkningen i Once, er ikke privatskole et alternativ. Det samme gjelder videre, med valg av utdanning og fremtid. I senere kapitler vil jeg trekke frem den lave deltagelsen av 3-åringer i utdanningssystemet, nettopp fordi dette var en viktig grunn for oppstarten av barnehagen i La Vereda. Once mangler barnehageplasser, og dette går spesielt utover familier som har komplekse livs- og arbeidssituasjoner. Både kvinnestyrt hushold, foreldre uten utdanning og arbeidsløshet er karakteristikk som preger situasjonen til flere av de familiene La Vereda jobber med. De er spesielt utsatte for frafall som studiet viser.

Bosituasjon

I Buenos Aires lever 150 000 i *villas miserias* (slummen), 200 000 i ulovlig okkuperte bygninger, 150 000 på gaten og 150 000 i familiehoteller eller pensjonater (Marcús, 2007). En god del av migranter fra land som Bolivia, Paraguay og Peru lever har dårlige boforhold (Cerrutti, 2009). Som tidligere nevnt er Once et utpreget kommersielt område, og med en høy folketetthet. Mange av de som jobber i området bor andre steder, gjerne ut i provinsen. Området har en stor andel av hoteller, pensjonater og okkuperte hus. Det er ikke snakk om hoteller eller pensjonater rettet mot turister, men heller ment som en kortsiktig løsning for losji. Hotellene ble på sent 60- og tidlig 70-tallet utviklet for å ta i mot migranter fra resten av landet, eller andre naboland. På 90-tallet økte ledigheten og boligmangel i byen ble ett større problem, men fortsatt ankom migranter i søken etter fordelene ved å bo i byen. I denne perioden økte antallet som bodde i var det en vekst av beboere i både i slummen, hoteller, okkuperte bygninger, samt husløse (Marcús, 2007). I Comuna 3 bor 12,5% av befolkningen i forhold som hotell-pensjonater, *casas tomadas* og lignende. Det er nesten to og en halv ganger så mange som gjennomsnittet i Capital Federal (Bou Pérez et al., 2011).

Juliana Marcús (2007) beskriver hvordan hotellene er lite egnet for å bo gjennom fysiske ødeleggelser på bygningene, mangel på varmt vann, strømkutt, fuktighet, dårlig ventilasjon og lysforhold. Videre trekker hun frem det faktumet at små rom fylles opp med store familier, mangel på privatliv og permanente konflikter mellom familier som deler fellesrom (Marcús, 2007). Dette gjenspeiler hvordan hotellene ble beskrevet innad i La Vereda. For majoriteten av familiene som har tilknytning til La Vereda bor i slike hoteller. Situasjonen er også slik at

mange hoteller ikke aksepterer familier med barn under 10 eller 12 år, og det er ikke lov å bråke (Keeling, 1996). I følge La Vereda var det mange mødre som konstant var redde for at barna skulle begynne å gråte, slik at de kunne bli kastet ut.

Marcús (2007) hevder at familiene har svært få rettigheter. Siden det i utgangspunktet er en kortidsløsning blir ikke beboerne tildelt juridiske rettigheter som leieboere. De bli sett som reisende, og har de ingen beskyttelse selv når løsningen blir permanent. For mange familier er det å leie disse rommene sett som eneste utveien. Mange vil ikke leie ut til en Bolivianer eller andre migranter i følge Keeling (1996), og han beskriver hvordan leie krever både bevis på arbeidskontrakt, garantist som eier bolig til å skrive under på kontrakten, store depositum og flere måneders leie. Det er med andre ord ikke mulig for de som jobber utenfor det regulerte arbeidsmarkedet, som ikke har de riktige papirene, en stødig økonomi eller de rette kontaktene. Prisene er satt svært høye, de kan forandres og faren for å bli kastet ut er reell (Marcús, 2007). Rundt 2000 pesos ble jeg fortalt det koster å leie. Dette beløpet er ikke så langt i fra hva jeg selv betalte under mitt opphold, men i et vakkert, rent og trygt hus. Så med andre ord er det snakk om en overprising, som gjør den økonomiske situasjonen til familiene mer utfordrende.

Bak La Vereda

Like bak togstasjonen er det et område som er mindre preget kommersielt. Her er det leiligheter, supermarked, frisør, liten klesbutikk, spisested, parkeringsplass, slakter og en bar. Fasadene er ganske slitte, men midt på kvartalet er det en som skiller seg ut. Et veggmaleri i sterke farger, og et skilt som viser logoen av en strek figur som strekker på kroppen ut til alle kanter. Her holder La Vereda til, og fargene på veggene er fra et prosjekt hvor de ønsket fargelegge på et ”grått” nabolag. I gatene var det alltid politi på patrulje. Når jeg kom gående, så jeg nesten hver dag, en eller to politi som patruljerte rundt i kvartalet rundt La Vereda. Som regel sto de og fulgte med, men noen få ganger var det små episoder jeg ble vitne til, som tre gutter som ble ransaket av politiet med hendene opp mot veggen. Once er generelt et område som er preget av kriminalitet, og på nattestid er det prostitusjon i gatene. Sosialarbeideren Florencia beskrev nabolaget som et voldelig område, men hun følte seg trygg i området rundt La Vereda. For det har aldri skjedd noe med de som jobber med dem, det er deres sted. De kjenner det, og folk kjenner dem. I andre lignende soner av byen er ikke denne tryggheten der. Da holder hun fast i vesken ekstra hard, og ser seg rundt. Jeg var selv bevisst på at jeg aldri måtte virke usikker når jeg gikk rundt i området. Med mitt nordiske utseende, skilte jeg

med ut fra befolkningen. Jeg kunne likeså gjerne ha gått rundt og skreket turist. For meg ble det derfor viktig å alltid vise selvsikkerhet, spesielt når mørket kom. Det skjedde aldri noe med meg, men jeg fikk en liten smakebit av hvordan situasjonen til mange i nabolaget er. På vei ned rulletrappen fra togstasjonen i Once til undergrunnen etter en lang dag, mistet jeg vesken min. Raskt tok jeg den opp, og puttet det som hadde falt ut oppi igjen. I bunnen av rulletrappen sto tre tenåringsgutter. De hadde hese stemmer, skitne ansikter, og var rufsete i klærne. De så på meg, og sa noe seg i mellom. Mens jeg nærmet meg bunn av trappen, presset jeg vesken hardt mot kroppen min. En av guttene rettet en tynn metallstang mot meg, og sa noe jeg ikke helt forstod. Siden vi befant oss på et offentlig sted, tok jeg en raskt beslutningen om å gå raskt videre uten å stoppe. Etter å gått et par meter, snudde jeg meg, og så at de satte opp tempoet etter meg. Jeg løp innover, og bort mot billettluken, og så at de hadde snudd. For meg var dette det nærmeste jeg kom å erfare ”den skumle” Buenos Aires, og ikke minst Once. Situasjonen var litt skremmende, men heller ikke så ille. I ettertanke burde jeg kanskje handlet annerledes. Det er en grunn til at man får beskjed om å gi alt ved ran. Jeg kunne ikke vite hvor langt de kunne ha gått, jeg visste ikke om de var ruset, men i ettertid ser jeg det som en mulighet.

Rett ved siden av inngangen til La Vereda befinner det seg en bar. Selv midt på dagen var det fullt av folk som drikker og skravler. Spesielt mange menn holder til der, og hver dag jeg kom til La Vereda, så kunne jeg se flere av de samme henge rundt inngangen. Det virket ikke som at det plaget La Vereda mye å ha en slik nabo. Delfina, som jobbet på kjøkkenet, sto som regel klar ved døren i periodene deltagerne kom og gikk. Selv om baren ikke ble beskrevet som et problem, ble jeg fortalt om salg av narkotika i baren. Visstnok påvirket det ikke dem, men tidligere hadde det vært en periode med konflikter rundt baren. Rett over veien var det tidligere et okkupert hus hvor det både ble drukket mye alkohol og solgt narkotika. De to grupperingene på hver sin side av veien skapte på denne tiden mye uro. Nå hadde dette problemet roet seg ned, men det betyr ikke at nabolaget er fritt for det. Et stadig økende problem i Buenos Aires er bruken av *paco* (Bale, 2011). I featuren ”Paco: Drug Epidemic Sweeping the Streets of Argentina” beskriver Anthony Bale hvordan fattige i Argentina bruker dette bi-produktet av kokain, full av ulike kjemikalier. Lave priser, stor sannsynlighet for avhengighet og øyeblikkelig nedbrytning av bruker har gjort *paco* til en stadig økende utfordring i samfunnet (Bale, 2011). *Paco* har også omløp i Once, og en økende utfordring er å unngå at unge prøver dette destruktive narkotikumet. Dette var ikke et tydelig problem blant

familiene i La Vereda, men det var tilfeller, blant andre en mor som var avhengig, og familiens livssituasjon kan beskrives som svært kompleks med ulike problematikker.

Fattigdommen og volden mellom de ulike grupperingene satte inntrykk i oppstarten av La Vereda. Det er ikke bare et bias mellom de med europeisk og ikke-europeisk bakgrunn. Det er også konflikter mellom de ulike etniske gruppene i Once. De så hvordan peruanere kranglet med argentinerne, og argentinerne videre med koreanere, og slik fortsatte det. I oppstarten skjedde det noe som satte inntrykk hos Juliana. På andre siden av deres lokaler fantes det på den tiden et verksted hvor det arbeidet asiater. En dag ble en peruaner påkjørt utenfor. Når de gikk for å finne hjelp var det ingen som ville hjelpe, og de skjønnte fort at det var fordi han var peruaner. Denne historien forteller om den segmenteringen som eksisterer i nabolaget. Det er en rekke barer og restauranter som styres av peruanere, bolivianere, koreanere osv. Samtidig møtes de ute på gaten, og de bor sammen i hotellene. Jeg skal ikke påstå at det er slik det er mellom alle i nabolaget, det har jeg ikke noe data som støtter, men skal vi tro damene i La Vereda, så er dette noe som preget nabolaget i stor grad. En som pleide komme til La Vereda brukte ofte *bolita de mierda* som ett banneord. Dette er et uttrykk som har negativ referanse til bolivianere. Når hun etterhvert ble kjent med en dame fra Bolivia i kunsttekstil- og litteraturkurset, ble hun utfordret på hvorfor hun brukte dette begrepet, og ble etterpå mer bevisst hvordan hun ordla seg. For en måte de ønsker å utfordre disse stereotypene, og fremmedfrykten og fiendtligheten mellom de ulike gruppene, er å skape nye relasjoner. For de må bli kjent med hverandre. Akkurat som barna gjør fra de er små i barnehagen, hvor de kanskje gjennom sine vennskap kan unngå å reproducere de samme skillene når de går videre til skolen, og ut i voksenlivet.

Den sosiale virkeligheten som både La Vereda og deres deltagere er en del av er som jeg har vist kompleks. Argentina har en turbulent historie, men samtidig har det sivile samfunnet vært med å bevisstgjøre og utfordre disse forholdene. Jeg har vist hvordan Once er et travelt sentrumsområde, men det samtidig også er en bydel hvor en del av befolkningen har mindre tilgang på ressurser og goder i samfunnet, og at dette er i hovedsak migranter fra nabolandene eller argentinerne fra nord i landet. Videre har jeg vist hvordan denne delen av befolkningen både blir diskriminert, men også at forholdene mellom de ulike gruppene er problematiske. Jeg startet dette kapittelet med å påstå at La Vereda ikke kan forstås utenfor den sosiale konteksten. I det påfølgende kapittelet vil jeg vise hvordan disse forholdene jeg har presentert i denne delen har vært med å forme motivasjonen og ideologien til La Vereda.

KAPITTEL 3: Å fremme autonome subjekter.

Vold, passivitet og kunnskap

I forrige kapittel presenterte jeg den virkeligheten som La Vereda og deltagerne er innviklet i. Jeg argumenterte for at den delen av befolkningen som deltar i deres aktiviteter lever under svært komplekse forhold. I dette kapitlet vil jeg vise hvordan Juliana og Micaelas middelklassebakgrunn og deres møte med bydelen formet organisasjonen til en organisasjonsideologi som vektlegger spesielt individualitet, selvstendighet og valg. Dette blir viktig å forstå som en strategi for å møte de begrensningene de mener befolkningen de jobber med er underlagt i samfunnet, og dette innebærer både vold, passivitet og mangel på kunnskap. Jeg vil spesielt gå inn på hvordan innsikt i samfunnet forstås som viktig for å kunne se disse forholdene som hemmer dem, og samtidig kunne vite om hvilke muligheter som eksisterer.

Fra å gjøre noe gøy, til å gjøre en forskjell

Juliana og Micaela er de to kvinnene som startet La Vereda. De hadde allerede jobbet sammen i mange år, og hatt ulike kurs innen metoden kroppslek. Begge hadde en bakgrunn som førskolelærere, innen psykomotorikk, samt kunstfag. Lenge hadde de en drøm om å starte et eget sted, og i 1999 begynte starten på det som skulle bli La Vereda. Tanken var å starte et kultursenter, hvor de skulle holde ulike artistiske aktiviteter, og det skulle være voksne deltagere som kom mot betaling. Motivasjonen i begynnelsen var med andre ord å kunne drive med noe de likte. Dette ble forandret når de kom til Once. Hvordan de endte opp der vet jeg ikke, men de snakket om det som ren tilfeldighet. Uansett, når de ble kjent med området forandret og vokste deres intensjoner for hva organisasjonen skulle være. I planleggingsfasen møtte de en som jobbet på Plaza Once med barn som bor på gaten. Juliana og Micaela ble med dit for å gjøre kroppslek. Der ble de kjent med Florencia, og hun ble etterhvert med dem til La Vereda. I denne perioden mener de selv at de lærte en masse som de tok med seg videre i formasjonen av organisasjonen.

”Det første vi la merke til i nabolaget var mangfoldet av ulike bakgrunner til personene som passerte på fortauet til La Vereda, og nesten samtidig oppfattet vi en forferdelig diskriminering som var mellom disse menneskene. Volden. Dette påvirket oss dypt og førte til å finne alternative måter å jobbe med dette samfunnet, var de første tiltakene våre rettet mot barn”
(Asociación Civil La Vereda, 2011)

Den fremmedfrykten og volden de observerte mellom de ulike grupperingene i samfunnet skal ha satt inntrykk. De begynte tenke på hvordan barna hadde det, for de går på samme skoler, og de tenke på hvordan foreldrenes forestillinger om andre kunne bli nedarvet til dem. Juliana fortalte meg at hun og Micaela i møtet med Once hadde opplevd byen som urettferdig i tilgang til muligheter, og de ønsket å gjøre noe med dette. For at barna skulle kunne komme til La Vereda bestemte de seg for at aktivitetene måtte være gratis. Gradvis har både tilbudet av aktiviteter blitt utvidet og forandret, og deres sosiale arbeid har blitt mer tydelig gjennom de erfaringene de har fått i arbeidet med familiene. De startet opp med noen få kurs i kunst og kroppslek, før de etterhvert fikk et bibliotek, en barnehage, ulike kurs for foreldrene og et sterkere fokus på det sosiale arbeidet.

Hvorfor trengte disse barna å komme til et sted som La Vereda? Hvordan kunne de transformere deres utgangspunkt fra å ville gjøre noe gøy til å skulle kunne gjøre en forskjell for befolkningen i Once? Det betyr at de må ha troen på deres metoder som noe mer enn bare fornøyelse. Juliana og Micaela er to kvinner som er en del av middelklassen, de har en høy utdanning, og de har begge europeisk slektsbakgrunn. De kommer til et område av byen som er mer utpreget arbeiderklasseområde. Den delen av befolkningen som stjal deres oppmerksomhet var den delen av lokalsamfunnet som var så å si utenfor samfunnet, og ikke hadde de samme mulighetene til nå det de så som et verdig liv. En sikker jobb, trygg økonomi, utdanning, et sted å bo, gode relasjoner og sikkerhet er noen av de grunnleggende aspektene mange manglet, men det var en ting til de ikke hadde, og det var *tilgang til kultur*. De ønsket å gi barna mulighet til drive med kunst og kroppslek, og mente at alle måtte ha samme tilgang til å drive med kunst, lese en bok eller leke, men det skulle være deres valg om de ønsket gjøre det. I La Vereda har de en ideologi som knytter kreative prosesser til utviklingen av selvet. Dette vil jeg diskutere nærmere senere i neste kapittel. I hovedtrekk handler det om å utvikle subjektivitet, og kunne bli selvstendige. Det vil si at uten å få tilgang til kunsten, så har de ikke denne muligheten til å utvikle seg. De var klare på at det helt sikkert var mange andre metoder man kunne bruke for at barna skulle utvikle seg til å takle omgivelsene, men siden de likte det de drev med, og hadde troen på dens effekter, så var det dette de ønsket å jobbe med. Det viktigste var at de fikk muligheten. Så utgangspunktet var at alle skulle få muligheten til å være med i kunsten og leken.

Ideologi

Den røde baljen fylt med vann blir flyttet ut på terrassen. De siste bilene blir lagt ned i esken, og to baller kastet opp i den store plastposen. De flokker seg rundt baljen, og en etter en vasker de hendene. Lille Fabi elsker å vaske hendene sine, og blir liggende over baljen mens han plasker seg våt. En etter en går de inn for å sette seg ved bordet, men det er ikke alle som er like klare for å slutte leken. Carlos sklir ned den lille plastikksklien, løper rundt, og klatrer inn i huset nok en gang. Inne sitter resten klare rundt det store bordet. Fra kjøkkenet kommer dagens lunsj med kjøtt og gresskarmos. Laura setter i gang med å synge, som hun som regel gjør under spisingen og barna følger med. Noen av de største har allerede lært seg noen av tekstene, og synger med i kor. Til den spanske versjonen av lille Petter edderkopp, med høye stemmer og store bevegelser. Så kjører en lekebil i stor fart over bordet. Den er millimeter fra å velte et glass fullt av vann over en av sangerne.

Kaos, var mine første tanker når jeg kom til La Vereda. For jeg hadde tidligere jobbet med barn i Norge, men det som møtte meg var noe helt annet. Det overrasket meg hvor mye barna fikk spillerom til å gjøre hva de ville. En av etnografens oppgaver i feltet er å kunne se de innfødtes synspunkt og virkelighet (Malinowski, 1984), og jeg vil hevde at dette er like viktig hos La Vereda som små, tradisjonelle samfunn midt i Amazonas. For om vi skal kunne forså arbeidet de gjør, er det viktig å forstå hvilke ideer som ligger til grunne. Det som for meg først kunne fremstå som mangel på regler og oppfølging under måltidene eller i andre områder, fikk etter å ha forstått konteksten de jobber innenfor en mening, som jeg kunne ta med meg videre i min forståelse av deres ideologi. Med ideologi vil jeg mene den grunnleggende forståelsen de har om hvordan samfunnet er og bør være, og hvordan dette både eksplisitt og implisitt styrer hvordan de jobber (jf. Eriksen, 1998, s. 204-205). Under feltarbeidet var det etterhvert noen mønstre som viste seg over tid i hva jeg observerte og hva jeg ble fortalt. Derfor vil jeg nå ta for meg de konseptene som gjennomsyrrer organisasjonens.

Individualitet, autonomi og agens

Visjonen til La Vereda er at deltagerne skal bli autonome subjekter, eller selvstendige individer. Dette står eksplisitt uttrykt i organisasjonens målsetting. Måten de skal oppå dette er ved deltagelse i aktivitetene de tilbyr innen kunst og lek. Barna og familiene deres skal bli sett som individer som er unike, og det betyr for dem at alle har sine individuelle ferdigheter, egenskaper, følelser, tanker, motivasjoner og frykter. De vil ikke se dem som stakkarslige,

men som individer som har en masse egenskaper og ferdigheter, og i følge sosialarbeideren Florencia, er problemet at familiene som kommer til La Vereda, er i en passiv situasjon. Grunnen er at de hele tiden får høre alt de ikke kan gjøre og hva de ikke får til. Med andre ord tar de ikke en aktiv rolle i livene sine. For å kunne forandre dette må de styrke selvet sitt, og *konstituere seg selv som autonome subjekter*. Ordet autonomi fra en sammensetting av de greske ordene for selv (autos) og styre (nomos) (SNL, 2014). Marianne Gullestad har sidestilt individualitet i Norge med autonomi, og kunne styre seg selv (2006), og jeg vil påstå at La Vereda har en lignende forståelse. Det innebærer selvstendighet, i det at man ikke er avhengig av noen andre, men kan handle selv. Ideen om det autonome subjektet har blitt kritisert for å være en vestlig, ideologisk konstruksjon med lite rot i det virkelige sosiale livet (Ortner, 2006; se også Spiro, 1993). For som Ortner (2006) viser er det ingen som kan handle utenfor de sosiale strukturene, selv om dette ikke innebærer at aktører er uten agens. Jeg vil heller ikke hevde at La Vereda mener at deltagerne deres skal kunne bli autonom i den forstand at de kan overvinne alle strukturer i samfunnet med bare viljen (jf. Ortner, 2006). For de ser at samfunnet skaper begrensinger. Det handler heller om at de skal få større muligheter til å styre over sine egne liv, innenfor og med samfunnets strukturer og de sosiale relasjonene de er innvevd i, og kanskje kunne utfordre de eksisterende makt- og ulikhetsforholdene som de er en del av.

Om vi ser litt nærmere på hva det vil si at de jobber for at deltagerne blir autonome subjekter, ønsker jeg å ta i bruk begrepet agens (agency). Det handler om at de skal ta en aktiv rolle i sine liv, og ikke bli sittende passive tilbake. Jeg forstår i denne sammenheng målet om å bli selvstendige subjekter som både skulle få større refleksivitet og selvinnsett, samt i og ut ifra dette kunne skape nye handlingsmuligheter og handlingskraft. For å kunne styre seg selv innebærer å kunne få igjennom sine egne intensjoner. Agens er aktørers muligheter til å få igjennom disse intensjonene, om de er bevisste eller ubevisste (Ortner, 2006). Sherry Ortner (2006), har påpekt at det ikke er en egenskap man har, men den muligheten aktøren har for å handle ut ulike prosjekter, det vil si kulturelt bestemte prosjekter som skal gi mening og hensikt til livet. Det er muligheten til å kunne tilegne seg ressurser og goder i samfunnet på lik mulighet som andre er et viktig mål La Vereda har for befolkningen i Once. Det vil kunne være alt fra å kunne ta en utdannelse, få de jobbene som er høyt verdsatt i samfunnet, finne en ektefelle, å kunne nå opp til være moteriktig eller følge skjønnhetsidealene, til å kunne uttrykke seg som en kunstner. Målet er at de skal bli kjent med seg selv, sine egne ønsker og drømmer, og kunne omformulere dette til intensjoner de kan sette ut i livet. Dermed forstår

jeg agens i tråd med Sherry Ortner, den handlingskraften en person har til å kunne formulere egne prosjekter, ut i fra hva som er av betydning i samfunnet, og muligheten denne personen har for å realisere disse målene.

Valg: Alle vet best selv

Et viktig element i deres ideologi, som er relatert til det å ha agens, er det å kunne ta egne valg. Det å ta et valg forstår jeg her som intensjonalitet, for et valg kan forstås som en motivert handling, for det innebærer en delvis refleksivitet over egne intensjoner. Innad i La Vereda betydde dette at alle skulle kunne bestemme selv, og ta et valg om hva som passet best for dem. Rett og slett fordi de mener alle vet selv hva som er bra for dem, og derfor skal ingen andre ta valgene for deg. Selve strukturen i barnehagen var ganske konsekvent. De samme aktivitetene, hadde som regel tid samme ukedager, men selve innholdet i aktivitetene varierte. Barna hadde alltid tid på starten av dagen til å leke ute på den lille fargerike takterrassen. Her kunne de få gjøre hva de ville, om det var leke i det lille fargerike plasthuset med sklie som alltid var tilgjengelig, eller om de gjorde noe annet. Hver dag møtte de noe litt annerledes ute, om det var at den lille sandkassen var åpen, kritt var lagt ut, eller det var lagt ut biler, små leke figurer, bøker, puslespill, det slitte bassenget som kunne være fylt av både baller og små korker, nøkler og tekstiler eller hvite ark og malesaker. Det varierte veldig, men barna hadde valget til å gjøre hva de ønsket. Gjerne kom Romina ut, og blåste såpebobler til barnas store glede, og de fikk gjerne lov til å blåse litt selv. De var veldig forsiktige med å tvinge barna til å gjøre noe. Om de ønsket at barna skulle være med på en aktivitet, prøvde de å få barnet med, men om det ikke gikk fikk han eller hun lov til å gjøre noe annet. Så barna fikk gjennom dagen ta ulike valg.

Ideologien om valg og alle som vet best selv styrte også deres arbeide med familiene. Det var et barn jeg møtte første uken i barnehagen, men som etter kort tid ikke dukket opp igjen. Når jeg kom hadde han vært borte en stund fra barnehagen, og de få dagene han var tilbake var preget av mye gråt og skriking. Det tok ikke mange dagene før moren tok valget om å ta ut barnet. I flere uker ventet de på at han skulle prøve å komme tilbake. Juliana, som jobbet tett med familiene i barnehagen virket fortvilet når hun fortalte at moren ikke ønsket at han skal komme tilbake. Deres vinkling på dette var at så lenge moren ikke mente dette var et problem så hadde hun rett til å bestemme dette selv. For hvem var de til å si hva som er best for noen andre? Dette er et utgangspunkt de ønsket å jobbe ut i fra. Det er hver person selv som vet best, og de kan kun hjelpe dem i å finne ut av dette med de ulike metodene de har til rådighet,

både i det sosiale arbeidet og kreative aktivitetene. De respekterer valgene mødre tar overfor barna sine, selv når de er tydelig uenige. Derimot finnes det unntak, hvor de er usikre på om de faktisk vet best selv. I kapittel 6 vil jeg gå nærmere inn på hva som skjer når en mor ikke gjør sin plikt som mor, og handler på en måte som oppleves som alt annet enn autonomt.

Grensesetting: La Vereda til deltagerne

Denne troen på individets behov og valg ble spesielt tydelig i hvor lite grensesetting det var fra de voksne til barna. Spesielt måltidene som beskrevet over var en av de arenaene hvor dette ble tydelig. Det at barna løp rundt i rommet eller at en krabbet under det ustø bordet bestående av en bordplate løst plassert på fire små plastikkbord var mer en regel enn et unntak. De fikk som regel beskjed om å slutte løpe og å sette seg, men lite ble gjort om de ikke hørte etter. Jeg var ikke den eneste med denne følelsen. De korrigerer barna sjeldent i hva de gjør, og det var akkurat dette Sol, min husvert, som også jobbet frivillig på biblioteket også trakk frem en ettermiddag. Hun mente de jobbet på en helt spesiell måte, og at det tok litt tid å venne seg til det. Ved siden av jobbet hun i en lignende organisasjon med workshops for barn, men La Vereda var noe helt annet. For det er hvordan de ser individet hun satte pris på. Både i møte med familiene, men også i arbeidet de gjør i teamet. De diskuterer, hører alle og er opptatt av hva alle har å bidra med. Det at de ikke korrigerer, og legger så lite begrensninger for barna ser jeg i sammenheng med hvordan de i La Vereda oppfatter omgivelsene utenfor deres fire vegger. For i samfunnet er det nettopp mange begrensninger, og det gjør at de har lite rom for å bevege seg og utvikle selvet. For som jeg vil gå nærmere inn på i kapittel 4 er det i det spontane, utforskende og kreative at en person utvikler sitt eget selv og subjektivitet. Lærere som ikke ser individuelle behov, strenge regler for lek i hotellene, og voldelige relasjoner er eksempler på hvordan denne muligheten for å utvikle selvet kan forstås som å bli hemmet.

Grensesetting: *Si nei, si at du ikke liker det.*

Carlos ser bort på Franco som har en lekebil i hånden. Han går bort, og prøver ta den ut av hånden hans. Bilen har Carlos tatt med seg til barnehagen, men han har allerede fått beskjed om at de lekene han har med seg hjemmefra må deles eller bli lagt i sekken. Han begynner å dra i leken, og med et voksende sinne slår han til Franco i ansiktet. Deretter begynner han å skrike nei av full hals. Språket er ikke helt utviklet enda, men nei kan han godt. Han fortsetter å skrike nei, mens Franco svarer tilbake med samme mynt, og begynner også å skrike ut nei. Romina ser bort på guttene som skriker til hverandre. Hun roser dem for at de sier nei til

hverandre, men går ikke inn for å løse konflikten eller legge skyld. I denne konfliktsituasjonen gjør Romina nå, noe jeg som regel observerte. Barna skulle selv løse konflikten. Måten dette skulle gjøres var ved å fortelle med sine egen ord hva de følte. Det å si at de ikke liker det. Jeg vet ikke hvor mange ganger i løpet av en dag jeg hørte dette nesten mantraet. Si at du ikke liker det. Bruk ordene dine. Selv om de voksne ikke ønsker å sette grenser overfor barna, er de veldig opptatt av barna selv skal bedrive grensesetting.

Dette var noe av det første som stakk seg ut i mitt møte med La Vereda. Det som gjorde meg svært bevisst på dette var nettopp hvordan de sa dette ikke bare til barna som hadde langt i den språklige utviklingen, men også til de barna som faktisk ikke hadde språket. Det var dette som satte meg på spor av hvor sentralt det var i deres grunn ideologi, og det derfor ønsket jeg å ta det opp, for å høre mer om hva de tenkte. Romina var ganske overrasket om at jeg tok det opp. For henne virket det som en selvfølge, at de skal si i fra til barna hva de må si, sånn at de lærer å bruke ordene sine. Det er en måte å løse konflikter på, hvor de kan si i fra at nå er det ikke lek, at de ikke liker at den andre slår eller tar deres leke. Det handler om at de må si det med ord, og ikke slå.

Barnet skal med andre ord lære seg å sette grenser. Måten barna skal sette grenser er ved å kommunisere med andre, og bruke språket til å få frem sin egen mening.

Relasjoner

Samtidig som de er svært opptatt av individet, så betyr det ikke at de mener hver person skal være en øy, de er like opptatt av at de skal kunne bygge relasjoner. Ortner (2006) beskriver hvordan alle aktører er innviklet i en rekke relasjoner. Det er på den ene siden de av makt, ulikhet og konkurranse, men også av solidaritet. Den er den sist nevnte La Vereda ønsker å styrke. Det handler om å bygge og styrke relasjoner basert på vennskap, i familier, mellom andre i samme situasjon, og i lokal samfunnet. Mange av disse familiene involvert i ulike relasjoner som er preget av vold. Om det er mellom beboere i samme familiehotell, i nabolaget eller innad i familien (se kapittel 2). Ved å anvender Ortner (2006) sin teori om agens og makt ser vi hvor viktig dette er, fordi det er disse relasjonene som støtter aktørene, fremfor å hemme dem. Det vil si at ved å bygge gode relasjoner med andre, så kan deltagerne i La Vereda, få støtte til å gå for sine prosjekter, og kanskje minske noen av de relasjonene som er negative i omgivelsene.

Dette skjer på ulike måter. I kunsttekstil- og litteraturkurset har de som et av målene at deltagerne ved å dele av seg selv kan få en større forståelse på tvers av kulturell bakgrunn, og

skape relasjoner dem i mellom. De deler mate, en argentinsk varm urtedrikk, hvor en kopp med et sugerør blir sendt gjennom rommet. Det er en av måtene de i tillegg til gjennom samtalen skaper et fellesskap. Barnehagen dro på tur med buss til en større park to ganger i løpet av mitt opphold, der fikk foreldrene lov til å bli med, og det var både en måte å la foreldrene skape gode minner med barna, men også muligheten til å snakke med andre foreldre. Eller jobber de individuelt med familiene om det skulle være problemer med relasjoner innad i familien eller med andre aktører i samfunnet. Denne oppfølgingen er også en måte å prøve redusere maktforhold, som vold innad i familien, til å skape sunne relasjoner. Senere i kapittel 5 vil jeg gå mer inn på hvordan barna skal lære å oppføre seg, nettopp fordi de oppfatter det som viktig at de skal handle innenfor samfunnets forventninger, men også fordi det er slik de kan skape gode relasjoner.

Tilgang på muligheter

Et viktig element som ligger til grunn for hvordan de jobber er en idé om at alle skal ha tilgang til de samme mulighetene i samfunnet. Hva dette innebærer er igjen et valg. For det betyr ikke at alle skal gjøre det samme, men alle skal ha muligheten til å velge hva de mener er best for dem og hva de ønsker. Dette kan være muligheten til å velge utdanning, hvilket arbeid de skal ha, eller å lese en bok. Problemet er at ulikhet i samfunnet, og eksklusjon gjør at ikke alle har samme muligheter. Derfor mener de at de kan tilby noen muligheter internt hos dem, som muligheten til å bedrive kunst med alle slags materialer, eller lese en bok fra biblioteket. De skal få vite om de mulighetene som finnes i samfunnet, og få mer makt til å få igjennom sine egne intensjoner (jf. Ortner, 2006).

Empowerment

Det var få menn som kom innom lokalene til La Vereda. I barnehagen kom det kun en far og en bestefar som regelmessig hentet noen av barna. En grunn var at mange av fedrene jobbet på denne tiden barnehagen sluttet, og flere av mødrene jobbet ikke da eller var uten arbeid. En annen grunn var at mange av fedrene til barna var ute av livene deres. Jeg spurte Florencia en gang om de ikke jobbet med noen av pappaene. Svaret jeg fikk var at det var mye vanskeligere, og de er færre. Situasjonen var også sånn at mange av mødrene var separerte, og mange var forlatt. Det var mange kvinnestyrt hushold. Av de som har en mann var det flere som ble utsatt for partnervold, og dette gjaldt også en av de unge mødrene som deltok mens jeg var der. På bakgrunn av dette har de valgt å jobbe med kvinnene, og det arbeidet de gjør i

de ulike kursene for mødre integrerer også kvinners rettigheter. De hold ulike kurs innimellom som tok opp tematikk som var spesielt rettet mot kvinner som kvinnehelse, om reproduktiv helse, tiltak mot vold, og diskusjoner om likhet for kvinner. Arbeidet de gjør mener jeg kan ses i sammenheng med en utviklingsdiskurs om *empowerment*. Ved slutten av 1980-tallet dukket det opp en rekke prosjekter som skulle få kvinner til å få handlekraft, og komme ut av avhengighet (Gardner, 1997). Selv om ikke La Vereda eksplisitt uttrykker at de jobber med empowerment, så vil jeg si at fokuset de har på at kvinnene skal komme ut av en passivitet, få kunnskap, og dermed kunne få handlekraft til å ta kontroll over sine egne liv er innenfor de samme grunnleggende ideene som empowermentorganisasjoner jobber med (Gardner, 1997; Kesby, 2005). Empowerment skilte seg fra økonomisk utvikling, og forandring skulle komme fra menneskene selv, og i hovedsak ble det kvinner som skulle oppøve makt. Ideen vektlegge hvordan aktøren selv skal finne sitt eget potensiale (Gardner, 1997), og er noe som skal komme innenfra, og andre kan bare legge til rette for dette. Innblanding vil aldri kunne gi empowerment (Kesby, 2005). På samme måte mener jeg La Vereda prøver å heller ikke blande seg inn. Det skal komme fra det indre. Jeg vil i denne oppgaven ikke fokuserer på kjønn, selv om dette er et aspekt med arbeidet de gjør. For i praksis er det kvinner som hjelper kvinner og barn. Derimot vil jeg heller vektlegge hvordan denne tanken om å finne sitt eget potensiale og dermed se at de har agens, som skal være fri for innblanding, står sterk i deres ideologi, men også utfordres når alt ikke går som det skal. Jeg vil nå gå videre inn i hvordan dette agensen i følge La Vereda blir begrenset gjennom mangel på kunnskap,. Det vil si innsikten om hva som begrenser deres agens, og hvilke muligheter de har for å forandre sin egen situasjon.

Innsikt i samfunnet

"Rett til å kjempe. Et krav for våre rettigheter" (Taller Arte Textil y Literatura, 2011).

En årsak til at befolkningen de jobber med ikke får til å utvikle selvet sitt er i følge La Vereda mangelen på kunnskap. I *De undertryktes pedagogikk* argumenter Paulo Freire (2003) for at bevisstgjørelse er viktig for å kunne få innsikt om hva det er i samfunnet som undertrykker dem. Florencia mente det var mye uvitenhet blant mødrene. De kjenner ikke til de ulike rettighetene og mulighetene som eksisterer i samfunnet. Så den uvitenheten som La Vereda hevder eksisterer blant befolkningen i Once, er med andre ord noe som hindrer dem i å se hva det er i samfunnet som hemmer dem. Det kan gjøre det vanskelig å se hvordan deres

undertrykkelse blir legitimert i samfunnet. De med makt kan kulturelt legitimere dominans til den grad at de undertrykte selv godtar sin posisjon i samfunnet (Raymond Williams i Ortner, 2006). For det er mange som har vært passive i samfunnet skal vi tro La Vereda, som har delvis akseptert sin situasjon, fordi de ser ingen andre utveier. Det er hvordan maktforhold blir legitimert Freire har som mål å dekonstruere (Freire, 2003). På samme måte hevder jeg La Vereda prøver å dekonstruere de negative stereotypiene og forestillingene om befolkningen i Once. Blant annet diskurser som stempler dem som ”stakkarslige”, ”sårbare”, ”kriminelle”, ”snyltere”, ”ikke verdige”, ”annenrangsborgere” eller ”barbariet” (se kapittel 2). For disse forestillingene er med på å stemple dem som mindreverdige borgere. Juliana mente at mange, inkludert myndighetene, ikke ser dem. De blir usynlige. Mange tenker at de har muligheter til å ta en utdanning, få seg et sted å bo, få seg en jobb eller dra til sykehuset, men de overser de bakenforliggende årsakene. De ser ikke at det kan være en familie som gjennom generasjoner har vært utenfor det sosiale systemet, og at de trenger større muligheter til å få tilgang til grunnleggende muligheter i skolen. De må skjønne at det ikke er lett for alle å komme på skolen, selv om den er offentlig. Det handler ikke om at de er late, men det kan være timeplanen som gjør det vanskelig å få til.

Derfor kan deres fokus på rettigheter ses som en slags bevisstgjøring. For om de ikke er klar over hvilke rettigheter de har, som er nedskrevet i loven, hvordan kan de da nyte dem? Derfor har arbeidet med å integrere rettigheter i organisasjonens praksis blitt viktig over tid, spesielt mens de har blitt mer og mer kjent med situasjonen til familiene. På samme måte er de også opptatt om å opplyse om de institusjonene og ressursene som finner i samfunnet relatert til deltageres ulike problemstillinger, og følger dem dit det skulle være behov for at de skal kunne få tilgang.

Rettigheter

Innsikten i hvilke rettigheter som hver og en har i samfunnet er altså viktig for å kunne fjerne de begrensningene som hemmer subjekter i å utvikle seg. Det å vite hva loven sier om egne rettigheter og plikter i Argentina, men også spesielt menneskerettighetene. For dem er det viktig at familiene lære om og får kjennskap til hvilke rettigheter de har, også på bakgrunn av dette kunne utføre og nyte disse rettighetene. Florencia, som sosialarbeider, jobber tett med denne problematikken. Hun mente at alle må få mulighet til å ha kjennskap til sine rettigheter. Siden mange ikke var klar over hva de har rett å kreve, har dette blitt en viktig del av arbeidet de gjør. Dette arbeidet med menneskerettigheter deles inn i tre hovedområder. Det er først det

forebyggende arbeid mot brudd på rettigheter, deretter jobber de også for at personene skal på utøve de rettigheter de har, og tilslutt er det arbeidet som gjøres i etterkant av eventuelle brudd på rettigheter. Når det gjelder det forebyggende arbeidet er det å unngå diskriminering et viktig mål. Det innebærer for La Vereda å jobbe mot ulike former for stigmatisering, intoleranse og uvitenhet i samfunnet og mellom ulike grupper mennesker. Anerkjennelse av andre, deres kunnskap, historie og kultur skal være viktig for å forhindre negative stereotyper. Hva dette innebærer for arbeidet er et fokus på kulturelle forskjeller som berikende. De jobber mot negative stereotyper, blant annet hvordan *bolita*, med referanse til bolivianere, brukes av som et skjellsord. På denne måten får ikke negative stereotyper rom til å vokse, og få kunne føre til fornektelse av andres rettigheter i samfunnet. Hva dette innebærer å rette arbeide mot utøving av egne rettigheter er at hver person skal kreve og kunne ha glede av disse rettighetene. De velger å vektlegge ”retten til livet, identitet, ta vare på egen kropp som del av identitet, kunne si sin mening og bli hørt, utdanning, lek, fritid, deltagelse, kulturelle og kunstneriske uttrykk, informasjon, familie og samfunnsliv” (Vereda, i.d). De aktivitetene de tilbyr ser de som en mulighet til å benytte seg av sine rettigheter. For dette er hovedsakelig rettigheter de kan utøve hos La Vereda. Om det er å utvikle egen identitet, si sin mening i kunsttekstil og litteraturkurset, delta i lek eller få informasjon om samfunnet. Den tredje dimensjonen er det arbeidet som kommer i forbindelse med når det har skjedd brudd på deres rettigheter. Det kan være i forbindelse med problemer med barnas skoler, helseproblemer, en voldelig partner eller om de har blitt kastet ut av boligen sin. De kan også tilby støtte og være en samtalepartner. De satte dem i kontakt med, og noen ganger fulgt dem til ulike institusjoner i lokal samfunnet.

Prolog

"Alle har vi rettigheter fra vi ble født, siden vi kom til denne verden, men i det daglige blir de ikke oppfylt" (Taller Arte Textil y Literatura, 2011), står det i prologen til El Libro de La Vereda 2011. Den er skrevet i kunsttekstil- og litteraturkurset, og mødrene hadde gjennom flere uker jobbet gjennom hva de mente var deres rettigheter. Videre går avsnittet som tar for seg deres deklarasjon av rettigheter som følger:

Rett til å kjempe, til å kreve våre rettigheter.

Rett til helse. At de behandler oss med respekt. At det snur.

Rett til utdanning. Rett til å få plass i barnehagen, og at det er et pedagogisk par.

Rett til barnas integrasjon.

Rett til ett sted å bo. Rett til et verdig sted å bo.

At de lar oss bo med barna våre.
Rett til å ha registrert arbeid. At det ikke er frivillige som skal sikre potensielle fordeler. Nei til utnytting.
Rett til å få tilgang til kulturelle uttrykk og rekreasjon.
Rett til å stemme.
Rett til å velge. At ingen velger for oss.
Rett til verdighet.
Rett til at de ikke behandler oss annerledes fordi vi ikke har samme sosiale rolle og utdanning.
Rett til at de ikke behandler oss dårlig fysisk eller verbalt.
Rett til at de ikke diskriminerer oss fordi vi er av annerledes kultur, land eller farger. Ikke være likegyldige.
Rett til å ikke bli sett for det ytre.
Rett til at de respekterer oss og at vi respekter oss selv.
Rett til å uttrykke det vi føler, tenker og ønsker. Og ikke tie, som vanligvis ofte skjer.
Rett til muligheter uten unntak av hvem du er.
Rett til ordet. At de ikke stilner oss ned når vi har en annen mening enn andre.
Rett til å bli hørt.
Rett til likhet mellom menn og kvinner. La oss si nei til mannssjåvinisme. Kjempe for vår plass som kvinner.
Rett til identitet. Å ha et navn. Rett til å ha et dokument i det stedet du bor for å kunne få tilgang til de mulighetene som livet gir.
(Utdrag fra Taller Arte Textil y Literatura, 2011)

Det er en grundig liste, og noen av punktene er ganske tydelig ikke hentet rett ut fra menneskerettighetserklæringen, som retten til at barna ikke bare skal ha en lærer, men to. Grunnen til at dette står er nok, som Romina og Laura fortalte meg, at mange barnehagegrupper på oppimot 20 til 30 barn kan ha kun en voksen på seg. Det er en deklarasjon som er lokalt tilpasset, og den er kanskje litt utopisk, men det er hva de har kommet frem til. Florencia mente at det var like trolig at alle ville få sine rettigheter fylt, men det å kjempe for dem.

Det som er interessant er at denne listen er et resultat av dialog. Damene i La Vereda var nok i prosessen med for å finne frem til disse rettighetene, og på denne måten med å styre hva deltagerne kom frem til. Samtidig er det interessant, at selve prologen ble til gjennom flere uker. Hvor de skal ha startet med refleksjoner rundt menneskerettigheter, lest mye, diskutert sammen og drevet idédugnad. I grupper skal de ha jobbet videre med hva de bestemte var de viktigste punktene, for å så sette det hele sammen som hva de i boken beskrev som et

puslespill. Et puslespill hvor alle var med å sette brikkene på plass. En prosess hvor de reflekterte over de ulike ords betydning og om kanskje noen ord måtte byttes ut. Dette er en av måtene de har jobbet ganske eksplisitt med innsikt i rettigheter, men gjennom de ulike kursene tar de opp ulike problematikker i dialog. Tilbake til kunsttekstil- og litteraturkurset, så var et av målene med kurset å faktisk få tatt opp problematikk som var knyttet til rettigheter, men også det å utøve rettigheter; spesielt det å gjøre noe kreativt.

Bordet i den lille salen ble hver torsdag fylt med all slags kjeks, både søte og salte, og en blanding av ulike tekstiler eller tråder. Den første delen ble alltid brukt til å jobbe med det prosjektet de hadde, som var først å lage drømmefangere og så hekle mens jeg var med. Rundt bordet småpratet de, og Carolina, Florencia og de andre hjalp de som trengte hjelp. Senere ble det tatt opp bøker, som de leste høyt fra, mens de som ville kunne fortsette med håndarbeidet. Disse bøkene skulle gjerne oppfordre til samtaler, hvor alle skulle kunne dele det de hadde av spørsmål og meninger med hverandre. Her hadde La Vereda, og alle deltagerne mulighet til å ta opp, dele, diskutere rundt tema og problematikker som er aktuelle blant deltagerne spesifikt eller i samfunnet generelt. Selv om tekstilkunst- og litteratur eksplisitt handler om å lære teknikker og skape produkter, er det implisitt det å skape nye relasjoner og det å ha et forum for å del og diskutere som er målet. Videre arrangerer de seminarer fokusert på ulike tema hvor de fokuserte mer eksplisitt på kunnskap. Under mitt feltarbeid ble helse satt i fokus. Da hadde de ulike seminarer, gjerne i samme tid som barnehagen, hvor personer fra helsesenteret kom med kunnskap om tema som barnesykdommer og kvinnehelse.

I tillegg til det kollektive sosialarbeidet, jobber de også individuelt med familiene. Det vil si at Florencia jobbet tett med alle familien, og hver person kunne komme med de personlige bekymringer og utfordringer som han eller hun skulle ha. Sammen med teamet har de mulighet å ha en dialog, og reflektere over hvordan de kan håndtere situasjonen. Det sosiale arbeidet blir spesielt viktig når det oppstår situasjoner utenom det vanlige med barn, voksne eller hele familier som er deltagere i de ulike aktivitetene. Florencia har da en viktig rolle i å følge opp de det gjelder, situasjonen, og hjelpe med å sette de i kontakt til de rette institusjonene som det skulle være nødvendig. Senere vil jeg introdusere en familie som spesielt ble fulgt opp mye. All den tiden de brukte rettet mot dem handlet om å bedre deres situasjon. De fulgte dem til ulike institusjoner, hvor de hjalp dem få tilgang til legehjelp eller prøve få identifikasjonspapirer.

Bevisstgjøring mot maktstrukturer

De ulike prosjektene til de som komme til La Vereda er ikke like. For migranter generelt kan vi se det å reise til Buenos Aires som et forsøk på å nå ulike prosjekter. I kapitlet *El Barrio*, viste jeg at søken etter arbeid og bedret økonomi var en hovedmotivasjon for å migrere, samt tilgang til det offentlige helse- og utdanningssystemet (Cerrutti, 2009). For i byen er det mange muligheter, og for mange er det mest sannsynligvis lettere å få gjennomført sine prosjekter i Buenos Aires, enn eksempelvis i provinsene nord i Argentina eller Bolivia. Det å komme til byen, kan også åpne opp for nye prosjekter, i de mulighetene som eksisterer der. Som med de filippinske arbeiderne i Hong Kong Ortner beskriver (2006), har mange en svakere posisjon i samfunnet. De er innviklet i et nett av en rekke makt- og ulikhetsforhold. Noen har ikke oppholdstillatelse, eller de mangler andre viktige dokumenter som det nasjonale identitetskortet. Videre er det de som har arbeid innen den uregulerte sektorer, det vil si de som ikke betaler skatt, og dermed mangler noen grunnleggende arbeidsrettigheter. Om vi ser tilbake på bosituasjonen til familien i hotellene, så har de lite muligheter for å forandre situasjonen, for huseieren kan kaste dem ut, og de ikke har andre sted å bo. Det at også ikke myndighetene tilbyr barnehager for barn under 4 år i Once, begrenser familienes mulighet for å nå ulike prosjekter. Først og fremst overfor deres egne barn som ikke får leke og utvikle seg pedagogisk, men i de begrensningen mangelen setter for foreldrene. For enten må barna være alene, eller så må de ha dem med seg, og dette vil gjøre det vanskeligere å ta seg ulike typer jobber, eller gjøre andre viktige gjøremål.

Innsikt i rettigheter kan således føre til at de ikke godtar de dominerende makt- og ulikhetsforholdene som hindrer dem i å nå sine prosjekter (jf. Ortner, 2006). Alle som er i Argentina, skal kunne nyte de samme rettighetene, det står som Florencia påpeker i grunnloven. Selv om grunnloven skulle garantere like rettigheter til alle som bodde i Argentina, har hvem som har blitt definert som verdig varierer, fra starten hvor det i praksis var en eksklusiv, europeisk, utdannet elite som ekskluderte jordløse til de som motsatte seg de vestlige, kristne verdiene under det siste militærdiktaturet (Faulk, 2013). Om vi ser tilbake til de gjeldende diskursene som fortsatt definerer fattige, migranter og andre ekskluderte minoriteter som barbariet, og ikke verdige byens ressurser (ex. Guano, 2003, 2004), så betyr det at deler av befolkningen definerer denne gruppen som noen uten rettigheter. Så ved innsikt i deres rettigheter, skal de kunne bryte ned disse forestillingene, og skape et bedre liv for seg selv og sin familie.

Det sosiale arbeidet La Vereda gjør rettet mot menneskerettigheter skal være med å utfordre de gjeldende strukturene og relasjonene som begrenser deres muligheter for å få igjennom egne intensjoner. For det er her en mor skal kunne stå opp mot en lærer, og si du har ikke rett til å snakke sånn om min sønn overfor alle, eller til en lege at de må ta dem alvorlig. Ved at de blir bevisste, og kan kjempe. I følge Ortner (2006) var det organiseringen og bevisstgjøring av rettigheter som gjorde at de filippinske hushjelpene kunne begynne å utfordre maktstrukturene i samfunnet, som gjorde at de kunne sette krav til arbeidstakerne sine for bedre vilkår. En ting er, at ikke bare blir familiene en del av La Vereda, men de får også bli en del av et større nettverk. For sammen med en rekke andre organisasjoner og institusjoner i Once danner La Vereda et nettverk. De samarbeider der med ulike organisasjoner og institusjoner som andre barnehager, kultursentre, helsesenter og psykologiske tjenester. Dette gjør at mange av familiene får lettere tilgang til de andre i nettverket. De kan skape gode relasjoner med andre, som kan fungere som allierte, og sammen ha større makt til å få igjennom sine intensjoner.

Det at de får innsikt i de rettighetene som finnes i samfunnet, kan være en del av den frigjøringen Freire (2003) snakker om, men holder det å kjenne til rettighetene for å skape forandring? Vil de få muligheten til å kreve og nyte disse rettighetene? Eller er det bare ideologisk snakk? Det å skulle oppøve agens er helt klart knyttet til dette. For aktørene igjennom å utvikle selvet, bli selvstendige og dermed få makt til å handle. Det er derimot ikke slik at bare man har viljen så kan en aktør få igjennom sine intensjoner (Ortner, 2006), og vi må dermed se på hva disse makt-, ulikhets- og konkurranserelasjonene som de er innvevd i er, og på hvilken måte deres handlingsrom blir begrenset av de større strukturene. I neste kapittel vil jeg analysere hvordan utvikling av subjektivitet knyttes til muligheten for agens, og hvordan de ser for seg at kunst og kroppslek kan føre til blant annet bedre selvtillit, mestringskraft og evner og ferdigheter til å møte utfordringer i samfunnet, og en følelse av kontroll over sitt eget liv.

KAPITTEL 4: Kreativitet og subjektivitet

I forrige kapittel viste jeg hvordan La Vereda motivasjoner for å starte opp i Once handlet om å gi befolkningen tilgang til kultur. Jeg viste at de er opptatt i sin ideologi om å fjerne begrensninger i livene til deltagerne. Dette var både i hvordan de skal møte dem som individer som kan noe og ved å gi dem ny kunnskap som skal frigjøre dem (Freire, 2003) fra passivitet og de større struktur- og maktforhold. I dette kapittelet vil jeg se nærmere på hvordan deres metoder for kunst og kroppslek forstås som utvikling av selvet og subjektivitet. Jeg vil presentere hvordan kreative prosesser kobles til selvinnsikt, selvutvikling og mestring, og at det kreative handler om å gi slipp på hemningene innen trygge rammer som viser at det ikke er ekte, men at lærdommen kan tas med videre ut i livet. Analysen av metodene vil ta utgangspunkt i Gregory Bateson (2006) teori om lek og fantasi, og Victor Turners teori om ritualer og liminalitet (Turner, 1979, 1982, 1997, 1999). Jeg starter med vise hva ordet kreativitet vil si for organisasjonen, før jeg går videre inn i kunsten, og deretter leken.

Kreativitet, identitet og utvikling

Kreativitet er et viktig element i La Vereda sin ideologi. For deres metoder innen kunst og lek forstås som ulike måter å være kreative på, og deltagelsen i disse aktivitetene skal være en måte å bli *autonome subjekter*. Once er som tidligere nevnt svært begrensende i muligheter for personlig utvikling. Den høye befolkningstettheten, trafikkerte veier og mangel på åpne plasser, legger ikke til rette for bevegelse. Videre er bosituasjonen begrenset ved liten plass, men også regler for hvordan man skal oppføre seg. For barna som vokser opp i dette nabolaget, påvirker dette mulighetene for lek og kreativitet. Inne har de ikke muligheter til å løpe rundt, og lage lyder, både som følge av plass, men også den reelle trusselen for å bli kastet ut. Når barnet går ut er det fortauet og biler som raser forbi som er alternativet. Et alternativ som ikke er trygt for barna skal vi tro La Vereda. De definerer seg selv her som et nytt alternativ, hvor disse begrensningene ikke elimineres fullstendig, men de åpner for mer muligheter når deltagerne er hos dem. Det er ikke mange steder å leke for barna, og selv om det eksisterer lignende muligheter som La Vereda i byen, er det mot betaling. Når barna lever under begrensninger i sine egne hjem og nærmiljø, da gir La Vereda og deres aktiviteter en mulighet for en liten periode i løpet av dagen, hvor barnet er trygt og kan utfolde seg.

Kreativitet blir hovedsak forstått som en måte å komme nærmere eget selv. Det er dette som vektlegges. Hvordan kreativitet kan være ”et middel for å bygge identitet, for å komme i kontakt med seg selv, for å fortelle sin egen historie” (Vereda, i.d). For det å gjøre noe kreativt blir dermed en måte å få bedre kjennskap til sin subjektivitet, og på samme tid en måte å uttrykke denne subjektiviteten. Det å være kreativ er altså dermed noe La Vereda forbinder med utvikling av selvet. Hvor man i kreative prosesser åpner seg opp på nye måter for å bli kjent med noe ”indre”. De beskriver dette som følger;

*”Når personene lykkes i å åpne sin artistiske vei og kan knytte seg til den, har de i sitt rekkevidde en kanal for å gi form til sine emosjoner, analysere dem, utarbeide dem, utvikle dem og oppdage seg selv”
(Vereda, i.d)*

Det er dermed en måte å komme i kontakt med og utforske sine egne følelser. Derfor er de opptatt av å alltid gi rom for at barna skal kunne være kreative i alt de gjør. Om det er i å skape kunst, historier eller å leke. De beskriver ”evnen til å drømme som et verktøy for å konstituere seg som autonome vesener” (Vereda, i.d). Med andre ord er det å kunne forestille seg andre muligheter, og definere egne ønsker en måte å bli selvstendig. Dette kan knyttes opp mot evnen til å se utenfor egne begrensninger. For på denne måten kan større muligheter, eller prosjekter (jf. Ortner, 2006) åpne seg for deltagerens imaginasjon. Slik skal de kunne bli mer selvstendige.

Kreativitet har blitt definert som ”menneskelig aktivitet som transformerer eksisterende kulturelle praksiser på en måte at et samfunn eller noen av dets medlemmer finner en verdi”(Rosaldó et al., 1993, s. 5). Dette er transformasjoner som kan gi innsikt, kunnskap, skape noe nytt eller være inspirerende (Rosaldó et al., 1993). Om vi overfører dette til La Vereda sin egen teori om kreativitet, er det en prosess som i hovedsak for dem skal gi innsikt i selvet, og være produktiv i det at denne tilegnede innsikten skal skape større rom for handlingskraft. Resultatet er viktig i hovedsak fordi det skal gi en følelse av mestring. Det å ha skapt noe nytt. Om det er å lage et maleri, en drømmefanger eller en historie.

På bakgrunn av dette vil jeg derfor videre med *kreativitet* referere til den prosessen hvor La Vereda mener deltagerne får finne, utforske og kanskje transformere sin egen subjektivitet (jf. Ortner, 2006). Det vil blant annet si de følelser, tanker, ønsker, drømmer og frykter som beveger seg i et subjekt. Hvor det å åpne opp for kreativitet, og utvikling av subjektivitet, også åpner opp for nye måter å se seg selv, sine egne evner og ferdigheter, samt se nye

handlingsmuligheter. Kreativiteten til barna blir i følge La Vereda begrenset av deres omgivelser. Dermed har de ikke mulighet til å finne seg selv. For siden kreativitet handler om å bli kjent med sin egen subjektivitet, vil deres personlige utvikling bli hemmet. For de har ikke plass til å leke, de har ikke materialer til å bruke, rom for å utforske. Jeg vil nå videre gå nærmere inn i både hvordan La Vereda i deres aktiviteter i kunst og kroppslek skal fremme autonome subjekter. Først vil jeg se nærmere på hvorfor de mener kreativitet er noe disse barna og familiene trenger.

Kunst og litteratur

”I kunst eksperimenterer vi mellom pensler, maling, blyanter og utklipp. Ved å bruke konvensjonelle materialer og tilsynelatende ubrukelige objekter skaper vi fra kroppens egne former for utfoldelse, og gir form til det subjektive arbeidet som skapes i å dele av seg selv med andre” (Asociación Civil La Vereda, i.d-a)

Florencia mente bestemt at alle i verden burde ha mulighet til å komme til et sted som La Vereda. På dette tidspunktet satt vi inne i det lille biblioteket, fylt med bøker på veggene. Hun peker på veggene, og ber meg om å se på bøkene, og sier at disse bøkene, det er ikke en selvfølge for barna og foreldrene. Mange av de har god kvalitet, de er varierte, og de kan være dyre. Disse bøkene er det godt mulig at barna aldri ville kunne fått tilgang til. Det er ikke rettferdig at bare fordi du ikke er født i en fordelaktig økonomisk posisjon, så kan man ikke få tilgang til beslutninger, ressurser, tjenester. Bøkene er bare en liten del av det, men barna har rett til å ha samme muligheter som alle andre barn. Dette er et tema som tydelig engasjerer henne, armene fyker til alle kanter mens hun engasjert beskriver situasjonen for meg.

Arbeidet med kunst er en av de viktigste områdene til La Vereda. Først og fremst er det å skape og drive med kunst noe de ser som fornøyelse. Det at befolkningen skal ha muligheten til å tegne, male og forme med en rekke ulike materialer. I barnehagen bruker de kunst på mange måter. Der er opptatt av at barna skal kunne få prøve ut ulike teknikker og jobbe med forskjellige materialer. En dag i uken var det satt av tid for å jobbe med ulike kunstprosjekter. Denne våren tok de for seg den spanske maleren Miró. I denne tiden fikk barna prøve ut å tegne, male og forme ulike figurer og bruke ulike farger. Ofte hang de opp bilder av maleren under spising, og fikk barna til å fortelle hva de så. Den røde sirkelen ble alt fra en ball til en tomat. Det var ikke få ganger de små løp rundt fulle av maling i ansiktet, etter å kanskje ha smakt litt på penselen. I tillegg til typiske male- eller tegneaktiviteter, hadde de en dag barna kunne hamre løs og forme leirklumper som de ville. Til gjerne klassisk musikk, fikk de utdelt ulike små redskaper, en klump med leire og litt vann til å forme med. En liten ball eller pizza

var ikke uvanlig at kom frem, men andre ganger var det om å gjøre å bare slå løs, og kanskje smake litt. På kunsttekstil- og litteraturkurset brukte de mye tid til å lese ulike bøker. Siden flere av mødrene ikke kunne lese, eller hadde tilgang til bøker, fikk de her muligheten til å høre historier. Dette var viktig for La Vereda siden disse historier ville de gjerne aldri ville fått hørt ellers. I tillegg fikk de prøve ut sine kreative sider, som å hekle en liten mariehøne, sy en veske eller lage drømmefangere. Som jeg vil komme tilbake til senere, skaper de her rom for samtaler ved siden av det fornøylige i aktivitetene. I denne omgang vil jeg se hvorfor fokuset på kunst hviler på en idé om kreativitet, og da hvordan kreative prosesser blir forstått i relasjon til å utvikle selvet. For i å skape kan de uttrykke seg, de kan føle mestring av å kunne skape noe, og de kan begynne å forestille seg nye verdener.

El Libro de La Vereda (La Vereda boken), en bok som utgis engang i året. Den er illustrert av barna i sterke farger. Innsiden er fylt av små og store fortellinger, illustrasjoner og andre tekster. Forfatterne av innholdet som fyller den lille boken er deltagerne i de ulike aktivitetene. Fra barnehagen til kvinnegruppene og teamet bidrar med innholdet. Bokens innhold er med andre ord skrevet av et mangfoldig forfatterskap. Deres betraktninger, tanker, følelser og verdener blir styrket igjennom denne publiseringen. I prologen fra 2012 beskrives boken "...som en stemme. Og i denne stemmen til denne boken bor det på samme tid mange stemmer, hver en unik, i et enkelt øyeblikk i en prosess som er unik, egen og personlig". Videre skriver de hvorfor dette er viktig, det er fordi "i denne boken er det mange stemmer og synspunkt som kan bli hørt, følt.. fordi med hver side som passerer, multipliserer disse stemmene seg, fordi ved å åpne denne boken kan kanskje flere stemmer åpnes, å gjøre dem mer sterke..". I boken har deltagerne fått vise sin stemme, som kan ses som en måte å uttrykke sin subjektivitet til verden. Det er ingens historie som ikke er verdt å fortelle. Selv barna i barnehagen fra 1 til 2 år som ikke har ferdig utviklet taleferdighetene. Deres bidrag blir med i boken, og de får sitt navn ved siden av, som en forfatter. De får sin stemme hørt, uansett hvor lite den sier. "Verden er min mamma, verden er rød" er det eneste som står fra forfatteren Alex, og Lucre sitt bidrag var "verden er EeeeeEeeeeEeee". I de ulike aktivitetene, om det er å male et bilde eller skrive en historie, skal barna utfordres til å tenkte kreativt, og bruke fantasien. Fantasien, og søken etter andre mulige verdener er viktige her. For både å lese litteratur eller male et maleri mener La Vereda at de kan åpne opp for nye mulige verdener. Christina og Marco på 4 år, har sammen lagd en historie som har fått plass i boken. Sammen har de skapt en historie som spiller på en annen verden.

Når piratene var i skipet, kom det et monster, monsterfisken. Og monsteret stjal smykkene. Piratmonsteret fanget Yaggi og Scooby Doo. Han tok tilbake smykket fra monsteret.

Christina (4 år) y Marco (4 år)

Utdrag fra "El Libro de La Vereda 2011"

Denne pirathistorien var en del av et større prosjekt hvor barna hadde fokusert på pirater. I de ulike gruppene har de hatt en rekke ulike prosjekter. I kapittelet "La isla de los muchos espejos" (øyen med mange speil) har de fokusert spesielt på hvordan man ser på seg selv og andre. Det påfølgende avsnittet "Yo soy" (jeg er) er skrevet av Letti på 11 år;

Jeg liker frukt, ikke grønt utenom salat. Jeg liker ikke at skjer dumme ting som ulykker eller at de krangler i barer. Jeg liker musikk, reggaeton og litt cumbia. Jeg liker ikke at de diskriminerer meg. Jeg ønsker at det ikke fantes vold. Jeg vil forbedre miljøet. Jeg liker matrettene spaghetti, med saus og kylling, som er pappas spesialitet. Pappa jobber i et bakeri, min mamma i en kiosk, og jeg er elev på skolen. Jeg kommer til kultursenteret La Vereda. Jeg har to bestevenner: Sol og Florencia. Jeg hater at de er sladrete og hater at de krangler.

Utdrag fra "El Libro de La Vereda 2011"

I prosjektet ville de fokusere på hvem er vi. I denne prosessen er hun innom hva hun liker, som musikk, men også hva hun ikke liker som når hun blir diskriminert. Hun er også innom hva hun ønsker, i dette tilfellet både å kunne forbedre miljøet og at det ikke blir mer vold. Samtidig ble de i dette prosjektet utfordret til å tenke over andre, det gjelder hvem de er, hva de liker, hva de er redd for, hva de blir glade av.

Kunsten og litteraturen er som vi har sett integrert i store deler av det arbeidet de gjør, og like viktig for hvordan de definerer seg som organisasjon er metoden for kroppslek. I de neste avsnittene vil jeg redegjøre for hvordan de selv oppfatter pedagogikken og mulighetene i denne metoden som spesielt egnet for personlig utvikling.

Kroppslek- en annerledes og fri pedagogikk?

En, to og tre... og der ligger jeg med fem små barn over meg. Latteren triller ut og gleden som stråler fra de små virker lindrende. Den harde albuen i magen og tyngden av små kropper som presser kroppen min mot bakken i en mindre heldig positur for ryggen blir fort glemt. "Er du med på leken, må du tåle streken" sier vi så fint i Norge, og denne setningen kunne ikke være en mer treffende når jeg gjorde min debut i hva jeg vil hevde er La Veredas mest

særpregede aktivitet. Fra å ha observert den ville leken første uken, kastet jeg meg i det selv. Det hele startet med et uskyldig kast av små stoffremser mot Anastacia, men resulterte i et motangrep som eskalerte raskt, og plasserte meg underst i denne haugen av kropper. Sånn blir fort leken når *sala de tres años* går ned til den store salen. Juego Corporal (kroppsslek) definerer til stor grad La Vereda. Fra de minste i barnehagen på 1 år til ungdommer i juegoteca og lærere på kurs, kroppssleken blir brukt i store del av organisasjonens arbeid gjennom uken. 3-åringene har kroppssleken fast på dagsplanen hver mandag etter lunsjtid. Bakgrunnen til Juliana og Michaela var med på å forme retningen til barnehagen, med en orientering innen psykomotorikken. Kroppen får en helt spesiell viktig rolle i det arbeidet de gjør med barna. Kroppsslek er en metode innen psykomotorikken, og bygger på arbeidet til den argentinske psykomotoristen Daniel Calmels (Calmels, 2007). I denne type lek er kroppens tilstedeværelse avgjørende. Leken er derimot ikke avhengig av ulike objekter. Objekter er ikke med å bestemme selve leken, men kan lett byttes ut med annet. Kroppen setter i gang leken og driver den fremover, i følge Calmels. Kroppens funksjoner, den motoriske utviklingen til barnet, er her ikke målet. Det som skiller leken fra andre type fysiske aktiviteter, er hvordan leken prioriterer sanser og kreative impulser.

Laura, som nå er en av to lærere i sala de 3 años, sin kjennskap til La Vereda startet nettopp i møte med kroppsslek. På førskolelærerstudiet fikk skolen hun studerte ved besøk av Juliana og Micaela som holdt et kurs om metoden. Etter å ha slitt lenge med å føle seg komfortabel i studiet, var det noe så løste seg ved deres inntreden i hennes faglige utvikling. Fremfor fokus på bare hjerne, ble kroppen tatt i bruk. ”Det er en ressurs som er lett for meg”, uttalte hun mens øynene glitrer mot meg. Dette skapte mersmak, og veien gikk videre til et ett års kurs på La Vereda ved siden av studiene. Med tiden ble Laura mer og mer involvert i arbeidet, og var innom både biblioteket og juegoteca som frivillig, før hun ble ansatt gjennom barnehageprogrammet. Så hva var det Laura likte så godt med denne metodologien Juliana og Micaela introduserte for henne? Det første som hun begynte å fortelle meg om var fleksibiliteten som åpner for en fri lek. Alle kan velge hva de vil gjøre, med hvem, over hvor lang tid og på hvilken måte. Det handler med andre ord ikke om å sette begrensninger, men tilrettelegge for at hver enkelt kan tilpasse sin egen lek etter egne ønsker og valg. Dette er ikke ulikt hvordan det barns behov for frilek har blitt verdsatt i Norge (Gullestad, 2006). Dette reflekteres i denne større organisatoriske ideologien som vektlegger individualitet og valg (se kapittel 3).

Idealet er lek på initiativ fra barnet. De voksne skal ikke styre leken for mye, de er med på hva barnet legger frem, støtter leken, men det er barnet som utforsker. Det er viktig å presisere at selv om deres grunntanke omhandler frilek, så er leken til en viss grad styrt eller bestemt. Den er fri, forstått som at barnet har mulighet til å gjøre hva de ønsker innen for de rammer som lærerne setter. En ting som styrer dette er hva slags materialer de legger frem til leken. I løpet av mitt opphold så jeg både kosedyr, papirlapper, tøyremser, store fargerike ballongballer til å hoppe på, små telt, myke fylte ringer og slanger, samt baller i ulike størrelser. Barna er fritt til å velge om og hvordan de vil leke med objektene. Samtidig er materialene med å invitere til en type lek, og på denne måten kan de tenke på gruppen og kan tilrettelegge for lek de mener individ eller gruppen som helhet trenger. Ofte er det ikke bare hva som er lagt frem som spennende. En av jentene viste stor glede av å gjemme seg bak gardinene langs veggen, og å se ut de små vinduene inn mot gangen. Det var hennes valg, om hun ikke ønsket være med i den ville leken, men leke for seg selv, så var det ikke noe problem. Målet er at alle skal være med, men ingen blir tvunget. Laura og Romina støtter barna, og prøver å få dem med. Clamels skriver om hvor viktig det er å tilpasse leken til hver enkelt barn, med ulike regler, mål, hindringer og muligheter (Calmels, 2000). Dette er et konsept som brukes i store deler av det arbeidet La Vereda gjør. Selv om kroppsleken legger til rette for en ganske aktiv lek, er det alltid barnet som har valget om hva slags lek de vil gjøre innenfor de gitte rammene. Ofte kunne noen løpe rundt, slå hverandre med puter, kaste baller og annet, mens midt i det hele leker noen andre mor og barn.

Mitt første møtet med kroppsleken var på en stol i hjørnet av rommet. Romina og Laura mente tydelig at det var viktig at jeg fikk en ide om hva leken var, før jeg kunne bli med selv. Det som møtte meg hadde jeg aldri kunnet forestilt meg. Det slo meg som en voldsom og fysisk lek, hvor de voksne var like aktive som barna. De både slo og ble slått av barna med de lange fylte tekstilslangene som hadde blitt lagt frem. Flere ganger i løpet av tiden så jeg hvordan barna hoppet opp på de voksne i store klynger. Aldri hadde jeg sett en så aktiv lek, og måten de lekesloss med barna, gjorde meg litt sjokkert med engang, men også ganske nysgjerrig.

Laura mente at barnas mulighet til å sloss er viktig. Kroppen må kunne brukes på mange ulike måter. Det er ikke at barna skal sloss til alle tider, men når de går ned til den store salen, og barna vet det er kroppslek, så legges det til rette for å utforske nettopp det å sloss, eller måle krefter med andre som de gjerne heller sier. Andre steder tar ikke hensyn til dette i følge

henne. Lærerne sier nei til denne type lek. De mener barna krangler over leketøy, er sinte og lei seg, men det er ikke nødvendig sånn. Det å krangle og sloss er en del av å leke og barns utvikling, men det må tilrettelegges for det i trygge omgivelser, presiserer Laura. Det skal med andre ord tilrettelegges for at barna skal kunne utforske uten begrensninger. Det er viktig å påpeke at det ikke er fullt anarki den timen leken varer. Ja, det er greit å lekesloss og å slå med leker, men bare myke. Målet er å ha så mye rom som mulig for utvikling, men det eksistere også noen få regler. ”Alt annet er lov” avsluttes reglene med, men det er ikke lov å skade andre, det er heller ikke lov å leke med noen som ikke har lyst. Det er ikke fritt vilt, med barn som hiver seg over hverandre, drar av hårtotter, ender med blåveiser og Donald Duck-kuler i pannen. Nei, de som er med i leken er selv med å regulere hvor langt leken skal gå. De skal lære hvor deres egne grenser krysses. Så får konsekvensen være at leken går for langt til tider, og noen skader seg. For som jeg vil gå nærmere inne på i kommende kapittel, skal barna også lære å kontrollere seg selv. De skal lære å være med andre i samfunnet. Det å tilpasse seg samfunnet, vil dermed innebære at selve leken kan heller aldri bli helt fri.

Kroppen brukes, utforskes, og utfordres i samsvar med det som rører seg inne i kroppen, i samsvar med kroppens erfaringer, og i møtet med andre kropper. Barna oppfordres til å ta initiativ og uttrykke seg i leken, og gir mulighet for å ta selvstendige valg. Det er en flyt hvor ulike grenser stadig blir brutt, men også nye etablert. Målet er ikke at denne tilstanden skal være normalen. Det er korte økter hvor hver deltager skal kunne komme nærmere seg selv ved å gi slipp på sine grenser, men så komme tilbake til kroppen med ny kunnskap om sine egne erfaringer, bekymringer, utfordringer og følelser.

Det er bare på liksom

Både kroppspeken og kunsten kan forstås som metoder som er symbolske. Det vil si at den kreative prosessen de gjør i lek og kunsten er noe avskilt fra hverdagen til deltagerne. Leken og kunsten er subjektiv, et begrep Victor Turner bruker for å forklare hvordan en praksis fremstiller en situasjon som om den var noe annet (Turner, 1982). I en senere periode av Turners karriere begynte han å fokusere på hvordan fenomener som kunst, lek, teater og sport også kan forstås som ritualer (Rosaldo et al., 1993; se også Schechner, 1993; Turner, 1982). For den antistrukturen som han fant i Ndembu ritualer (Turner, 1997), er også noe som karakteriserer lek og spill. Richard Schechner (1993), samarbeidet med Victor Turner i å få i gang en teori om teater og ritualer. De så både ritualer og teateret som et rom hvor man spiller ut gjennom vanskeligheter, og innholdet er symbolsk. Det vil si at handlingen står for noe

annet, den er subjunktiv. For barna vet at det de gjør i kroppslek, i annen lek, eller det de tegner ikke er ekte. Hvordan vet de at dette ikke er ekte? Jeg ønsker å ta oss tilbake til leken med bjørnen. De fleste av barna løper rundt på terrassen og det oser en skrekkblandet fryd ut av dem. Lille Antonio ville også være med på leken. Han går forsiktig frem mot bassenget og den sovende bjørnen. Et lite smil lurer seg frem. Når Romina våkner fra sitt bjørnehi, er det derimot redselen som tar over. Han løper bort gråtende til Laura sin trøstende favn. Hun tørker bort tårer, og prøver roe ned den lille gutten. Gråten stopper ikke, den spe kroppen skjelver. I samme øyeblikk våkner bjørnen nok en gang.

Denne leken skal utdype frykten for å miste sikkerheten ved å være en flyktning, men samtidig det å finne et sted man føler seg trygg. Denne leken er av mange ulike leker hvor barna skal lære å kjenne på sine egen følelser, ønsker, frykter, og bli kjent med sine egenskaper og ferdigheter. Alt dette innenfor et trygt rom som La Vereda ansatte og frivillige prøver å skape. For at den skal fungere må barna vite at det er falsk, men samtidig ikke være for bevisst i leken. Antonio hadde nok ikke lært å tolke hva som var lek. Gregory Bateson (2006) argumenterte i *A Theory of Play and Fantasi* at lek avhenger av en metakommunikasjon, hvor det sendes ut signaler som forteller at det som skjer er noe annet en hva handlingen ofte står for. Som når Romina sier hun skal ta å spise barna når hun leker bjørn, så vet de at det ikke er hva hun faktisk skal, eller når to barn lekesloss, så er det noe i de signalene de sender til hverandre som viser at dette er ikke er en krangel. Det er her grensen ikke alltid er like lett å holde for alle. For det er ikke alltid like lett å vite om det som skjer er lek. Om vi ser på kroppsleken, og hvordan det skjer ganske voldsomme kamper mellom både barn og voksne. Dette er ikke noe som kunne skjedd ute på gaten, til hvilken som helst tid, eller under lunsjspising. Hvilke premisser er det i leken? Som viser at det er lek? En ramme for leken vil jeg hevde er selve rommet. Det er også hvordan barna møter hverandre. De signalene de sender hverandre som viser at de leker sammen, at det er vennlig. Det kan være et smil, eller latter mens de slår løs på hverandre med en pute.

For å beskrive liminalitet, bruker Turner begrepet antistruktur, som betyr en "(...) oppløsning av den normative strukturen, dens rollefordeling, statuser, juridiske rettigheter og plikter, og så videre" (Turner, 1982, s. 28). Det antistrukturelle er den lekne, kreative og artistiske dimensjoner av ritualene. Det kreative finnes på kanten og i sprekkene av den sosiale strukturen (Schechner, 1993). Dermed mener jeg at i det kreative kan deltagerne i et lite øyeblikk gi slipp på den sosiale strukturen. Den liminale personen frigjøres fra de sosiale

statuser og rollene han eller hun innehar. Dette skal åpne opp for ”erkjennelse, affekt, viljekraft, kreativitet, osv.” (Turner, 1982, s. 44) som ikke blir begrenset av forventninger om hvordan du skal oppføre deg som gutt eller jente, peruaner eller argentiner, rik eller fattig, eller ung eller gammel. Her skal de gi slipp på de forutsetninger og begrensningene som finnes i livet utenfor La Vereda. Det være de fysiske begrensningene de har for lek og utfoldelse i familiehotellene, lærere som ikke gir dem rom for utfoldelse, eller alle i samfunnet som sier hva de ikke kan. I den kreative prosessen, den liminale fasen, skal de ved å gi slipp på hva som holder dem tilbake, kunne få kjennskap til, forme og omskape sin subjektivitet. En subjektivitet som i det virkelige liv blir hold tilbake av større kulturelle og strukturelle begrensninger. Når deltagerne tas bort fra sine tidligere roller og statuser, og danner hva Turner (1979, 1982, 1997, 1999) kaller *communitas*, så mener jeg at dette også kan være en måte å vise barna at de er likeverdige i måten de møter hverandre i lek, og dermed kunne bryte ned ulikheter mellom kjønnene og de ulike bakgrunnene.

De skaper med andre ord et trygt rom for utforskning. Hvor i en subjunktivt modus, hvor det som gjøres er på liksom, så kan barna gi slipp på begrensninger, og lære om seg selv i en kreativ prosess. La Vereda legger ikke bare frem en aktivitet, men mener de skaper et rom. Et rom hvor hver og en skal kunne slippe seg løs, uten store begrensninger. I denne perioden er nesten alt lov, og når kroppen tar hovedrollen i leken, er målet å gi slipp på alt som holder kroppen tilbake. Når kroppen tar over, og energien strømmer, er det ikke bare grensene i barnas eller den voksnes egne kropp som utfordres, mens også de skillet mellom de ulike kroppene.

Målet er ikke å være som i denne kroppsleken, eller ta med seg historier om tyveri ut i det virkelige liv, for da vil det bli kaos. Det som er formålet er å gi slipp på strukturen som kan holde tilbake kreativiteten, og åpne opp for læring. Når de kommer ut av den liminale fasen, og skal returnere fra ritualet, så kommer de tilbake til virkeligheten., men litt annerledes. For Turner blir novisene delvis transformert av den av opplevelsen, og denne nye kunnskapen tas med videre inn i den objektive verden, den indikativ modusen. For i liminaliteten blir novisene tvunget til å reflektere over sitt samfunn, og dermed ta med seg denne kunnskapen videre (Turner, 1982). Så om vi tar for oss kroppsleken, så skal de komme sterkere ut av leken, enn når de gikk inn. De skal ha lært noe nytt, og kommet litt lengre i sin personlige utvikling. De skal være litt mer autonome.

Verktøy som genereres i det kreative

Først og fremst er det ingen ting som tyder på at for barna handler det om noe annet enn lek og ha det gøy. Det er de voksne som har en langsiktig handlingsplan, hvor målet er å skape nye handlingsmønstre blant barna i fremtiden. Det handler om å gi dem de verktøyene de trenger for å kunne takle de spørsmålene som kan komme senere i livet. I kunsten og leken er målet at barna skal utvikles til blant annet bevisste, selvstendige og selvrefleksive individer. Jeg forstår dette som en prosess hvor agens skal muliggjøres ved økt refleksjon over hvem de er, hva de vil, ønsker og hvilke egenskaper de har. Sagt annerledes handler det om å bevisstgjøres egen subjektivitet og intensjoner.

Selvinnsikt

Et viktig aspekt er den selvinnsikten barna skal ta med seg inn videre i oppveksten og voksenlivet. Dette innebærer det Ortner (2006) beskriver som de individuelle, psykologiske aspektene ved subjektivitet, det "... ensemblen av former for persepsjon, affekt, tanke, ønske, frykt, og videre som stimulerer handlende subjekter" (Ortner, 2006, s. 107). I kroppsleken og kunsten skaper de et trygt rom for å utforske disse sidene av subjektiviteten, med mål om å kunne videreføre det til handlingskraft.

Som vi har sett kan de bruke aktivitetene spesifikt for å utfordre barna og de voksne til å reflektere over sin egen subjektivitet, som i kapittelet i *Libro de La Vereda*, hvor barna reflekterer over hvem de er og hva de liker. I tillegg, når barna får beskjed om å si i fra hva de ikke liker, blir de også samtidig selv bevisst dette. For som Laura sa, det er ofte de ikke vet selv hvorfor de reagerer som de gjør i en konfliktsituasjon, og ved å få dem til å ordlegge seg, kan de selv bli kjent med dette. Like viktig er det å vite hva man liker, og samtidig de ønsker og intensjoner som man har.

Selvtillit og sikkerhet

Denne økte selvinnsikten skal også føre til en større tro på sin egen verdi og ferdigheter. For som vi har sett styres ideologien til La Vereda ut fra hva andre kan fremfor det de ikke kan. For dette handler om mestring. Når de får skrive sine historier, og får sitt navn knyttet til som en forfatter, er dette et eksempel på hvor de ønsker at deltagerne skal få føle mestring. Samtidig handler det om å kunne ha selvtilliten til å tro det de har å si betyr noe. Som de skrev om de unike stemmene i boken. De skal få sin stemme hørt. I kroppsleken skulle barna kjenne på sitt eget mot, og dette var en måte å ufarliggjøre verden. Dette mener jeg er nettopp

fordi barnet, eller den voksne får kjenne på dette motet som gir selvtillit. En selvtillit i å kunne møte de utfordringer som livet kan gi deg, og den kjennskapen til de egenskapene og ferdighetene som gjør dette mulig.

Kreativitet

Det å kunne handle kreativt er en evne som muliggjør agens (Sewell i Ortner, 2006). For det å være kreativ kan hjelpe å skape nye handlingsmønstre og alternativer. Når de skal takle situasjoner, som kanskje kan komme overaskende, vil det å være rask, og ha et stort register for imaginasjon hjelpe til å finne nye løsninger.

Kritisk tanke

Denne refleksiviteten som inngår i større selvtillit skal videre føre til en reflektert, kritisk tanke. Målet er at fremfor å bli værende i en passiv situasjon, skal de kunne uttrykke sin mening, som et resultat av selvtillit og selvinnsett, men samtidig ikke godta den gjeldende situasjonen. De stereotypiene og representasjonene av befolkningen som sirkulerer i store deler av samfunnet skal motarbeides. Det å skape endring handler også om å kritisk reflektere over de ideene som sirkulerer om dem selv. De skal kunne se seg selv som verdige borgere med samme rett til samfunnets ressurser som andre, og ikke tro på de som ser dem som uten handlekraft, som stakkarslige, sårbare eller i andre negative presentasjoner som kriminelle eller snyltere.

Tilbake til roen

Det er på tide å avrunde leken, rydde bort alt som er brukt og en tid for å komme tilbake til roen. Rundt i rommet løper små barneføtter. Stoffremsene samles i hauger, og samles oppi to store søppelsekker. De store putene dyttes mot siden, det store hjulet trilles avgårde. Angelito hopper opp på en av madrassene som Laura og to ivrige hjelpere drar bortover. Hun prøver forsiktig å fortelle at nå er det ryddetid, men Angelito hopper videre, og kaster utover noen av stoffremsene fra posen. Laura snakker med rolig og lav stemme. Hun ber alle om å falle til ro, og forteller at det er tid for *mapeo*. Noen legger seg straks ned på gulvet, og andre fortsetter å løpe rundt. Hun gir beskjed nok engang om at leken er over, at de ikke skal løpe rundt, men velger å ikke legge mer energi i å stoppe dem. Oppmerksomheten til Laura og Romina blir flyttet over på de barna som har valgt å legge seg ned. Sammen går de rundt i rommet til de små kroppene som ligger på ryggen strødd utover gulvet, mens de andre løper rundt dem.

”Hombors, antebrazos, codos...Munecas, manos.. Muslo, rodillas, piernas, tobillos, pies”.

Mapeo er navnet på det som avrunder kroppsleken. De beskriver det som en kartlegging av kroppen. Fra topp til tå trykker de mykt på skulder, overarm, albue, underarm og hender, mens de nevner kroppsdelens navn. Videre går de fra hofte til lår, og kne til legg og tilslutt føttene. Det hele avsluttes ved at de trykker lett på høyre skulder og venstre hofte, før de bytter. Målet er at oppmerksomheten skal rettes mot barnets egen kropp og egne grenser. Denne praksisen blir beskrevet som en måte å returnere til roen gjennom hvile. Laura spurte meg engang om jeg har kjent på at det kan ta litt tid å komme tilbake til kroppen og roen etter leken. Jeg måtte si meg enig, all energien sitter gjerne godt i kroppen ved avslutningen. Hun forteller om hvordan kroppen føles litt annerledes, og ser bort på meg, ventende på bekræftelse. Jeg nikker tilbake. Det hjelper å komme tilbake til kroppen mener hun, det å bli tatt mykt på de ulike kroppsdelene, kjenne litt selv etter hvilke deler som er mest spent.

Denne avslutningen på leken skaper en tydelig overgang fra den ville leken tilbake til det virkeligheten. For denne grenseløsheten, og villskapen kan ikke tas med videre med ut til andre settinger. Under ettermiddagsmaten, mens vi fortsatt er i salen etter leken, velter et glass med sjokolademelk. Dette bruker Romina for å fortelle barna om hvorfor de gjør mapeo. Det er for at kroppene våres skal roe seg presiserer hun, mens hun heller opp mer sjokolademelk i glasset til Adriana. Hun ser bort på to av guttene som etter en rask bit av alfajoren løper frem og tilbake i salen, og påpeker at disse ikke hadde mapeo. For de er igjen i leken, og dette er en måte å være på som ikke fungerer utenfor dens premisser. Da skjer det at en kopp velter, fordi de angivelig ikke klarer kontrollere kroppen som fortsatt er full av energi.

Barna skal med andre ord ved å gjennomgå mapeo returneres og reintegreres i det vanlige livet, komme tilbake til de sosiale strukturene. Samtidig vil jeg hevde det handler om mer. I følge Turner, kan det subjektive, i den liminale fasen, være med å transformere novisene, og de vil kunne ta deler av dette med seg ved integrasjon tilbake til samfunnet (Turner, 1982). Med andre ord, vil barna når de leker vite at dette som skjer er noe annet enn virkeligheten, det er visse signaler som gjør at barna skjønner at handlingen betyr noe annet enn hva den vanligvis gjør (jf. Bateson, 2006). Derimot, selv om dette skjer i en lekekontekst, er det med denne leken, som med aktørene i Turners ritualer, et mål om at barna skal ta med seg disse erfaringene videre. For i den liminale fasen er gjerne også refleksjon, hvor tidligere

selvsagtheter kan tas fra hverandre, de blir tvunget til å tenke over sitt eget samfunn (Turner, 1979, 1982).

For barna er tilbake til strukturen, men litt forandret. Det betyr at barna i leken skal ha lært at de har kontroll over seg selv, sine impulser og sine følelser. De skal ha kjent på ulike følelser, hvordan de har handlet i ulike situasjoner, og komme ut sterkere av denne opplevelsen og erfaringen. For dette er noe de ikke har muligheten til, i følge La Vereda, utenfor i de farlige gatene og trange boligene. Slik kan kroppsliggjøringen av de ulike erfaringene som barna har hatt i løpet av leken, bli tatt med videre ut av leken. Om vi ser helt spesifikt på den praksisen de gjør ved mapeo, så har kroppen en viktig rolle. Ikke bare mener jeg det handler om at de skal kunne roe seg selv ned, men jeg vil hevde at de også i denne prosessen skal kunne kroppsliggjøre sin egen subjektivitet og autonomi. Ved å kunne komme ut av den liminale lekenheten, til å ta tilbake kontrollen over kroppens impulser, stadfester de sin egen autonomi. Barna bestemmer over sin egen kropp.

En dag, når barna var i biblioteket, var det mye som skjedde. Det var noen få som satt stille for å bli lest høyt for, eller se i en egen bok, men så var det en som klatret i bokhyllen, to andre som løp rundt, og kastet bøker til alle kanter. To av guttene hadde fått med seg noen leker inn, hvor de kjørte rundt med biler, og fly som krasjet. Støynivået var høy, og i det lille rommet ble det etterhvert ganske høyt tempo. Det som etterhvert skjedde var at Romina og Laura begynte gjøre mapeo på barna. Jeg hadde aldri sett de gjøre dette utenfor kroppsleken, men her tok de i bruk dette som en metode for å roe ned barna som var fulle av energi. For her var det flere av dem som heller var i nærheten av kroppsleken villskap, og dermed måtte de komme tilbake til roen i kroppen, og det å fremkalle en følelse av at de selv kan kontrollere impulsene sine.

Tre av guttene løper og løper etter at kroppsleken er avsluttet, energien fra leken sitter tydelig fortsatt i kroppene, og den vil tydeligvis ikke forsvinne. Ingen av de har hatt mapeo. De hopper inn bak gardinene som nå rommer putene som har blitt ryddet bort. En pute velter, og de løper videre. En av de løper frem til ringen hvor resten av barna spiser, og noen forteller om hva de lekte. Han tar en kjeks i hånden, og løper videre til kompisene. Dette var ikke uvanlig. Det var heller sjeldent at alle satt stille, og spiste etter kroppsleken. Laura sammenligner hennes egen erfaringer fra tiden hun hadde Juliana og Micaela som lærere i kroppslek, med hvordan noen av barna har det ved avslutningen. Når leken var så gøy, hadde

heller ikke hun lyst å slutte. Hun forstår hvorfor det er vanskelig for mange å komme ut av leken. For de vil ikke, og hun skjønner at mange ikke begriper hvorfor de må slutte leke når de har det så morsomt. Samtidig er det som vi allerede har sett et problem at de ikke kommer ut fra leken. For da tar de med seg denne energien, og dette møtet mellom andre barn som har plass i en kontekst, ut i en annen. Det vil si fra den liminale fasen, og blandes med de som er tilbake til strukturen. Da blir det kaos. Laura mente at det var snakk om en tilvenningsprosess. De som hadde vært der en stund, eller gjorde det andre steder som juegoteca også, de ville gjerne gjøre mapeo.

Individualitet i praksis

Hvordan kunne de la disse guttene løpe rundt i rommet? Dette blir spesielt merkelig når vi vet hvor viktig denne kroppskartlegningen i mapeo er for å avrunde leken, det å komme ut av den ville, symbolske leken, og til hva jeg kalte å kroppsliggjørelse av egen subjektivitet og kontroll over selvet. Til meg fortalte Laura at de velger å gjøre mapeo på de som ønsker det selv, og at selv om de helst skulle sett at ingen løpe rundt, så har de ikke muligheten til å løpe etter de, og samtidig gjøre mapeo.

Jeg ser en sammenheng med den praksisen de gjør her, og deres tilnærming til lignende situasjoner i andre arenaer i barnehagen. For det var mange ganger reglene ble tøyd i spesielle tilfeller. Det kunne være de nyeste barna, som skulle få tid til å tilpasse seg, eller barn som hadde spesielle situasjoner utenfor La Vereda. Det var rett og slett ulike regler for barna. For det er viktig for dem at barna lærer å kontrollerer seg selv. De må som vi har sett kunne tilpasse seg samfunnets forventinger. Det handler om å følge rutiner i barnehagen, og de følge de reglene de har. Derimot, som vi ser blir disse reglene tøyd, flyttet på og omformulert.

Noen ganger er det rett og slett andre hensyn som kommer først. Som Laura og Romina fortalte meg, alle disse barna har problemer, men noen ganger kan det være spesielle tiltak som må tas. Om ett av barna har det spesielt vanskelig kan de løsne på reglene. Dermed så jeg hvordan noen av barna som løp rundt i kroppspeken, også gjerne var de samme barna som løp rundt under spising, eller lekte krig inne på biblioteket, og ikke ble stoppet.

Jeg forstår dette som at friheten til å velge, og kunne utvikle seg står ekstremt sterkt. Det viser hvor viktig det er for dem å ha lite grensesetting, nettopp fordi livene utenfor La Vereda, er

fylt av et mangfold av utfordringer som organisasjonen mener at ikke gir rom for å utvikle seg til sterke, selvstendige liv.

Moren til Carlito hadde lenge vært uten jobb, men hun begynte å jobbe igjen. Ikke bare så han moren mindre, men han ble også levert så sent at han ikke rakk leke ute på terrassen før spising. Han var en av de som i denne perioden fikk ganske frie tøyler. Om han ikke ville inn for å spise, prøvde de litt, men lot han raskt få leke ute alene. Andre ganger fikk han lov til å gå fra bordet, eller løpe rundt i rommet. Han var en av de som hadde vært der lenge, men hans nye situasjon var noe de valgte å ta hensyn til. De andre av barn som også hadde vært der lenge, og som også ikke ville sitte ned fikk en annen tilnærming. For det var ikke uvanlig at flere av barna, spesielt noen av guttene løp rundt. Om det var et nytt barn, en som har vært der en stund og Carlito, ville alle fått beskjed om at de skal sitte seg ved bordet. Der er det ikke noen forskjell, men det som viste seg var at det var kun det barnet med lang fartstid som konkret ble stoppet i leken, og forsøkt plassert ved bordet. I bunn og grunn handler det om å se barnas behov. For det er viktig for dem at de får kontroll over sin egen subjektivitet, men slik jeg forstår det kan ikke dette få presedens. Først og fremst må barna få rom til å være seg selv, ta sine valg og kjenne på egne følelser, ønsker og ferdigheter. For som vi har sett er det viktig i deres ideologi å fokusere på hva de kan, og ikke si hva de ikke kan. Sånn sett kan vi se det slik at de som har vært der lenge har større mulighet til å kunne kontrollere seg.

Jeg har nå vist hvordan barnas behov forstås ut i fra deres individualitet. I neste kapittel er jeg interessert i å se på hvordan denne grenseløse utforskningen og fokuset på individenes valg og ønsker også handler om å lære seg sosial kompetanse, og dermed kunne begrense denne individualiteten.

KAPITTEL 5: Kunnskap, sosiale ferdigheter og habitus

Det stormes rundt i salen av latter og store smil. Det er endelig kroppslek igjen. Tre søppelsekker fylt med små stoffbiter har blitt tømt i hver sin haug i midten av rommet. Det tar ikke lang tid før det hele ligger utover gulvet som et tynt lag av teppe. Jeg kaster meg inn i leken med alt jeg har. Tar en stor neve med stoffremsene, og kaster det mykt mot Adriana som forsiktig har nærmet seg meg. Jeg kom henne i forkjøpet, men etterpå blir jeg nærmest oversvømt i små remser, når Carlito blir med i hennes sammensvergelse mot meg. Mens Carlito tar all oppmerksomhet med et kileangrep, får Adriana muligheten til å ta raskt grep om sokken min. Hun drar den av med et lurt smil, og løper raskt over mot de store putene som er lagt som en liten hinderløype. Jeg sender et strengt blikk, men samtidig med et lite smil om munnen, og setter i gang etter henne med Carlito i hælene. Raskt får jeg tak i henne på vei inn i et av de små fargerike stofffeltene. Jeg tar tak i en stor haug med stoffremser, og lar det regne nedover hodet hennes. Bakfra kommer Carlito løpende, med et stort smil og en latter som triller lekent ut. Hans høyre knyttneve kommer i stor fart og treffer meg midt i ansiktet. Det svir, og litt forfjamsset må jeg fortelle han at dette gjorde vondt. Jeg skjønner at det ikke var meningen, så jeg sier det rolig. Han ser på meg i noen sekunder, og løper videre. To av guttene borte i hjørnet er i full lek. De kaster seg over hverandre, og graver hverandre ned i stoffstrimler. Plutselig skjer det noe som Florian ikke liker, og med et tydelig sinne tar han tak i vennen sin, og slår han. Romina, som er i nærheten, forteller den andre gutten rolig, du må fortelle at du ikke liker det.

I forrige kapittel viste jeg hvordan kunsten og leken kan forstås som en liminalfase med Victor Turner (1979, 1982, 1997, 1999) hvor de i aktivitetene skaper en trygg arena for å utforske sin egen subjektivitet uten tilsynelatende grenser, og kunne komme ut sterkere. Denne påståtte grenseløsheten har visse rammer som sier at det er lek (Bateson, 2006), og i dette kapitlet vil jeg se nærmere på de forutsetningene oppfattes som selvsagte for barnas væren i leken, men også samfunnet. Hva dette innebærer er at selv om de ønsker å legge til rette for subjekts egenart og behov, så skal dette skje i tråd med samfunnet, og dermed finnes det begrensninger for individenes frihet.

Barna får beskjed om at det ikke er lov å skade andre. Ganske voldsomme sammenstøt oppstår rundt i rommet, som regel til glede, men innimellom krysses den fine linjen mellom lek og alvor, og det går over til sinne eller gråt. For det er ikke en grenseløs lek i La Vereda. Barna må lære sosiale ferdigheter, og å følge normer og regler i samfunnet. Det er ikke alltid lite lett for barna å skille mellom alvor og lek. Når selve lekens karakter til tider kan være ganske voldsom, spesielt i konfrontasjonslekene, hvor nettopp det å måle krefter mot hverandre er et viktig element, krever det en læringsprosess for å se hvor langt leken kan strekkes. De skal med andre ord lære å tolke lek fra alvor (jf. Bateson, 2006).

I det kreative prosessene er det individuell utvikling av subjektivitet og agens som står i sentrum. Det betyr derimot ikke at La Vereda overser hvordan en aktør også må lære handle innenfor samfunnets strukturer og relasjoner. For samtidig som barna, ungdommene og de voksne skal oppøve agens for å kunne få kontroll over livene sine gjennom kreativitet (se kapittel 4), så må de også lære å kontrollere seg selv innenfor de rammene som samfunnet setter. I følge Ortner (2006) er det heller ikke mulig at aktører blir fullstendig fri for samfunnets strukturer. Hun ser for seg ”...sosiale agenter, som er alltid involvert i, og kan aldri handle utenfor, mangfoldet av sosiale relasjoner de er innviklet i” (Ortner, 2006, s. 130). Så fremfor å se sosiale subjekter som totalt autonome på den ene siden, eller som bestemt av det sosiale systemet på den andre siden, er det en ”dynamisk, mektig, og noen ganger transformerende relasjon mellom praksisen til ekte mennesker, og samfunns-, kultur- og historiske strukturer” (Ortner, 2006, s. 133). Det er med andre ord aktører som er innviklet i en større sosial omverden, som både setter begrensninger og muligheter for handling, men hvor disse også kan forandres nettopp fordi det er mennesket som har skapt disse strukturene. Det er med andre ord umulig for deltagerne i La Vereda å skulle handle utenfor deres egen sosiale kontekst. Barna og deres familier må handle innenfor de rammene som eksisterer, om det er eksplisitt som å handle innenfor loven, eller implisitt de ulike kulturelle formasjonene som er med å forme aktørers intensjoner.

Det å være et autonomt subjekt har jeg argumentert for at også handler om å kunne kontrollere seg selv. Videre vil jeg vise hvordan de i La Vereda prøver å lære barna i barnehagen opp til nettopp dette. Ideologien som fremhever individets valg og behov står sterkt, men deler av deres praksis også skal lære dem å handle innenfor de relasjonene og strukturene de er innvevd i (jf. Ortner, 2006). De skal lære sosiale ferdigheter.

Sosialiseres til å følge samfunnets normer

Alle samfunn har noen normer som styrer sosial praksis. De ulike normene som definerer hva som man skal eller ikke skal gjøre kan være eksplisitt utalt som i formelle regler, eller implisitt forstått, hvor de er så internalisert i samfunnet at ingen tenker over det. Normer må læres fordi det er en viktig forutsetning for å kunne fungere i et samfunn. For det å bryte de vil alltid føre til sanksjoner i en viss grad (Eriksen, 1998). Hos La Vereda skal barna sosialiseres til å kunne handle innen de ulike normene som eksisterer innad i organisasjonen, men som også skal være en læring i å fungere i samfunnet utenfor. Det er få uttalte normer, men før barna går ned til kroppslek går de alltid gjennom fem regler som barna skal forholde seg til:

Det er forbudt å skade eller skade seg

Det er forbudt å gå ut av rommet under leken

Det er forbudt å leke om en annen ikke har lyst

Det er ikke lov å leke med det som ikke er lagt frem til leken

Det er noen materialer man kan og andre man ikke kan ødelegge

Alt annet er lov

Dette er reglene som gjelder spesielt i kroppsleken for alle grupper, men også en generell regel for alt som skjer. Uten unntak samles barna i barnehagen i en sirkel etter lunsjen den dagen de skal ha kroppslek. Hver gang forteller Romina eller Laura at nå skal vi ned i den store salen, og barna blir spurt om hvilke regler som gjelder da. Det er alltid noen av de eldste som er ivrige etter å fortelle det de kan. Reglene forsikrer at barna ikke skader seg. Samtidig gir reglene rom for at barna selv kan bestemme hva de har lyst til og med hvem. Barnet skal aldri leke noe som han eller hun ikke ønsker. Her kommer grensesettingen igjen. Det å kunne sette grenser for hva man liker og ikke liker.

Leken blir styrt til en viss grad ut i fra hva som blir lagt frem. Om det er papirbiter, kosedyr, baller eller annet, men hvordan barna leker med dette er helt fritt opp til dem. Barna får beskjed før leken starter om de i dag kan ødelegge det som er lagt frem eller ikke. Den gangen det var store hauger med kvitteringer og andre papirstrimler av dopapir var lagt utover, da var det lov, men når det var kosedyr så var dette ikke lov. I leken forstår jeg derfor at barna skal lære å kontrollere seg selv, og kjenne hvor grensen går mellom det å leke og når leken går utover seg selv eller andre. De skal lære å være i relasjon med andre. Både når det gjelder å ikke skade dem, men også å vise hensyn til hva andre har lyst til. Dette er kunnskap de skal ta

med seg videre ut i livet, hvor de skal kunne ta hensyn til andre mennesker, noe samfunnet forventer. I ytterste konsekvens kan vi se dette i sammenheng med kriminelle handlinger, som vold eller tyveri, hvor det å ikke ta hensyn til andre kan få store konsekvenser.

Habitus og sosiale ferdigheter

Ved å anvende Pierre Bourdieu sitt begrep om *habitus*, vil jeg hevde vi kan se hvordan de i La Vereda faktisk prøver å internalisere de sosiale ferdighetene og samfunnets normer og regler, de skal innskribes i kroppen. Habitus kan defineres et rammeverket som ubevisst styrer våres handlinger, tanker og følelser. Dette rammeverket er et resultat av en internalisering av de sosiale omgivelsene (Bourdieu, 2002). Klasse er et elementært begrep hos Bourdieu, og er sentralt i forståelsen av habitus. For en aktør har både privileger og begrensninger som er knyttet til posisjon i samfunnet, som blir gjort naturlig. Smak er i følge Bourdieu (2002) blant annet et uttrykk for og en kroppsliggjøring av klasseposisjon. Hvor alt fra hvordan man går, spiser eller ter seg er en ubevisst internalisering av sin posisjon i samfunnet, og den omgivelser. Om det er sånn at hva vi gjør, gjør vi bare fordi det er sånn det er, så innebærer det at en aktør aldri kan ha full kontroll over sine intensjoner og handlingsmuligheter. Vi handler som vi gjør av vane. Dermed kan heller en aktør aldri tenke eller handle utenfor sin habitus. Ortner (2006) kritiserer Bourdieu for nettopp dette, og mener at alle vil være hvert fall delvis bevisste. Jeg mener derimot, at til tross for at aktører vil ha en viss selvrefleksivitet, så gir habitus et viktig perspektiv over hvorfor vi gjør som vi gjør.

La Vereda sin praksis kan som vi har sett bli definert som en delvis forming av subjektivitet. I følge Ortner (2006) så er ikke subjektivitet kun noe indre, psykologisk, men den har også et kulturelt aspekt, og får mening i en større kontekst. Intensjoner blir derfor ikke formet som bare et resultat av noe indre, men også ut fra hva som gir mening og har verdi i samfunnet. For som vi har sett er det i noen tilfeller større fokus på individet, og deres valgmuligheter når livssituasjonen kan beskrives som ekstra begrensende. Om vi anvender et begrep om habitus, kan vi forstå det som at når omgivelsene til barna er svært begrensende for deres muligheter til lek, bevegelse og uttrykk, så kan dette internaliseres i kroppen. Derfor blir det ekstra viktig å fokusere på individet, og deres valg for at de skal kunne motvirke disse prosessene, og heller delvis kroppsligjøre sin autonomi. Det var alltid individualitet, autonomi og valg som var i fokus overfor barna, men det var noen små ting som ble viktige for å styre dem mot å internalisere samfunnets normer, de sosiale ferdighetene som man krever for å være dannede

mennesker. Selv om det var en evig kamp, prøvde de å lede barna til å sitte ved bordet og spise, så prøvde de gradvis å få de barna med mest fartstid til å følge reglene. Barna måtte også lære å rydde etter seg selv ved lek, selv om det ikke alltid var like lett å få dem med. Videre måtte de vaske hendene før de skulle spise, og en stor balje full av vann ble satt ut til dem på terrassen ved ryddetiden. Ganske vanlige ting å lære barn med andre ord, men grunnen til at det er så vanlig, vil jeg påstå er nettopp derfor det er så viktig for La Vereda at de lærer dette. For dette er grunnleggende sosiale ferdigheter i samfunnet, som også er *doxa* (Bourdieu, 1977), de er selvsagte måter å være på i det samfunnet de er en del av. Dette gjelder også å kunne kle seg riktig. Som vi senere vil se, ble barna kledd om når de hadde skitne klær. Da lærer barna viktigheten av hvordan man fremstår. Under et møte kom hygienen til to av jentene i barnehagen opp. For siden moren ikke tok ansvar for å stelle barna, og dermed lære dem hvordan være hygieniske, så ble de enige om å fokusere på dette ekstra med disse to barna. Det de spesielt ville fokusere på var bruk av toalettpapir og det å vaske seg på hendene etterpå. De skal med andre ord lære opp barna i hygiene, og forandre morens habitus. Det er klart at dette handler om helse, men samtidig er det også noe samfunnet forventer. Det de gjør i barnehagen er med andre ord å starte tidlig, hvor de skal gjøre de ulike praksisene som en naturlig del av barnets handlingsmåter. Hvor det å rydde opp etter seg, eller vaske seg på hendene skal sitte i kroppen.

Anastacia var en av de eldre jentene i barnehagen. Hun kom nesten alltid pyntet opp til barnehagen. Det kunne gjerne være øyenskygge og glitter i ansiktet, og håret nøye satt opp med spenner i alle mulige farger. Det var ingen tvil om at hun hadde mange venner, for hun var svært populær blant flere av de andre jentene. Anastacia var som regel blid, og var ofte glad i å snakke høyt når Romina eller Laura spurte om noe. De gangene barna samlet seg for å snakke etter kroppsleken, var Anastacia den første til å fortelle hva hun hadde gjort. Når hun begynte i barnehagen året før hadde hun vært en stille og beskjeden jente. Nå ett år senere hadde hun forandret seg til en av de mest utadvendte barna i hele gruppen. ”Soy princesa, soy princesa” var det ikke uvant å høre utover terrassen. Anastacia tok gjerne rollen som prinsesse i leken med de andre barna, og ropte høyest om det. Under et evalueringsmøte om barna trakk både Laura og Romina opp Anastacia. De mente hun tok for mye kontrollen i leken, og styrte over alle andre. I utgangspunktet kunne Anastacia bli sett som en suksesshistorie. Hun hadde selvtillit, og tok kontroll. Fra å ha vært innesluttet, hadde hun blomstret opp. Problemet var at hun ikke klarte kontrollere seg selv. Slik jeg forstår det mente de to lærerne at hun ikke har de sosiale ferdighetene for å gi rom for andre. For selv om hun i hovedsak hadde gode relasjoner

med de andre barna, så kunne hun også komme i konflikter. Dette var spesielt i tilfeller hvor andre barn begynte utfordre hennes kontroll over leken. For en måte de valgte å jobbe med denne problematikken var å integrere kroppsleken i arbeidet. Under leken begynte de å utfordre Anastacia på ulike måter slik at hun måtte kjenne på følelsen av å miste kontrollen. Hvordan de fokuserer på at hun i leken skal kunne erfare å miste ulike sanser som det visuelle, vil jeg argumentere for at er en ganske tydelig kroppsliggjøring av læring. For Anastacia skal erfare med sine egen kropp, sine egne sanser hvordan det er å miste kontroll. Det skjer i trygge omgivelser, og derfor mener jeg at de ønsker å vise henne at hun kan slippe kontrollen, uten å miste selv. Det er en forandring av habitus, for man kan se Anastacias behov for kontroll som delvis habitus, noe som sitter i kroppen hennes som skjer automatisk når hun kommer opp i situasjoner med andre barn. Så ved å faktisk bruke kroppen i leken på nye måter, så prøver de å bytte ut den gamle habitusen, med en ny. Et annet eksempel på hvordan jeg vil mene de bruker kroppsleken til å forandre habitus var Florian. Florian var en av de yngste i barnehagen. Det virket som han likte godt å leke i barnehagen, men manglet en del av tryggheten. Romina og Laura var bekymret for hvordan han ofte har lyst på leker andre har. Han drar leker ut av andres hender, da ofte leker han tidligere har lekt med, og slik starter det ofte konflikter mellom han og andre barn. Han har ikke mye språk, og kan ikke kommunisere med mer enn å rope nei til de andre. De bestemmer seg for at dette også er en problemstilling som kan jobbes med i kroppsleken. De bestemmer seg for å skulle jobbe med å gi og ta. Hva skjer om de tar en leke fra han, så kanskje gir den tilbake, og tar den på nytt? På akkurat samme måte som med Anastacia tar de tak i et problem de har oppfattet med adferden, hvor han tilsynelatende handler på bakgrunn av affekt, og dermed ikke klarer kontrollere seg. Ved å begynne å jobbe med dette i kroppsleken, er det tydelig at de mener slike handlinger er mot normene i samfunnet, og hans atferd må reguleres.

I forrige kapittel så vi hvordan deres metoder kunne oppfattes som ritualer hvor barna skal kunne oppleve autonomi og egen subjektivitet, hvor samfunnet på en måte skal konfronteres med individet, så ser vi at det brukes også den samme metoden, da spesielt kroppslek, som en måte å konfrontere barna med samfunnet. Dermed blir leken også delvis et initieringsritual slik Turner beskriver dem (se også; Turner, 1979; jf. Turner, 1997; Turner, 1999), hvor novisene skal integreres i samfunnet. Selv om det ritualer er likhet mellom novisene i den liminale fasen, så har instruktøren gjerne full autoritet. Deres autoritet bygger på en verdier som skal være av felles interesse (Turner, 1979), og om vi forstår lærerne som instruktørene i leken, så ser vi hvordan de faktisk har en makt i å styre deltagerne mot hva de mener er godt

for alle. At de skal lære å handle på en måte som er best for det sosiale fellesskapet, altså disse sosiale ferdighetene. Da kan vi trekke opp igjen reglene som styrer leken. De skal også lære seg til å kontrollere sine egne impulser, de skal ikke skade andre eller noe annet, seg selv eller gjøre noe som går utover andres selvbestemmelse. De skal internalisere seg selv som autonome subjekter, men også samtidig kunne skape gode relasjoner til å handle med andre. Om dette er noe de faktisk klarer å oppnå er en annen sak, men som vi har sett med Anastacia og Florian tar de ekstra grep når de ser barn som ikke har utviklet sine sosiale ferdigheter slik de mener er nødvendig.

Det som er interessant er at samtidig som vi ser at de prøver å forandre habitus, og de tydelig har en idé om hvordan barna bør være. For La Vereda har en idé om hvordan man må være i samfunnet. Empowerment diskursen fokuserer som vi så på individet som skal hjelpe seg selv, og denne handlingskraften som skal komme fra innsiden, og ikke bli styrt av andre (Gardner, 1997; Kesby, 2005). Utgangspunktet til La Vereda er det samme, men som vi har sett handler det om at deltagerne skal utvikle seg slik La Vereda mener er viktig. Det er å blant annet kunne kjenne sine egne behov og ønsker, men disse behovene og ønskene har begrensninger. De må kunne handle innenfor de strukturene de er innvevd i (Ortner, 2006), og dette innebærer å kjenne til de retningslinjene som eksisterer for sosial praksis. Det som er interessant er at La Vereda der blir en som faktisk begrenser deltagerens handlingsrom delvis ved å skulle lære dem de sosiale ferdighetene de mener trengs, og dermed har muligens La Vereda makt til å få igjennom sine intensjoner om hvordan deres bilde på et autonomt menneske skal være. I neste kapittel vil jeg se nærmere på hvordan en mor som bryter de spillereglene som de har satt, og dermed ikke fremstår autonom, og hvordan dette utfordrer deres grunnleggende ideologi om autonomi.

KAPITTEL 6: Dilemmaer

Når de først kom til Once, samarbeidet Juliana og Micaela med en annen organisasjon som jobbet med barn som bodde på gaten, hvor de også ble kjent med Florencia. De ble med og gjorde kroppslek på Plaza Once, og når de hadde fått et lokale fulgte flere av disse bekjentskapene med. En av disse var Viviana, som hadde barn i den miste barnehagegruppen. Flere av de som de ble kjent med i denne perioden, kom med sine barn til La Vereda. Historien jeg ble fortalt om Viviana ble fremstilt som en suksesshistorie. Hele familien hadde lenge hatt et forhold til organisasjonen. I en lang periode skal hun ha drevet med det farlige dopet paco. Hun var nesten livløs på denne tiden ble jeg fortalt. Hun bodde i en av de store slumområdene i byen, og situasjonen der var mye verre enn i Once. Juliana fortalte meg om henne dagen etter hun hadde vært deltager i kunsttekstil- og litteraturkurset. Det hadde vært første gang jeg møtte henne, men hun var full av liv, hadde kommentarer å komme med, og var svært opptatt av alle som var der. Når en av mødrene skulle gå var hun en av de første til å gi henne et avskjedsskyss på kinnet, og hun var en av de som var mest ivrige i å kommentere slutten av boken de leste. Juliana spurte meg om jeg hadde lagt merke til hvor full av liv hun hadde vært. Hun fortalte om hvordan hun har gått fra likegyldighet til å ha et ønske om å være hos La Vereda. Hun var ivrig etter å lære mye, og hun delte en masse av seg selv. Juliana viste stor glede over å kunne fortelle hvor godt hun syntes det var å se denne forandringen fra en som har gitt opp, til en som hadde så store ønsker for seg selv og barna sine. Hun var med andre ord en som de oppfattes som autonom, og en som hadde lært å kontrollere seg selv.

Det var derimot ikke alle historiene som var like positive og fulle av håp. For i likhet med Viviana, var det en annen mor de hadde møtt som liten, og som hadde med seg barna sine til La Vereda. Historien om Gisela, mor til Adriana på 3 år og Lucinda 4 år, står som en sterk kontrast til denne damen full av liv, håp mening og ønsker for barna. Det er viktig å påpeke at jeg aldri fikk mulighet til å snakke med moren eller andre i livet til de to jentene, jeg observerte henne bare rundt i La Vereda, og fikk introdusert meg rask første gang hun så meg. Alt jeg vet om henne, og situasjonen til familien er hva jeg har blitt fortalt fra La Vereda, og informasjon jeg ble tilsendt fra møtenotater og oversikter de hadde om dem. Hva dette innebærer er at jeg ikke kan representere deres virkelighet. For siden jeg ikke har fått snakket med Gisela, kan jeg ikke vite noe om hva hun tenker, føler og ønsker. Det eneste jeg vet er hva La Vereda hadde innsikt i, som de valgte å dele med meg, og hva jeg observerte av

inngrep. Denne familien vil jeg hevde skapte problemer for La Vereda. Deres ideologiske standpunkt ble grundig utfordret i møtet med Gisela, Adriana, Lucinda og jentenes tante María. Derfor vil fokuset mitt være på hvordan de diskuterte og tenkte rundt deres situasjon, for å tydeliggjøre deres ideologi om rettigheter, valg og individualitet, men også vise hvordan den utfordres når en person ikke klarer utføre sine plikter overfor egne barn.

Gisela – en fortelling

Gisela vokste opp sammen med sin far og sine to søstre etter at moren døde når hun var 5 år gammel. Familien kommer opprinnelig fra Bolivia, men ut ifra hva jeg forsto ble hun født i Argentina. Helt siden hun og søsknene var små har de vært med faren rundt i Once. Sammen livnærte de seg ved å åpne dører til taxier utenfor togstasjonen, mens de bodde på familiehotellene i området. Det var i denne perioden de deltok i aktivitetene Juliana og Micaela satte i gang på plassen foran togstasjonen, og at de senere ble med videre i oppstarten av organisasjonen. I tenårene flyttet familien til La Boca, et annet område sør i byen, kjent for fotballaget Boca Juniors, men som også er et svært komplekst område med mye fattigdom, hvor de bodde i et okkupert hus. Faren døde noen få år etter, og i denne tiden skal Gisela ha flyttet til Once, men også vært innom både en av slummene i byen og provinsen. Samme vår, noen måneder før jeg kom til La Vereda, begynte jentene hennes i barnehagen. I denne perioden hadde de ikke noe hjem, men bodde ute på gaten med ulike venner og bekjente av moren. Gisela holdt seg sammen med hennes to år eldre søster María, og sammen utgjorde de en familie på fire som La Vereda forholdt seg til. Noen netter sov de ute, mens andre netter fikk de ordnet overnatting ulike steder gjennom bekjente. La Vereda var opptatt av å finne en løsning på dette problemet, men livssituasjonen til Gisela gjorde at det fantes få muligheter.

Gisela var en liten skikkelse, lav, veldig tynn og tydelig preget av livet hun levde ute på gaten. Hun slet med en rekke alvorlige helseproblemer, som også søsteren María gjorde, men hun var også avhengig av narkotika. I denne perioden hadde derimot María klart å holde seg rusfri, og hun var mer klar og virket mindre herdet en søsteren. Rundt seg hadde de begge ulike menn, noen som skal ha hatt omsorg overfor familien, mens andre relasjoner var mer komplekse. La Vereda beskrev situasjon som preget av maktmisbruk og vold. Gisela skal også angivelig ha prostituert seg for å kunne overleve. Hver gang moren kom til La Vereda, hadde hun med seg nye problemer. Det kunne være om bosted, helsen eller avhengighet. Familien var i følge La Vereda utsatt for et systematisk brudd på rettigheter. De hadde ikke

tilgang til en ordentlig bolig og de hadde mangelfull tilgang på ulike helsetjenester. De var også bekymret for at hun ikke brydde seg nok om barna, for hun vil aldri snakke om dem. Det var kun hennes egne problemer som var i fokus. Om det skjedde noe, som når hun hadde blitt slått, kom hun til La Vereda for støtte. Den gangen hun hadde abstinenser, sa hun ikke ville leve mer, og kom til dem for å få hjelp, tok de henne med rundt til ulike sykehus og helsestasjoner for avhengige til hun fikk hjelp. María hadde de lettere for å kommunisere med, og de mente hun var mer opptatt av de små jentenes velvære.

Negativ suksesshistorie

Det går mot slutten av barnehagen, nesten alle barna har dratt hjemover, men Adriana og Luci er fortsatt ikke hentet. Laura og Romina tar jentene med ned til kontoret hvor Micaela sitter og klipper ut figurer til juegoteca. Etter en stund hører vi at Gisela har kommet. Jentene går ut av kontoret, men finner ikke moren i gangen. Hun har snakket med Florencia inne i den lille salen, og går nå inn på kontoret til de andre damene. Romina kommer ned med noen klær, og gir det til jentene ute i gangen. Til Luci finner hun frem en jakke. Den er alt for liten, men jenta vil ikke gi den fra seg igjen. Lillesøster får både en vest og en jakke over seg. Moren kommer ut fra kontoret igjen, etter små kyss på skinnene, går den lille familien nedover trappen. Klar for å komme meg hjemover tar jeg turen inn på kontoret for å si takk for i dag. Juliana spør om jeg kan vente for å snakke litt med henne. Jeg setter meg i gangen, og etter litt kommer hun bort til meg. Grunnen til at hun ville ha meg igjen var for at jeg ikke skulle gå ut samtidig med Gisela og jentene. Hun forteller at de ha noen regler i La Vereda. Om de skulle møte noen av deltagerne ut på gaten gir de ikke penger, mat, de deler ikke mate eller noe annet. Disse reglene er for alle familiene, men de gjelder spesielt for denne familien forteller hun. Til forskjell fra alle andre så spør faktisk de. Barna får mat i barnehagen, de spiser både lunsj og merienda, men de får ikke ta med seg noe hjem. Så grunnen for at hun holdt meg igjen, var rett og slett for å informere meg om reglene, og unngå at Gisela skulle prøve å spørre meg om noe.

Måten de fremstiller Gisela, innebærer et individ som ikke har kontroll over seg selv. For hun tigger. Hun er med andre ord ikke autonom, hun er ikke selvstendig. Hun tar ikke sine oppgaver som mor alvorlig. Alt handler om henne, og hun skal ha hjelp uten å ta ansvar. Fremfor å ta ansvar, kommer hun til Juliana, Micaela og Florencia for å få hjelp til seg selv.

Det er med andre ord noe ganske annerledes enn å bli autonom. Foreldres rolle blir gjerne forstått som å både skulle sikre barnas grunnleggende behov, men også få dem til å passe inn i samfunnet (Montgomery, 2009). Hun klarer ikke å sikre det samfunnet forventer som grunnleggende behov for barna sine, blant annet et trygt sted å bo, men også ved å ikke være selvstendig, så har hun ikke grunnlaget for å oppfostre jentene til selvstendige, autonome subjekter, slik La Vereda mener er viktig. Det som gir denne historien en ekstra dimensjon er det faktumet at hun er en av La Vereda sine tidligere deltagere. For de har jobbet med Gisela når hun var yngre. Fremfor å ha fått en bedre fremtid, har hennes historie blitt en negativ suksesshistorie. De har ikke klart å få henne til å skape en bedre fremtid for seg selv, og med andre ord er det en fiasko.

Legge ideologien til side?

Det var ikke uvanlig at storesøster Luci kom løpende opp trappen litt sent etter barnehagens start. Som regel løp hun i raskt tempo og smilende ut på terrassen, ga et stort kyss på kinnet til Laura eller Romina, før hun gikk i gang med leken. Noen ganger kom Adriana opp samtidig, men ofte kom hun litt forsiktig opp trappen sammen med Juliana. Denne gangen kommer hun nok engang opp trappen barbent med samme klær som dagen før. Laura går bort mot et av skapene i hovedrommet til barnehagen, og tar ut den lille esken med utlånsklær. En eske de to jentene jevnlig blir tildelt klær fra. Forsiktig studerer hun de ulike plaggene, de fleste alt for store til den lille kroppen. Hun finner frem en underbukse, bukse og en t-skjorte. I esken finner Laura noen alt for store sko, og en sandal. Fortvilet leter hun rundt i esken, og i skapet. Hun løper ned til kontoret for å høre med Juliana om de kan finne noen sko, mens Romina tar med Adriana på badet. Noen få minutter senere kommer en smilende liten jente ut med en bukse festet med et belte laget av et stykke tau, men som henger bare sånn halvveis på. En tjue minutter senere kommer Juliana opp med et par sko. Adriana kommer løpende mot henne når hun blir ropt på. Alltid like glad for å se Juliana, kaster hun seg over halsen hennes og gir en god klem. Hun får på seg et par små joggesko, og løper stolt avgårde ut på terrassen klar for lek.

Et tydelig sår aspekt var den tydelige forskjellen i omsorg overfor de to søstrene. Eldstemann har som regel renere kropp, hår og klær, mens minstemann er det annerledes med. Adriana kom gjerne i skitne klær, til tider med avføring utover bena. Når hun kom til La Vereda, hentet de frem klær, og skiftet på henne. En ting var at de mente Adriana burde fått bedre stell hjemme, men et dilemma de diskuterte var hva de skulle gjøre med de skitne klærne. Under

ett av evalueringsmøtene om barnehagen, hvor Laura, Romina og Juliana er samlet, begynner de å snakke om jentene. Juliana forteller oppgitt at hun ikke vet hva hun skal gjøre med klærne til Adriana når hun så ofte kommer til barnehagen skitten. Hun har både vært innsmurt i avføring, eller hatt klær fulle av urin fra uhell før eller i barnehagen. Hun forteller at hun har prøvd å sende klærne med moren, men de blir ikke vasket. Fortvilet har de prøvd å si at det er billig å sende klærne til vask på et av de lokale vaskeriene, men da ber moren om penger til dette fra La Vereda. Derfor skifter de på den lille jenta og vasker henne når hun kommer til barnehagen. På denne måten er det en liten periode i løpet av dagen hvor hun er ren. Men hva skal de gjøre med klærne? Sender de den lille plastposen med klærne hjem, så blir de mest sannsynlig kastet. Juliana innrømmer at hun har tatt med klærne hjem noen ganger, og vasket de der. Spørsmålet er da om de gjør det lettere for moren å ikke ta ansvar for jentene sine? Eller er det viktigste å sikre at barna har det godt her og nå? For det de gjør er å krysse grensen mellom den hjelpen de skal gi hos La Vereda og den virkeligheten som er utenfor. For det å ta med klærne hjem kan ses i sammenheng med det å møte dem på gaten, og gi dem penger eller mat. Når moren til jentene sier hun må få penger for å vaske klærne, noe som er i mot deres interne regler, er det å vaske dem selv en slags mellom ting mellom å gi etter for tiggingen og det at klærne blir kastet, og jenta ikke har nok klær til alt vær som møter dem ute på gaten.

Det var mange ulike tilfeller hvor de lurte på hvor mye de kunne blande seg inn i omsorgen av Adriana og Luci. Som regel ble dagen i barnehagen avsluttet med at noen gikk ut for å lete etter moren eller tanten. Jentene ble ført inn på kontoret, eller andre ledige steder. De kunne se at alle andre ble hentet, og de lurte ofte på hvorfor de ikke blir hentet som de andre. Resultatet ble at de flere ganger i uken kunne ende opp sittende på kontoret. I løpet av våren bestemte de seg for å slutte lete, men det tok derimot ikke lang tid før denne reglen ble brutt. Det var sent på ettermiddagen en fredag, og det hadde allerede gått en time etter barnehagens slutt. Det var ingen tegn til at Gisela eller María var på vei. Jentene lekte ute på terrassen, løp rundt og sklei på sklia. Inne brukte Laura og Romina tiden til å rydde i skapene. Når jeg gikk inn en tur, tok Laura meg til side og visket at nå gjør de det de ikke skal. For etter å ha ventet en god stund, gikk Florencia og Juliana ut på gaten for å lete etter dem. Gang på gang i løpet av oppholdet mitt var det noe rundt María, Gisela og jentene hennes som ble diskutert. Det var mye usikkerhet. Dilemmaet var mellom det å bryte inn i omsorgen til barna, og det å la moren ha ansvaret for, men også rettet til å ta sine valg innad i familien. En annen uke hadde Luci vært syk i over en uke. Juliana prøvde å få Gisela og María til å ta med begge jentene til

en ordentlig legesjekk, men hver gang de satte opp en avtale, kom de ikke. Nok engang var dette en tid hvor moren tar et valg om å ikke komme. Spørsmålet blir da om hun kan ta dette valget? For det var tydelig at Juliana, og resten av damene ikke var enige i valget, og de mente jentene måtte til lege. Så hvorfor gjør de ikke inngrep?

Det er her det er viktig å huske tilbake på ideologien som ligger til grunne for hele organisasjonen (se kapittel 3). Et viktig aspekt er som vi så hvordan de har troen på at alle vet best selv hva som er best for dem. I alt de gjør er de forsiktige med å ta konklusjoner overfor andre. Dette er sterkt knyttet opp til en individualistisk tankegang som handler om troen på det autonome subjektet som skal kunne kontrollere seg selv. Problemet er at moren ikke klarer å gjøre dette, hun er avhengig, og selvsentrert. Hun tar ikke det ansvaret hun har for å vise omsorg overfor sine egne barn. Hun følger ikke den normative forventingen i samfunnet om at en mor har plikten til å sikre sine egne barns rettigheter til et verdig liv. Samtidig har de tanten María som også fungerer som en foresatt for jentene. Hennes situasjon var som Giselas ganske komplisert, men det som skilte dem litt fra hverandre, var at hun ikke brukte narkotika i denne perioden. Hun tar i følge La Vereda større ansvar for jentene, men hovedsakelig har hun mest omsorg overfor storesøster Luci. Derfor var hun alltid litt renere og litt mer stelt enn Adriana.

Som vi har sett mener La Vereda at alle har krav på et stort spekter av rettigheter. Ut av dette dukker det opp et dilemma, for hva gjør man når det dukker opp en konflikt mellom ulike rettigheter? Moren og tanten til Luci og Adriana har rett til å bestemme selv hva som er best for deres familie. Dette er en grunntanke som ligger dypt i organisasjonen. De prøver å ikke dømme, selv om de prøver å legge frem hva de kaller forslag til familien, så skal de ikke tvinge frem endring. Den endringen skal komme fra Gisela og María. Så om de ikke vil har de retten til å leve livet sitt som de vil, og oppfostre sine barn som de vil. De kan velge å ikke gå til legen med barna, de kan velge å ikke vaske dem, de kan velge å kle dem som de vil. Samtidig som de er opptatt av valgfrihet, så tolker de situasjonen slik at jentene ikke får den omsorgen og sikkerheten de trenger, spesielt fra Gisela, og dermed blir noe av det mest grunnleggende i deres ideologi utfordret. Dette dilemmaet mellom de Giselas og jentenes rettigheter grublet de på gjennom hele mitt opphold, så mye at de brakte inn ulike eksterne eksperter innen menneskerettigheter og psykologi for å diskutere.

La Vereda hadde i mange år samarbeidet med Tatiana, som jobber med menneskerettigheter, og hun har vært en viktig faktor i hvordan de har utviklet sitt syn på rettigheter. De inviterer henne inn for å *hjelp dem tenke* som de kalte det. For nå var de ikke lengre sikre på om de kunne stole på at Gisela og María viste hva som var best for dem selv, og barn, men siden de selv ikke ville ta den beslutningen, så inviterte de inn andre. Hele barnehagen var blitt avlyst, og frivillige fra biblioteket, juegoteca, noen av lærerne i barnehagen, samt Carolina, Florencia, Micaela og Juliana hadde samlet seg i den lille salen i sirkel. Etter at Tatiana hadde fått en nøye innføring i situasjonen, begynte de å diskutere. I løpet av møtet var de innom en rekke ulike problemstillinger knyttet til familien. De var innom hva de skal gjøre med henting av barna, hvem som skulle få lov til å hente dem, og at det må være moren eller tantens ansvar, de snakket om forskjellen mellom jentene i omsorg, og hva de skal gjøre med de skitne klærne. Det var en tydelig frustrasjon blant damene over hvordan moren ikke tok vare på barna sine. Reglen om at de ikke skulle lete etter moren eller tanten når jentene ikke ble hentet var noe de diskuterte seg frem til under et møte de hadde om rettigheter. Den gangen slang Laura fleipende ut en kommentar om at de burde begynne å sette barna ut på gaten sånn at de lærer. I alt alvor kom det en spontan latter trillende utover. For de viste at det heller ikke var et alternativ, de kan ikke forlate to barn i 3-4årsalderen ute på gaten. Forslaget ble sett som absurd, og latteren understreket hvor lite sannsynlig dette forslaget var, men samtidig understreket det også problemet. Alternativet er at de må vente på at de blir hentet, eller at de må ut å lete. De ble enige om å slutte lete. For moren og tanten kunne ikke bli vant til at de kommer å finner henne, og at hun ikke trenger komme. De skal tvinges til å gjøre sin plikt som mor eller tante, og dermed kunne kontrollere seg selv. De skal vite at de ikke kan sitte et annet sted å bare tenke på seg selv, men møte opp når de trengs. For de prøver delvis å få dem til å ta ansvar. Tatiana påpekte at dette er en svært sårbar situasjon, som ikke kom til å forandre seg fra en dag til en annen, men som måtte jobbet med i ulike etapper. En ting hun la vekt på var hvordan morens syn på deres innblanding kunne være. For Gisela har makt som mor, og hun kan fort tenke at de i La Vereda ikke har noen rett til å bestemme hva som var riktig og galt. For å møte moren må de jobbe gradvis og forsiktig gjennom samtale, hvor de ikke bare snakker om problemer, men også andre ting for å forandre situasjonen.

For å prøve forstå hva det er som skaper dette dilemmaet vil jeg anvende et begrep om krysspress (Eriksen, 1998). Det handler om å måtte velge mellom ulike verdier, hvor det å velge den ene utelukker den andre. Dette innebærer at det er et moralsk valg. Det at de får inn eksperter utenfra kan ses en måte å løse opp i disse konkurrerende forventningene. En

forventning er at de skal følge opp sin ideologi, det vil si å la Gisela og María få lov til å bestemme selv, de skal kunne ta sine valg, og de må heller brukes deres egne metoder for å prøve forandre situasjonen gjennom samtaler og styrking av individet. Opp mot denne forventningen, så er det kravet om at de skal passe på og sikre at barna får en trygg oppvekst, hvor de kan utvikle seg til selvstendige subjekter, noe som vil bli vanskelig i et slikt miljø som Adriana og Luci vokser opp i. Ta Juliana som et eksempel, hun ble kjent med Gisela og María når de var små, og hun føler et ansvar for at de skal ha det bra, derfor er hun også forsiktig med å skulle gjøre inngrep i deres liv, som i ytterste konsekvens kunne vært å ta bort barna fra dem. Det var ikke sånn at de ikke ville hjelpe de små jentene, men de var usikre på hvilken måte som var riktig. Spesielt Juliana og Micaela som hadde jobbet lenge med denne familien, var fast bestemt på at de måtte prøve unngå at det samme ville skje med Adriana og Luci, og denne gangen skulle de vite bedre og forandre situasjonen. Sett i lys av dette var det ikke rart hvor mye tid og energi de la i arbeidet med nettopp jentene, moren og tanten. Spørsmålet var hva de nå kunne gjøre annerledes for å skape en bedre fremtid for Adriana og Luci. Det å gi dem tilgang til de ulike aktivitetene var en del av det, og samtalene med andre med Tatiana om hvordan de bedre kunne angripe situasjonen var en annen.

I dette kapittelet har jeg vist hvordan damene i La Vereda diskuterte mellom det å være tro mot sin ideologi om individer, deres egne valg og behovet for å ikke bli irettesatt, og det å gripe inn i en situasjon hvor det å gi rom for individets egenhet går utover andre, og i var dette tilfelle Adriana og Luci. Jeg viste hvordan de selv i ekstreme situasjoner er forsiktige med å ville blande seg inn i andre liv, og dette kan igjen knyttes opp mot empowermentdiskursen hvor utvikling og handlekraft ikke kan bli gitt av andre, kun tilrettelagt for. I det siste kapittelet vil jeg samle alle trådene, og se om jeg kan si noe om hva La Vereda gjør kun er ideologi, eller om de skaper forandring for deltagerne. Jeg vil ta utgangspunkt i Gisela sin historie for å se om et begrep om *habitus* (Bourdieu, 1977, 2002) kan si noe om hvordan de sosiale omgivelsene kan reprodusere den sosiale posisjonen, og dermed utfordre hvordan de knytter innsikt om rettigheter og utvikling av subjektivitet til muligheten for agens. Tilslutt vil jeg også se om det er andre eksterne faktorer som kan hindre tilgang på goder og ressurser i samfunnet, og at det dermed ikke er nok å bli autonom.

KAPITTEL 7: Utfordringer på veien mot autonomi og agens

I forrige kapittel viste jeg hvordan tilbakekomsten av Gisela, søsteren María og hennes to jenter utfordret deres ideologi om individet som vet best selv og skal kunne ta egne valg. Jeg viste hvordan de fortsatt var forsiktige med å gjøre inngrep, men samtidig prøvde å finne måter de kunne forandre situasjonen. I dette kapitlet vil jeg avslutte ved å analysere noen av de utfordringene som jeg vil hevde kan hindre deltagerne i å kunne tilegne seg de ressursene og godene i samfunnet. Holder det å få innsikt i muligheter og utvikle subjektivitet for å bli selvstendig og få handlekraft, og vil det da bli mulig å omsette dette til nye muligheter i samfunnet. Kan de faktisk nyte disse rettighetene de får fortalt at de har?

Kroppsliggjøre de sosiale omgivelsene

Ved å anvende Bourdieus begrep om habitus kan vi belyse hvordan subjektiviteten til deltagerne også formes av omgivelsene (1977, 2002). Ortner (2006) forstår subjektivitet som ikke bare noe internt, psykologisk, men også som noe kulturelt. Jeg følger hennes argument om at alle vil kunne være delvis bevisst, og dermed være refleksive, men samtidig kan et begrep om habitus gi viktig perspektiv for å se hvordan ønsker og handlinger kan være et resultat av sosial posisjon, og disse disposisjonene for handling kan erfares som naturlige. I oppstarten av organisasjonen møtet de mange mødre som gjerne ville snakke i trappen om livene sine, men når de avtalte et møte, kom de ikke. Juliana mente grunnen til dette var at slike møter ikke er noe naturlig, deltagerne hadde ikke erfaringen, og dette var noe som måtte læres. Det var en sosial situasjon de ikke var vant med, og kanskje hadde de heller dårlige erfaringer fra møte med lærere på skolen eller andre autoritetspersoner. Jeg mener vi kan tolke denne situasjonen som mangel på habitus. De har ikke den erfaringen som trengs, som skal sitte i kroppen, for å takle en slik situasjon. For det å stå i trappen, er noe helt annet enn å gå over til det formelle, planlagte møtet inne på kontoret. Det å unngå slike møter kan være en måte å ikke gi fra seg all makten til La Vereda. Resultat ble at de etterhvert startet opp forløperen til dagens kunsttekstil- og litteraturkurs, som var uten litteratur, som skulle åpne opp for mer uformelle samtaler. Så kunne de bli tryggere etterhvert til å ta kontakt om de trengte snakke på tomannshånd. Dette mener jeg kan forstås som en delvis forming av

subjektivitet over tid. Troen er sterk på at gjennom dialog, deling av erfaringer og refleksjon så kan tatt forgitte *disposisjoner* for handling utfordres og forandres.

Oscar Lewis introduserte begrepet *fattigdomskultur*. Hovedpoenget hans er at holdninger og atferd overføres over generasjoner, og gjør at de forblir fattige (O. Lewis, 1966). Hvordan dette er blant befolkningen i Once kan jeg ikke utale meg om, men damene i La Vereda sa noe interessant relatert til dette. For Juliana mente det var urimelig å forvente det samme av fattige som andre med tilgang til mer ressurser i samfunnet. Man må forstå at dette er folk som har vært utenfor systemet gjennom generasjoner, påpekte hun. Når de ikke har hatt tilgang til god utdanning, passende boliger, formelt arbeid og alt annet som man kan forbinde med verdige liv, så kan man ikke tro at de skal bare kunne skjerpe seg, ta seg sammen. Det er ikke sånn at de er late, ikke vil jobbe eller vil være fattige. Hun trekker frem bruken av alkohol, som for mange er en måte å døyve problemene, men som samtidig ikke gjør det lettere å skape endring. Det samme med narkotika, som også er svært tilgjengelig. En annen ting er hvordan de bor. For det å bo sammen så mange ukjente, og alle de ulike konfliktene som finner sted i hotellene, det gjør at barna ikke får oppleve ordentlig ro og intimitet med familien. Ved å være i omgivelser som dette sosialiseres barna inn i en måte å være i verden. De kan ende opp med å internalisere den samme habitusen som foreldrene, og dermed ende opp i den samme sirkelen av eksklusjon og fiendtlighet til andre. Dermed mener jeg vi kan snakke om en fattigdomshabitus om hvordan det å være født inn i slike omgivelser er med å forme hvilke disposisjoner for handling, tanke og følelser som kan delvis kan overføres over generasjoner.

Gisela og habitus

Gisela kan ses som et eksempel på de La Vereda mener ikke har kontroll over sitt selv. Hun var vi så alltid i søken etter hjelp fra dem eller andre, og hadde kommet i en nedadgående spiral av avhengighet. Det innebærer at hun ikke har lært de sosiale ferdighetene La Vereda mener er viktig for å fungere i de sosiale omgivelsen (se kapittel 5). Jeg vil hevde at man ikke kan forstå de valgene Gisela tar, uten å forstå de omgivelsene hun er en del av. La Vereda er opptatt av at alle skal kunne ta sitt eget valg, utfra hva som er best for dem selv, men spørsmålet er om Gisela i det hele tatt har mange muligheter for valg? Hva som har skjedd med Gisela og María etter at de mistet kontakten med La Vereda vet jeg lite om, men det virket som at damene i La Vereda også hadde flere hull å fylle. Det jeg vet, er at de igjennom

barndommen har hatt en oppvekst uten en mor, og med en far som levde på kanten av det sosiale systemet. For gjennom oppveksten har de hatt få ressurser, vært fattige, og ikke hatt tilgang på alt som trengs for å bli sosialt integrert i samfunnet. For fattigdommen begrenser muligheter. Både Gisela og María manglet offisielle papirer når de kom til La Vereda med barna, María hjalp de med å få ordnet nye, men Gisela kunne de ikke finne i noen systemer. Uten papirer er det ikke mulig å skaffe arbeid innenfor det regulerte arbeidsmarkedet, kunne leie leiligheter og de kan ha møtt på en rekke utfordringer i møte med ulike institusjoner i samfunnet, som helsevesenet. Det er ikke lett når du er ute av systemet å komme inn i det, for det trengs både kunnskap, men også ressurser. Ut fra hva jeg vet om situasjonen, så mener jeg at vi må tilbake til et begrep om habitus (jf. Bourdieu, 1977, 2002) for å kunne få en delvis forståelse av hva som skjer. Som tidligere nevnt opptrer hun ikke autonomt i at hun har kontroll over sitt eget liv, og kan kontrollere selvet. Det vil si ut fra de fremstillingene La Vereda har om henne. Jeg mener at det kan være slik at hun heller ikke har noe valg. Hun handler muligens av affekt, og med det sikter jeg til at måten hun tenker, føler og handler blir styrt av hennes habitus (jf. Bourdieu, 1977, 2002). La Vereda mente at Gisela ikke klarte å identifisere seg med rollen som mor. Romina fortalte om hvordan hun hadde lyst til å ta tak i moren for å få henne til å se hvor fantastiske jenter hun har. Hun ville vise henne alt hun mister, for hun har den største rikdommen i verden i disse jentene, og derfor må hun slutte å bare se sin egen fattigdom. Det å være mor er med andre noe som ikke har blitt naturalisert og kroppsliggjort. Det som styrer henne er alle problemene hun har. Når rus kom inn i bildet vet jeg ikke noe om, men sånn situasjonen var under feltarbeidet, er det helt klart at avhengighet setter situasjonen i en ekstra spesiell kontekst. For kroppen til Gisela kan forstås som herdet av rusen, hennes sykdommer og et liv på gaten. Om hun ikke klarer å identifisere seg selv som en mor, kan det være fordi måten omgivelsene er internalisert i kroppen hennes ikke gjør denne rollen naturlig. For La Vereda er det kun hennes egen avhengighet, fattigdom og andre problemer som står i fokus. Det styrer hvordan hun tenker, hva hun liker og ikke liker. Om det er slik, så nytter det ikke bare å snakke. Mye av arbeidet med Gisela er basert på dialog, hvor hun kommer inn å snakker om sine problemer. Problemet er at habitus er ubevisst, og dermed vil hva hun tenker, føler og ønsker være styrt av denne samme kroppsliggjøringen av omgivelsene. For det sitter i kroppen. Så lenge situasjonen er som den er med familien, er det lite sannsynlig at det vil bli noen forandring om vi ser det slik.

De erfaringene Gisela og María har fra møtet med ulike institusjoner i samfunnet har i følge La Vereda vært problematiske, og muligens så er ikke slike situasjoner naturlig for deres

habitus. Ortner (2006) sammenligner habitus delvis med kultur, fordi det er en internalisert erfaring av verden, og denne erfaringen om hvordan verden er blir hele tiden fornyet gjennom sosial praksis. Så den erfaringen Gisela og María får, om hvordan verden er, internaliseres, og dette er en erfaring som i følge hva jeg ble fortalt av La Vereda var alt annet enn positiv. For spesielt Gisela handlet alt om hennes fattigdom, henne avhengighet, sykdom, mangel på steder å få hjelp, mangel på bolig, og alt annet som skjedde i de sosiale omgivelsene ute på gata i Once. Så uten store strukturelle forandringer i livet til Gisela, er det vanskelig å se for seg en forandring i habitus, dermed en forandring i hvordan hun tenker om barna og livet sitt. Samtidig mener Ortner (2006) at man må også se etter hvordan disse disposisjonene for handling kan bli utfordret gjennom sosial praksis, nettopp fordi dynamikken er kompleks og stadig i endring, og dermed kan habitusen bli utfordret av økt refleksivitet. Det betyr at situasjonen kan forandre seg. Det var ikke mange månedene de hadde vært tilbake hos La Vereda, og det hadde vært interessant å se hvordan eventuelt situasjonen kunne ha forandret seg over tid. Habitus er både en internaliserer de objektive forholdene, men også de kulturelt definerte (Bourdieu i Ortner, 2006). Det kulturelt definerte kan La Vereda være med å utfordre over tid ved å promotere ett nytt syn på dem, som skal gi dem selvtillit, og se seg selv som individer. De kan både vise dem hva de kan, men også utfordre offerrollen som har blitt internalisert. I tillegg er det de objektive forholdene, som sier noe om de mulighetene de har for å komme ut av situasjonen. Det hjelper kanskje ikke få selvtillit, og agens om de strukturelle forholdene ikke er til å gjøre noe med, og de materielle forutsetningene til familien legger ikke til rette for endring.

Slik jeg ser det er det både hennes habitus og de større strukturelle ulikhetsrelasjonene som hindrer henne i å kunne gå for prosjekter. Det å komme seg ut av fattigdommen, og skape et liv for seg selv, og jentene sine. For de strukturelle forholdene ligger ikke til rette for denne familien. De er innviklet i en rekke ulikhetsforhold som begrenser Giselas og hennes søsters muligheter for å forme intensjoner og handle. Selv om jeg har fokusert på Gisela så mener jeg at habitus bør tas hensyn til også overfor de andre deltagerne.

Finnes det faktiske muligheter?

Nok engang vil jeg vende tilbake til Sherry Ortner (2006), for som hun påpeker er alle sosiale aktører innviklet i samfunnsstrukturen som både muliggjør og begrenser rom for handling, samtidig som det er aktører som skaper disse strukturene. Muligheten til å kunne få nå de

målene som oppleves meningsfulle for aktøren, som i stor grad får betydning i relasjon til det som kulturelt verdsettes, kan ikke forstås uten et perspektiv om makt. Noen i samfunnet har større makt til å få igjennom sine intensjoner enn andre, og dette kan både indirekte eller direkte påvirke andre aktørers muligheter for å få igjennom sine intensjoner. En viktig aktør å ta hensyn til når vi ser på hvilke muligheter deltagerne har, er myndighetene, og det jeg vil vektlegge er hvordan denne relasjonen kan påvirke deltagerens handlingsrom. Dette skjer helt klart på en rekke måter, og jeg kan ikke presentere alt her. Jeg velger heller å presentere noen mulige aspekter med relasjonen som kan påvirke deltagerne.

Juliana mente at om Adriana og Luci skulle bli tatt fra moren og tanten så kunne de ikke vite sikkert om dette ville vært bedre for dem. Mange barn blir puttet i dårlige institusjoner som ikke ser barna, og da er det kanskje bedre at de er med Gisela og María? Når de er med dem betyr det også at de får lov til å komme til La Vereda noen timer om dagen, og der kan de få ha de gøy, de kan lære og de kan få omsorg. De er med andre ord redde for hva som vil skje om jentene blir tatt bort fra den konteksten de er i nå. De har ikke troen på at myndighetene vil kunne se jentene som individer, og hjelpe dem til å utvikle seg til de autonome subjektene de ønsker. For de kan gjøre sitt beste for å hjelpe familien der de er, og de kan la jentene få lov til å utfolde seg hos La Vereda. De er alle enige om at jentene liker å være der. De ler og koser seg, men samtidig trenger de stabilitet. For de ser hvordan Adriana innimellom er usikker, og hun er mye mer trygg i barnehagen, enn i juegoteca med de litt større barna. Ofte blir Laura igjen sammen med henne en liten stund etter barnehagen, og følger henne litt senere. I institusjonene har de lite tro på at de vil ta slike hensyn. I *In the wake of neoliberalism* beskriver Karen Ann Faulk (2013) mangelen på tillit til myndighetene i Argentina. Den politiske ustabiliteten har gjort at mange argentinere er forsiktige med å stole på at myndighetene vil deres beste. For damene i La Vereda har de både vokst opp under et diktatur, og de har levd gjennom den nyliberalistiske perioden og en økonomisk krise.

Om vi anvender Ortners (2006) *serious games*, så kan vi se hvordan samfunnet består av en rekke individer som alene eller sammen prøver å skape mening. Myndighetene i Capital Federal, med Macri i spissen, har uten tvil en rekke intensjoner ovenfor hvordan byen bør være. Dette er en aktør i de sosiale omgivelsene som har mye makt. Undertrykking er i følge henne ikke et mål i seg selv, men heller et resultat av andre aktører med mer makt som går for sine intensjoner. De har mer agens. Derfor kan vi se deltagerne hos La Vereda i relasjon til en rekke aktører som går for sine prosjekter, hvor myndighetene er en de som de er i relasjon

med. Den høyreorienterte politikken som Macri fører (Faulk 2013), og som La Vereda beskriver som businessrettet og mer for de rike, som ta utgangspunktet i hva han mener er best for samfunnet, men kan påvirke andre negativt. La Vereda mente Macri ikke så de fattige, og de trodde han gjerne skulle ha sett at alle forsvant. Det at alle skal ha samme rettigheter ved å bo i Argentina skaper muligheter for migranter til å nå sine kulturelle prosjekt gjennom tilgang til skoler, helsetjenester og andre institusjoner, men om det er andre politiske saker som prioriteres, så kan mulighetene begrenses. Vi må ikke glemme at både Buenos Aires og Argentina fortsatt har en rekke store utfordringer. Sommeren 2014 kunne vi blant annet i Norge lese at landet ikke hadde klart å forhandle frem en nedbetalingsplan med amerikanske kreditorer, og var teknisk sett konkurs (Skjeseth, 2014). Sett i lys av dette er det ikke rart de er usikre på å la institusjoner som styres av myndigheter gripe inn i livene til Adriana og Luci. De mener deres intensjoner for jentene ikke er gode, og dermed kan motvirke det de prøver å gjøre gjennom leken og kunsten. Det å ta jentene bort fra moren, som fra myndighetens side kan oppfattes i jentenes beste interesser, kan samtidig ses fra La Vereda som å kunne reproducere ulikheten ved at de ikke får rom til å utvikle seg til selvstendige, autonome aktører, noe de mente de kunne gjort om de deltok hos La Vereda.

Avsluttende refleksjoner

Jeg begynte denne oppgaven med å spørre om hvordan lek og kunst kunne forstås som et verktøy for sosial inkludering. Argentina er et land preget av mye ulikhet, og jeg illustrerte hvordan det er et sterkt skille i Buenos Aires mellom de som har mye og de som har lite, og at det var dette skille La Vereda ville redusere. Dette handler både om blant annet tilgang til et trygt og sikkert sted å bo, stabilt arbeid, god utdanning, men også hvordan de med bakgrunn fra nabolandene og Peru som spesielt var overrepresentert i den siste gruppen. Jeg viste hvordan denne delen av befolkningen igjennom historien har blitt sett som mindre argentinske enn de med europeisk bakgrunn i Buenos Aires, og at dette igjen har gjort at befolkningen møter flere hindringer som følge av diskriminering og fremmedfrykt i samfunnet. I analysen viste jeg hvordan La Vereda ønsket å motvirke eksklusjon fra samfunnet gjennom å forandre disse forestillingene, både overfor deltagerne selv og gjennom at deltagerne kunne få selvtilliten til å motsi og motbevise stereotyper som sirkulerer i samfunnet. De skulle få innsikt sine rettigheter, og dermed ha samme mulighet til å nyte disse.

For å analysere hvordan leken og kunsten skulle kunne bidra til sosial inkludering tok jeg utgangspunkt i målsetningen om at deltagerne skulle *konstituere seg selv som autonome subjekter*. Jeg viste hvordan dette hos La Vereda kommer til uttrykk som individualitet og oppøve agens. Ideologien deres vektlegger hvordan individet er unikt, og skal kunne styre livet sitt selv. Jeg har argumenterte for at La Vereda ønsker å gi rom for de kunne utvikle seg selv. Det å kunne styre seg selv, å være autonom, er noe jeg fant som gjennomgående i hele organisasjonen, både i hvordan lærerne møtte barna i barnehagen, men også spesielt i deres metoder for kunst og lek. Disse aktivitetene ble forstått som kreative prosesser hvor deltagerne kunne komme bli kjent med sin egen subjektivitet. Dette innbar selvtillit, selvinnsikt, kritisk tenking, kreativitet og erfaring av å ha kontroll over seg selv. Alt dette så jeg som hva Ortner (2006) beskriver som agens, nemlig muligheten deltagerne har til å få igjennom sine intensjoner og nå meningsfulle prosjekter. Jeg så spesielt som en måte barna skulle kroppsliggjøre sin egen subjektivitet og autonomi. Deretter identifiserte jeg at ideologien om individet og deres valg, ikke handler om en grenseløs frihet for individet, men at de samtidig må lære å fungere i samfunnet. Derfor hevdet jeg at de også lærer opp barna i sosiale ferdigheter, danner dem, og at dette viser at subjektet også må kunne kontrollere sine egne affekter, og dette skulle delvis innskriveres i kroppen. Jeg avdekket hvordan dette ble spesielt

problematisk når Gisela ikke opptrådte autonomt eller fulgte samfunnets forventninger som mor. Dermed hevdet jeg at denne saken utfordret de grunnleggende prinsippene i deres ideologi om å ikke skulle blande seg inn i andres valg.

Videre mente jeg at det kunne være nyttig å se hvordan de sosiale omgivelsene påvirker hvordan en aktør tenker, føler og handler, og hvordan ulike aktører vil ha ulike disposisjoner for handling ut i fra deres posisjon i samfunnet. Gisela brukte jeg som et eksempel på en som kan ha kroppsligjort omgivelsene, og dermed handler ut i fra affekt. Med utgangspunkt i Sherry Ortner (2006) analyserte jeg deltagerne som en del av en større sosialt system, med en rekke aktører med ulike intensjoner og mål, noen med mer makt en andre. Det å få mer makt til å handle avhenger også av andre, og om de får selvtillit og kunnskap, så kan omgivelsene begrense deres faktiske muligheter.

Kunsten og leken kan fra La Veredas synspunkt dermed forstås som en måte hvor deltagerne skal bli selvstendige og handlingsorienterte som følge av at disse aktivitetene skal kunne gi rom for at barna skal utvikle seg som selvstendige, reflekterte og handlingsorienterte aktører. Tanken er dermed at de skal få agens, nemlig makten til å få igjennom sine intensjoner. Den faktiske muligheten de har for å skape en endring er derimot vanskeligere å si noe om, rett og slett fordi på tross av selvtillit, selvstendighet og kunnskap om samfunnet, så er de innviklet i et større sosialt system hvor en rekke aktørers handlinger vil kunne gi ulike resultater. Det kan både være både på måter som gir dem muligheter til å utfordre strukturene gjennom nettverk, men som også i maktforhold som kan begrense muligheter.

Gjennom analysen kan jeg derfor ikke konkludere om deltagerne kan få bedre muligheter og har blitt mer inkludert i samfunnet. Jeg har ikke empirisk materiale til å støtte at det virkelig gjør en forskjell eller at de ikke har noe å si. Hadde feltarbeidet vart over en lengre periode enn de tre og en halv månedene jeg tilbrakte med La Vereda, så kunne jeg kommet dypere inn i organisasjonen, og kanskje kunne sett hvordan deltagerne eventuelt forandret seg eller sin situasjon. Historien om Viviana kan tilsi at situasjonen kan forandres, men uten for mye innsikt i situasjonen kan jeg ikke si noe om hva det er som gjorde at situasjonen snudde. På andre siden har vi Gisela og María, som kanskje har forverret situasjon, men dette var over 10 år før, de deltok ikke over flere år, og andre eksterne faktorer kan ha spilt inn. Når de hjalp María til å få identifikasjonspapirer, så åpnet det også for at hun kunne få et sted å bo, selv om

dette ikke var mulig for Gisela. Men dette er uansett ikke et resultat av selve kunsten og leken, men mer en bieffekt av at de kommer til La Vereda, og den oppfølgingen familien får.

Det kunne vært nyttig å få tilgang til deltagerne utenfor organisasjonen, fått en større forståelse av deres virkelighet, sett hvordan den eventuelt skiller seg fra fortellingene La Vereda fortalte, og sett hvordan de selv erfarte møtet med La Vereda og deres innblanding. Å observerte møter med ulike institusjoner, for å se hvordan disse relasjonene de er innviklet i utspiller seg, og hvilke strategier de eventuelt bruker i møte med andre med mer makt hadde også kunne vært et viktig steg videre for å belyse problemstillingen. Det ville vært interessant å fulgt barna gjennom oppveksten, sammenlignet både mellom barna, deres foreldre og eventuelt andre barn for å se om deres deltagelse har gjort en forskjell. Har de en annen habitus og har de fått mer muligheter enn foreldrene, bedre jobber, utdanning eller et stabilt og trygt sted å bo? Dette kunne vært et viktig steg videre for å belyse problemstillingen, og kommet nærmere et svar om det faktisk gjør en forskjell å drive med lek og kunst.

Litteraturliste

- Andrea Campetella, Inés González Bombal, & Mario Roitter. (1998). Defining the Nonprofit Sector: Argentina. I Lester M. Salamon & Helmut K. Anheier (Red.), *Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project* (Vol. 33). Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies.
- Asociación Civil La Vereda. (2011). Dar a luz una estrella dazarina... I Asociación Civil La Vereda (Red.), *Libro de La Vereda*.
- Asociación Civil La Vereda. (i.d-a). Centro Cultural. Lastet ned 09.04, 2015, fra <http://www.lavereda.8m.com/catalog.html>
- Asociación Civil La Vereda. (i.d-b). La Vereda. Lastet ned 2015, 09.04, fra <http://www.lavereda.8m.com/>
- Asociación Civil La Vereda. (i.d-c). Trabajo Social Lastet ned 09.04.2015, 2015, fra http://www.lavereda.8m.com/catalog_2.html
- Bale, Anthony. (2011, 21.02.2011). Paco: Drug Epidemic Sweeping the Streets of Argentina, *Argentina Independent*. Lastet ned fra <http://www.argentinaindependent.com/feature/paco-drug-epidemic-sweeping-the-streets-of-argentina/>
- Bateson, Gregory. (2006). A Theory of Play and Fantasi. I Katie Salen & Eric Zimmerman (Red.), *The Game Design Reader. A Rules of Play Anthology*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Berremen, Gerald D. (1962). *Behind Many Masks: Ethnography and Impression Management in a Himalayan Village*. Ithaca, N.Y: Society for Applied Anthropology.

- Bou Pérez, Ana, Mir Candal, Leila, Iglesias, Candelaria, Pastor, María Adela, Alfano, Gabriela. (2011). Análisis de situación de salud (ASIS) de la comuna 3, Refi3n sanitaria I (ESTE). *Revista del Hospital J.M. Ramos Mej3a*, XVI(1).
- Bourdieu, Pierre. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre. (2002). *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av d3mmekraften* (Annick Prieur, Overs.). Oslo: De norske Bokklubbene.
- Britannica, Encyclopædia. (2015). Cristina Fern3andez de Kirchner *Encyclopædia Britannica*.
- Calmels, Daniel. (2000). El juego corporal. I Pablo Bottini (Red.), *Psicomotricidad: pr3cticas y conceptos*. Madrid: Mi3o & D3vila Editores.
- Calmels, Daniel. (2007). *Juegos de crianza. El juego corporal en los primeros a3os de vida*. Buenos Aires: Biblos.
- Cerrutti, Marcela. (2009). *Diagn3stico de las poblaciones de inmigrantes en la argentina*. Buenos Aires: OIM Lastet ned fra http://www.mininterior.gov.ar/poblacion/pdf/Diagnostico_de_las_poblaciones_de_inmigrantes_en_Argentina.pdf.
- CIA. (i.d). Argentina. *The World Factbook*. Lastet ned 05.05, 2015, fra <https://http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ar.html>
- Eriksen, Thomas Hylland. (1998). *Sm3 steder- store sp3rsm3l. En innf3ring i sosialantropologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Faulk, Karen Ann. (2013). *In the wake of neoliberalism: citizenship and human rights in Argentina*. Standford, California: Standford University Press.

Fisher, William F. (1997). Doing Good? The Politics and Antipolitics of NGO Practices.

Annual Review of Anthropology 26, 439-464.

Foster, David William. (1998). *Buenos Aires. Perspectives on the City and Cultural*

Production. Gainesville, Florida: University Press of Florida.

Freire, Paulo. (2003). *De undertryktes pedagogikk* (Sissel Lie, Overs.). Oslo: De norske

bokklubbene.

Frøystad, Kathinka. (2003). Forestillinger om det "ordentlige" feltarbeid og dets

umulighet i Norge. I Marianne Rugkåsa & Kari Trædal Thorsen (Red.), *Nære*

steder nye rom: Utfordringer i antropologiske studier i Norge (s. 32-64). Oslo:

Gyldendal Norske Forlag.

Gardner, Katy. (1997). The Plantation Rehabilitation Project. I R.D Grillo & R.L Stirrat

(Red.), *Discourses of Development. Anthropological Perspectives*. Oxford & New

York: Berg.

GCBA. (2011). *Informe síntesis: La desigualdad en la asistencia escolar*. Gobierno de la

Ciudad de Buenos Aires: Lastet ned fra

http://estatico.buenosaires.gov.ar/areas/des_social/evaluacion_programas/informes_sintesis/educacion_2011.pdf.

GCBA. (i.d). Balvanera. Lastet ned 01.04.2015, 2015, fra

<http://www.buenosaires.gob.ar/laciudad/barrios/balvanera>

Gellner, David N & E. Hirsch. (2001). Introduction: Ethnography of Organizations and

Organizations of Ethnography. I E. Hirsch & David N. Gellner (Red.), *Inside*

organisations. Anthropologists at Work. Oxford: Berg.

Guano, Emanuela. (2003). A Color for the Modern Nation: The Discourse on Class, Race

and Education in the Porteno Middle Class. *The Journal of Latin American*

Anthropology, 8, 148-171.

- Guano, Emanuela. (2004). The Denial of Citizenship: "barbaric" Buenos Aires and the middle-class imaginary. *City & Society*, 16, 69-97.
- Gullestad, Marianne. (2006). Barndom i Norge. *Barn*(2), 41-56.
- Keeling, David J. (1996). *Buenos Aires: Global Dreams, Local Crises*. New York: John Wiley & Sons.
- Kesby, Mike. (2005). Retheorizing Empowerment-through-Participation as Performance in Space: Beyond Tyranny to Transformation. *Signs*, 30(4).
- Kessler, Gabriel & Alejandro Grimson. (2005). *On Argentina and the Southern Cone. Neoliberalism and National Imaginations* (Margaret Westwell, Overs.). New York & Oxon: Routledge. Taylor & Francis Group.
- Larrain, Jorge. (1999). Modernity and Identity: Cultural Change in Latin America. I Robert N. Gwynne & Kay Cristobal (Red.), *Latin America Transformed: Globalization and Modernity* (s. 182-202). London: Arnold Publications.
- Lewis, Davis. (1999). Revealing, Widening, Deepening? A Review of the Existing and Potential Contribution of Anthropological Approaches to "Third-Sector" Research. *Human Organization*, 58(1), 73-81.
- Lewis, Oscar. (1966). *La Vida: A Puerto Rican Family in the Culture of Poverty* ? . San Juan & New York: Random House.
- Malinowski, Bronislaw. (1984). Subject, Method and the Scope of this Inquiry *Argonauts of the West Pacific: an account of native enterprise and adventure in the archipelagoes of Melanesian New Guinea*. Long Grove, Illinois: Waveland Press, Inc.
- Marcús, Juliana. (2007). ¿Integración o vulnerabilidad?: el caso de las familias que viven en hoteles-pensión de la ciudad de Buenos Aires. *Cuaderno Urbano. Espacio, Cultura, Sociedad* 6, 55-70.

- Montgomery, Heather. (2009). *An Introduction to Childhood. Anthropological Perspectives on Children´s Lives*. Chichester: Wiley-Blackweel.
- Ortner, Sherry B. (2006). *Anthropology and Social Theory. Culture, Power and the Acting Subject*. Durham and London: Duke University Press.
- Renato Rosaldo, Smadar Lavie & Kirin Narayan. (1993). Introduction: Creativity in Anthropology. I Smadar Lavie & Kirin Narayan Renato Rosaldo (Red.), *Creativity/Anthropology*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Rosenbaum, Allan & Christina A. Rodriguez-Acosta. (2005). Local Government and the governance og metropolitan areas in latin america. *Public Administration and Development*, 25, 295-306. doi: 10.1002/pad.387
- Schechner, Richard. (1993). Ritual, Violence, and Creativity. I Kirin Narayan & Renato Rosaldo Smadar Lavie (Red.), *Creativity/Anthropology* (s. 296-320). Ithaca & London: Cornell University Press.
- Skjeseth, Heidi Taksdal. (2014, 01.08). Argentina konkurs - igjen, *Dagsavisen*. Lastet ned fra <http://www.dagsavisen.no/verden/argentina-konkurs-igjen-1.288112>
- SNL. (2014). *Autonomi Store norske leksikon*.
- Spiro, Melford E. (1993). Is the Western Conception of Self "Peculiar" within the Context of the World Cultures? *Ethos. Journal of the Society for Psychological Anthropology*, 21(1), 107-153.
- Stewart, Alex. (1998). *The ethnographer´s method* (Vol. 46). London: Sage Publications.
- Svalestuen, Guro. (2014). *Argentina Store norske leksikon*. Oslo.
- Taller Arte Textil y Literatura. (2011). Prologo *El Libro de La Vereda*. Buenos Aires: Asociación Civil La Vereda.

- Turner, Victor. (1979). *Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites de Passage*. I William A. Lessa & Evon Z. Vogt (Red.), *Reader in Comparative Religion: An Anthropological Approach* (4 utg., s. 27-38). New York: Harper & Row.
- Turner, Victor. (1982). *From Ritual to Theatre. The human seriousness of play*. New York: Paj Publications.
- Turner, Victor. (1997). *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*: Aldine De Gruyter.
- Turner, Victor. (1999). *Midt i mellom*. (Erik Ringen, Overs.). I Arnold van Gennep (Red.), *Overgangsriter = : Rites de passage*.
- Vereda, Asociación Civil La. (i.d). *Antecedentes*. Buenos Aires.
- Wade, Peter. (1997). *Race and Ethnicity in Latin America*. London, USA: Pluto Press.
- Wadel, Cato. (1991). *Feltarbeidet som runddans mellom teori, metode og data*. I Cato Wadel (Red.), *Feltarbeid i egen kultur. En innføring i kvalitativ orientert samfunnsforskning* (s. 127-181). Flekkefjord: SEEK

